

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Daniela ŠTUDENTOVÁ

**Dohody o ekonomickém partnerství mezi Evropskou unií a
zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav SYROVÁTKA, Ph.D.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Dohody o ekonomickém partnerství mezi Evropskou unií a zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku* vypracovala samostatně, pouze s využitím zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

V Olomouci 15. 4. 2016

.....

Daniela Študentová

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala panu Mgr. Miroslavu Syrovátkovi, Ph.D. za odborné a cenné rady, připomínky, náměty a vstřícný přístup při vedení mé práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Daniela ŠTUDENTOVÁ**
Osobní číslo: **R140983**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Dohody o ekonomickém partnerství mezi Evropskou unií a zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových studií**

Zásady pro vypracování:

Tématem práce jsou obchodní dohody mezi Evropskou unií (EU) a zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP). Cílem práce je analyzovat Dohody o ekonomickém partnerství (EPAs) a zhodnotit jejich vliv na země ACP. V první části se práce bude zabývat historickým vývojem obchodního partnerství mezi zeměmi ACP a EU. V druhé části se práce zaměří na Dohody o ekonomickém partnerství, bude analyzovat jejich dopady na země ACP a přinese jejich celkové zhodnocení.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **20 - 25 tisíc slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

Bilal, S., Rampa, F. 2006. Alternative (to) EPAs: possible scenarios for the future ACP trade relations with the EU. Maastricht, Netherlands: ECDPM. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/PMR-11-EPAs-Scenarios-For-Future-ACP-EU-Trade-Relations.pdf> Borrmann, A., Busse, M., Neuhaus, S. 2005. EU/ACP Economic Partnership Agreements: Impact, Options and Prerequisites. *Intereconomics*, 169-176 . <http://connection.ebscohost.com/c/articles/17557017/eu-acp-economic-partnership-agreements-impact-options-prerequisites> Drieghe, L. 2008. The European Union's Trade Negotiations with the ACP: Entrapped by its Own Rhetorical Strategy?. *Romanian Journal of European Affairs*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1299648 European Parliament. 2012. Economic Partnership Agreements EU-ACP: Facts and key issues http://www.europarl.europa.eu/pdf/oppd/Page_1/EPAFacts&KeyIssuesFinal-EN.pdf Kwa, A., Lunenburg, L., Musonge, W. 2014. African, Caribbean and Pacific (ACP) countries' position on Economic Partnership Agreements (EPAs). [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET\(2014\)433843_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET(2014)433843_EN.pdf) Woolcock, S. 2007. European Union policy towards Free Trade Agreements. *ECIPE*. <http://www.ecipe.org/publications/european-union-policy-towards-free-trade-agreements>

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miroslav Syrovátka, DiS.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: **28. ledna 2015**
Termín odevzdání diplomové práce: **15. dubna 2016**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Fröhner, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 28. ledna 2015

Abstrakt

Práce se zabývá obchodními dohodami uzavřenými mezi Evropskou unií (EU) a zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP). Popisuje historický vývoj obchodního partnerství mezi zeměmi ACP a EU a identifikuje jeho pozitivní a negativní vlivy na rozvoj zemí ACP. Přibližuje současnou možnost alternativního obchodního vstupu na trh EU pro země ACP prostřednictvím Všeobecného systému preferencí, zabývá se jeho vývojem a popisuje jeho proměnu v průběhu času. Nejdůležitější částí je kapitola, která se věnuje samotným Dohodám o ekonomickém partnerství. Nejprve se tato část práce zaměří na historii vývoje a motivy vzniku Dohod o ekonomickém partnerství a vyzdvihne slabé body ve vyjednávací procesu. Následují analýzy každé ze sedmi uzavřených obchodních dohod a je zde popsán proces vyjednávání z pohledu buď jednotlivých zemí ACP, nebo utvořených regionálních celků. Poslední část práce zkoumá konkrétní dopady Dohod o ekonomickém partnerství na země ACP. Analyzuje jednotlivé ekonomické, politické a sociální dopady dohod a přináší také přehled možných alternativ v přístupu k obchodování zemí ACP s EU.

Klíčová slova: Dohody o ekonomickém partnerství, země ACP, Dohoda z Cotonou, liberalizace, reciprocita, obchodní dohody

Abstract

This master thesis addresses the trade agreements concluded between European Union (EU) and the African, Caribbean and Pacific (ACP) Group of States. It describes the historical development of trade partnership between the ACP countries and the EU. The thesis identifies its positive and negative effects on the ACP countries. It deals closer with current possibilities of alternative trade access of ACP countries to the European market through Generalized System of Preferences. It discusses its development and describes its changes over time. The most important part dedicates itself Economic Partnership Agreements (EPAs). This part deals with the history, current state of play and analyzes its impact to the ACP countries. Initially the thesis focuses on the history and motives of origin of EPAs and also highlights the weak moments of negotiating. The following part consists of analysis of each of seven economic agreements. The last part deals with the specific impacts of EPAs on ACP countries. It analyzes the economic, political and social implications of agreements and provides an overview of possible alternatives to ACP countries trading with the EU.

Key words: the Economic Partnership Agreements, ACP countries, the Cotonou Agreement, liberalization, reciprocity, trade agreements

Obsah

Seznam zkratk.....	9
Seznam tabulek.....	11
Seznam obrázků	11
Seznam grafů.....	11
Úvod.....	12
Cíle a metodika	13
1. Obchodní vztahy mezi EU a ACP od Yaoundé po Cotonou	15
1.1 Římská smlouva	15
1.2 Úmluva z Yaoundé.....	16
1.2.1 Jednání mezi státy ACP před Lomé.....	16
1.3 Úmluva z Lomé	18
1.3.1 Výjimka z GATT	19
1.3.2 Konec Úmluvy z Lomé	21
1.4 Úmluva z Cotonou	22
2. Všeobecný systém preferencí.....	23
2.1 Standardní GSP a GSP+	24
2.2 Vše kromě zbraní.....	26
3. Dohody o ekonomickém partnerství.....	28
3.1 Historický vývoj EPAs a jejich současná situace.....	28
3.1.1 Úmluva z Cotonou a období po Cotonou.....	28
3.1.2 Charakteristiky EPAs.....	29
3.1.3 Motivy vyjednávání EPAs.....	31
3.1.4 Problémy ve vyjednávání a současná situace.....	33
3.2 EPAs v rámci regionálních uskupení	35
3.2.1 CARIFORUM	38
A. Karibská EPA	39
B. Proces jednání a jeho úskalí	41
3.2.2 Pacifik.....	44
A. Interim EPA mezi Fidži, PNG a EU.....	45
B. Komplexní PACP EPA	46
3.2.3 Západní Afrika (West Africa)	47
3.2.4 Střední Afrika (Central Africa)	50
3.2.5 Východoafrické společenství (East African Community, EAC)	51
3.2.6 Východní a jižní Afrika (Eastern and Southern Africa, ESA).....	54

A. Interim EPA.....	55
3.2.7 Jihoafrické společenství pro rozvoj (Southern Africa Development Community, SADC)	56
A. Interim EPA a komplexní EPA.....	56
B. SACU a Jihoafrická republika	57
4. Dopady EPAs na země ACP.....	59
4.1 Ekonomické dopady EPAs.....	65
4.1.1. Liberalizace dovozu a ztráta příjmu	66
4.1.2 Lokální produkce.....	68
4.1.3 Regionální obchod.....	70
4.1.4 Konkurenceschopnost.....	71
4.1.5 Pravidla původu.....	72
4.2 Politické a sociální dopady EPAs.....	73
4.2.1 Politická suverenita	73
4.2.2 Ochranné doložky	74
4.2.3 Regionální integrace.....	75
4.2.4 Další dopady	75
4.3 Alternativy v přístupu na trh EU pro země ACP	76
Závěr	78
Seznam literatury	81

Seznam zkratek

ACP - the African, Caribbean and Pacific countries (země Afriky, Karibiku a Pacifiku)

CARICOM - Caribbean Community and Common Market (Karibské společenství)

CARIFORUM - Caribbean Forum (Karibské uskupení)

CEMAC - Central African Economic and Monetary Community (Ekonomické a měnové společenství Střední Afriky)

COMESA - Common Market for Eastern and Southern Africa (Společný trh pro Východní a Jižní Afriku)

EAC - East African Community (Východoafrické společenství)

EBA - Everything But Arms (Vše kromě zbraní)

EC - European Commission (Evropská komise)

ECCAS - Economic Community of Central African States (Ekonomické společenství středoafriických států)

ECOWAS - Economic Community of West African States (Ekonomické uskupení států Západní Afriky)

EDF - European Development Fund (Evropský rozvojový fond)

EHS - Evropské hospodářské společenství

EPAs - Economic Partnership Agreements (Dohody o ekonomickém partnerství)

ESA - Eastern and Southern Africa (Východní a Jižní Afrika)

EU - Evropská unie

FDIs - Foreign Direct Investments (přímé zahraniční investice)

FTA - Free Trade Agreement (zóna volného obchodu)

GATT - General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)

GSP - Generalized System of Preferences (Všeobecný systém preferencí)

GSP+ - Generalized System of Preferences Plus (Všeobecný systém preferencí plus)

JAR - Jihoafrická republika

LDCs - Least Developed Countries (nejméně rozvinuté země)

MFN - Most Favored Nation (doložka nejvyšších výhod)

PACP - Pacific ACP states (Pacifická část ACP zemí)

PIF - Pacific Island Forum (Fórum tichomořských států)

PNG - Papua-New Guinea (Papua-Nová Guinea)

RoO - Rules of Origin (pravidla původu)

SACU - Southern African Customs Union (Jihoafrická celní unie)

SADC - Southern African Development Community (Jihoafrické společenství pro rozvoj)

SAPs - Structural Adjustment Programs (Programy strukturálního přizpůsobení)

TDCA - Trade, Development and Cooperation Agreement (Dohoda o obchodu, rozvoji a spolupráci)

TRIPs - Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví)

UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development (Konference OSN o obchodu a rozvoji)

UNECA - United Nations Economic Commission For Africa (Ekonomická Komise OSN pro Afriku)

WAEMU - West African Economic and Monetary Union (Západoafrické ekonomické a měnové unie)

WTO - World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Seznam tabulek

Tab. 1: Členské státy CARIFORUM	37
Tab. 2: Členské státy PACP	43
Tab. 3: Členské státy Západní Afriky	46
Tab. 4: Členské státy Střední Afriky	49
Tab. 5: Členské státy EAC	50
Tab. 6: Členské státy ESA	53
Tab. 7: Členské státy SADC EPA	55
Tab. 8: EPAs v rámci uskupení a současný přístup na trh EU	60
Tab. 9: Procentuální podíl obchodu mezi ACP a EU (2014)	62

Seznam obrázků

Obr. 1: Pět EPA uskupení v Africe (2016)	36
Obr. 2: Nejvýznamnější regionální integrace	36

Seznam grafů

Graf 1: Podíl obchodu zemí ACP s EU	61
---	----

Úvod

V rámci současného rychle proměňujícího se světa dochází k celé řadě změn, které ovlivňují vztahy mezi jednotlivými státy, nebo se odehrávají mezi celými regionálními uskupeními. Mezi vůbec nejdůležitější a nejvíce diskutované patří vztahy z obchodní a ekonomické sféry. Obchod, peníze a politika nastavovaly vztahy mezi jednotlivými zeměmi už od počátku lidské historie. Tyto vztahy následně určovaly také rozvoj jednotlivých oblastí. V současnosti je celý svět protkán nejrůznějšími koalicemi, aliancemi, uskupeními, organizacemi nebo skupinami zemí, které se navzájem zavázaly ke spolupráci, k podpoře obchodu, ekonomické prosperitě a rozvoji. Jedno z největších spojení tohoto typu představuje spojení Evropské unie na jedné straně a skupiny zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku na straně druhé.

Historie vztahů mezi oběma skupinami sahá až k době koloniální nadvlády Evropy nad zbytkem světa. Když skončila tato éra, vztahy mezi EU a zeměmi ACP byly především ovlivňovány třemi úmluvami. Za posledních 50 let mohly rozvojové země převážně čerpat z preferenčního přístupu na trh EU. Nicméně od roku 2000 prochází obchodní vztahy mezi oběma skupinami transformací. Preferenční jednostranný přístup zemí ACP na evropský trh se postupně mění na reciproční s cílem otevření trhů zemí ACP pro evropské vývozce a vytvoření zóny volného obchodu a tedy rovnocennějšího partnerství. Reciproční Dohody o ekonomickém partnerství se staly velmi kontroverzním tématem a jejich vyjednání postavilo obě skupiny zemí do nepříjemných pozic.

Dohody o ekonomickém partnerství mají představovat komplexní nástroj k vymezení pravidel obchodu. Od roku 2008 měly nahradit starý obchodní režim a nastavit rovnocenný obchodní vztah mezi EU a zeměmi ACP. Alespoň takový byl plán EU před zahájením vyjednávání. Vyjednávací proces se však ukázal mnohem komplikovanější, než se na začátku mohlo zdát. Země ACP v čele s africkými zeměmi prokázaly mnohem větší odhodlání vzdorovat EU, ačkoliv EU je jejich nejdůležitějším obchodním partnerem. EU po dlouhé době žádné nebo minimální iniciativy ze strany zemí ACP přišla s ultimátem. Země ACP musely do 1. října 2014 ukázat dostatečnou vůli v přijetí Dohod o ekonomickém partnerství tím, že buď podepsaly vyjednané dohody nebo ratifikovaly ty, které již podepsaly. Pokud tak neučinily, musely na základě svého ekonomického statusu začít s EU obchodovat skrze jednu z forem Všeobecného systému preferencí. Toho se převážně bohatší země ACP obávaly, a tudíž většina zemí ACP nakonec s Dohodami o ekonomickém partnerství souhlasila. Jestli se je však podaří zcela uvést v platnost, je zatím otázkou budoucnosti.

Cíle a metodika

Cílem mojí práce je zhodnotit vliv Dohod o ekonomickém partnerství na rozvoj zemí ACP. Co znamená nový přístup na trh EU pro obchodní, ekonomickou a politickou oblast zemí ACP? Jak Dohody o ekonomickém partnerství ovlivní situaci jednotlivých zemí skupiny ACP a jejich pozici v rámci každého ze třech regionů? Co pro země ACP a EU znamená konec preferenčního nerekipročního obchodního systému a začátek vzájemně recipročních vztahů? Mají EPAs vůbec šanci být úspěšné a pomoci zemím ACP lépe se integrovat do světového obchodu, navýšit svoje zisky a pomoci jim dostat se z chudoby? To je jen několik otázek, na které se budu snažit ve své práci odpovědět.

První kapitola se zaměří na historii a vývoj obchodních vztahů mezi EU a skupinou zemí ACP do začátku nového milénia. Nabídne přehled nejvýznamnějších úmluv, které nastavovaly vztahy mezi oběma skupinami od poloviny 20. stol. a přinese analýzu Úmluv z Lomé. Úmluvy z Lomé představovaly v časové linii prozatím největší část a daly také vzniknout jednostranně preferenčnímu obchodnímu systému. Ten poskytl zemím ACP volný vstup na trh EU, ale zároveň s sebou nesl i řadu úskalí a překážek. Druhá kapitola přibližuje současnou možnost alternativního obchodního vstupu na trh EU pro země ACP prostřednictvím Všeobecného systému preferencí, zabývá se jeho vývojem a popisuje jeho proměnu v průběhu času. Všeobecný systém preferencí a každá z jeho tří forem se promítá i do jednání o EPAs. Státy skupiny ACP musely s Všeobecným systémem preferencí kalkulovat a přemýšlet nad jeho potencionální výhodností či nevýhodností do budoucnosti.

Třetí kapitola se zabývá konkrétně Dohodami o ekonomickém partnerství. Cílem této kapitoly je odpovědět na dvě otázky. Co jsou to EPAs a jaká je situace v konkrétních regionech, popřípadě zemích. Nejprve se v práci zabývám charakteristikami EPAs, motivy jejich vzniku a problémy ve vyjednávacím procesu. Následuje nejrozsáhlejší část mojí práce, ve které detailně rozebírám každý ze sedmi regionů. Jejich vymezení, obchodní vztah s EU, historii a současný stav EPAs a uvádím problémy, které se buď týkaly více či méně všech zemí ve všech skupinách nebo naopak jsou specifické pro tu danou oblast či zemi. Poslední čtvrtá kapitola je nejdůležitější částí práce a obsahuje analýzu dopadů EPAs na země ACP. Dívá se na EPAs z několika různých úhlů pohledu a nabízí možné alternativy pro země ACP, které ať už jakéhokoliv důvodu obchodní dohody neuzavřely. Snaží se odpovědět na nejdůležitější otázku celé práce a to, jak dopadají EPAs na země ACP a zda je jejich přijetí pro dané země spíše přínosem nebo cestou špatným směrem.

Celá práce vychází z poměrně velkého množství zdrojů, ačkoliv právě ta nejdůležitější část týkající se analýzy dopadů, byla na množství zdrojů nejslabší. Odborných článků a prací k tématu EPAs je poměrně velké množství a vychází jak ze strany EU a jednotlivých zemí ACP, tak i z neziskových organizací, popřípadě odborných periodik nebo z akademického prostředí. Zdroje k poslední část mojí práce zabývající se analýzou dopadů byly nejméně dostupné. Velké množství z nich bylo napsáno před více než dvěma, třemi i sedmi lety. Mnoho z nich vychází z matematických výpočtů a ekonomických modelů, které jsou aplikovány na země ACP a jejich ekonomickou situaci. Důvodem je fakt, že EPAs v podstatě zatím nebyly plně uvedeny v platnost nebo platí jen velmi krátce a země jsou na počátku implementační fáze. Žádné reálné výsledky EPAs ještě nemají a nějakou dobu mít nebudou. Problematika EPAs, obchodu a rozvoje zemí ACP je vcelku živým a rozvíjejícím se tématem, nicméně na reálné dopady a výsledky si budeme muset ještě nějakou dobu počkat.

1. Obchodní vztahy mezi EU a ACP od Yaoundé po Cotonou

Přibližně od 60. let 20. stol., tedy od začátku období dekolonizace, se utvářejí nové politické, obchodní, ale i rozvojové vztahy mezi Evropou a zeměmi Afriky, Pacifiku a Karibiku (ACP). Region ACP tvoří 78 zemí a většina z nich byla v minulosti i formálními koloniemi členských států Evropské unie. Vazby, které bylo potřeba vybudovat, pokud se rozvojové země chtěly prosadit na evropském trhu, byly především ovlivňovány třemi významnými smlouvami: z Yaoundé (1963-1975), z Lomé (1975-2000), a tou poslední, z Cotonou (2000-2020).

1.1 Římská smlouva

Ještě dříve než vznikla první Úmluva z Yaoundé, počáteční vztahy nastavovala Římská smlouva. Tento zakládací dokument byl podepsán Francií, Itálií, Spolkovou republikou Německo, Belgií, Lucemburskem a Nizozemskem v roce 1957 (Lecomte, 2001). Těchto šest států vytvořilo základ Evropského hospodářského společenství (EHS) a tím položily základy i pozdější evropské integraci. V témže roce byl založen také Evropský rozvojový fond (EDF) za účelem financování ekonomických a sociálních rozvojových projektů zejména ve francouzských zámořských teritoriích. Římská smlouva přišla s návrhem na masivní redukci cel a myšlenkou vzniku celní unie v rámci Evropy. Mezi vizemi byl také vznik společného trhu zboží, služeb, pracovníků a především kapitálu v rámci prostoru zemí EHS. Na základě Římské smlouvy vznikla společná zemědělská politika, která se stala od té doby hodně diskutovaným a kontroverzním tématem. Dotované zemědělské produkty z EU mají na evropském trhu mnohem výhodnější postavení než dovoz ze zahraničí.

Rozvíjení, především africko-evropských, vztahů pokračovalo i na začátku 60. let. S postupným ziskem nezávislosti začaly bývalé evropské kolonie na africkém kontinentu mimo jiné jednat i o prodloužení preferenčního přístupu na trhy evropských států. Právě s počátkem dekolonizace vznikají na světové scéně dvě nové skupiny. První z nich tvoří Evropské společenství (posléze Evropskou unii) a tu druhou nově vznikající státy z Afriky a později i z Karibiku a Pacifiku. Rozšíření skupiny zemí ACP o karibské a tichomořské země bylo spojeno se vstupem Spojeného království do pokračujícího procesu evropské integrace. Nejvíce zasaženými změnami byly země Commonwealthu, pro které platily výhodnější obchodní podmínky v rámci obchodu se Spojeným královstvím. Byla to velká změna v rámci jejich dosavadních vztahů a muselo dojít k řadě změn. Kromě toho byl vstup Velké Británie do Evropského hospodářského společenství důležitým impulsem i pro ostatní anglofonní

země. I díky nim se skupina ACP rozrostla na počet 46 členských států (Karingi et al., 2005). Výsledkem vyjednávání obou skupin bylo nastavení ekonomické, kulturní a politické spolupráce

1.2 Úmluva z Yaoundé

Úmluva z Yaoundé z roku 1963 se stala smluvním dokumentem mezi zeměmi Evropy a samostatnými státy Afriky, který potvrzoval preferenční přístup africkým zemím na evropský trh. První Úmluvu z Yaoundé uzavřelo s EHS 18 afrických, převážně frankofonních, zemí. Obsahem úmluvy byly především obchodní vztahy a oblast rozvojové pomoci, největší pozornosti se dostalo rozvoji zemědělského sektoru. Zvláštností je, že obchodní vztahy této úmluvy se velmi podobaly současným EPAs. Jednalo se o reciproční a nediskriminační dohody, které byly mnohem bližší současným požadavkům než preferenčnímu obchodnímu režimu, který se stal předmětem další úmluvy.

Jedním z cílů této úmluvy bylo také vytvoření zóny volného obchodu mezi Afrikou a státy Evropského společenství. To se ovšem nepodařilo hned z několika důvodů. V té době začaly africké státy získávat nezávislost a nebyly ochotné poskytovat preferenční přístup evropským zemím na svoje utvářející se trhy. Když se pustily do svého vlastního rozvoje, spoléhaly na ochranářské obchodní politiky, které měly nastaveny s Francií a později s Velkou Británií. S tímto souvisí i další důvod, který přispěl k neuzavření dohody o volném obchodu. Francouzské mezinárodní firmy, které měly za sebou několikaletou obchodní historii s francouzskými koloniemi a těžily z tradiční preferenční pozice v již bývalých francouzských koloniích, neměly velký zájem o další konkurenty z Evropy. Proto velmi silně bojovaly za to, aby situace zůstala taková, jaká byla. A konečně třetím důvodem byl tlak ze strany Spojených států. Ty nesouhlasily s tím, že by si Evropa měla i přes pokračující dekolonizaci vytvářet takovou pozici na africkém kontinentu. Především nechtěly připustit, aby evropské velmoci získaly neomezený přístup k nerostným surovinám, které se vyskytují na africkém kontinentu.

1.2.1 Jednání mezi státy ACP před Lomé

Na začátku 70. let 20. stol. africké země nebyly vůbec jednotné v přístupu k nově vznikajícímu evropskému seskupení a měly značně rozdílné pohledy na to, jaký model přístupu a spolupráce s Evropou bude nejvhodnější. Byla zde Úmluva z Yaoundé, jeden z

významných dokumentů, který určoval do jisté míry směr vývoje. Například Tanzanie, Keňa nebo Uganda se stavěly k evropské spolupráci docela otevřeně, naopak Nigérie a Ghana si udržovaly značný odstup. Změna nastala v roce 1973, kdy se konala konference ministrů vlád afrických zemí v Akkře, hlavním městě Ghany. Ta doporučila, aby africké státy vytvořily základní kodex pravidel, se kterým budou moci afričtí zástupci vystoupit před Evropské společnosti jako jednotná skupina.

Nové principy byly vyjednány a schváleny na summitu afrických hlav států a vlád, který se konal v Addis Abebě v březnu roku 1973 (Lecomte, 2001). S přijetím tohoto doporučení byly africké země poprvé schopny utvořit skupinu s pevnými zásadami, která mohla odpovědně zastupovat státy afrického kontinentu při jednání s Evropským společenstvím. Jedním z hlavních a nejvýznamnějších bodů byl požadavek jednostrannosti pro obchod a cla ve prospěch afrických zemí v rámci obchodní výměny mezi kontinenty. Africké země také zdůrazňovaly rovnocenný přístup Evropy k rozvojovým zemím. Aby mohla Afrika lépe a snadněji rozvíjet svůj průmyslový sektor, představitelé afrických zemí chtěli pozměnit pravidla původu produktů, které by mohli exportovat na různé trhy po celém světě. Další změny měly zajistit měnovou nezávislost afrických zemí a to především na původních koloniálních velmocích. Jedním z velmi kontroverzních bodů byla zemědělská politika. Afričtí představitelé požadovali jistou a volnou cestu svých zemědělských produktů na evropský trh. To se mělo týkat nejen plodin, ale hlavně všech afrických zpracovaných i rozpracovaných výrobků, a to bez ohledu zdali jsou nebo nejsou součástí společné zemědělské politiky Evropského hospodářského společenství. S tím souvisel i další bod, ve kterém vyvstal požadavek za spravedlivé a rentabilní ceny za africké výrobky, které budou vyvezeny na trh EHS. Celý kodex principů uzavíral bod, ve kterém se mluví o tom, že žádná dohoda s evropskými státy nemůže ohrozit vnitřní spolupráci a integraci afrických zemí. (Lecomte, 2001)

Kromě afrických zemí probíhaly intenzivní rozhovory i v dalších částech světa. Diskuze byly vedeny na úrovni různých skupin, do kterých patřila i asociace zemí Commonwealthu nebo Karibské sdružení volného obchodu. Všechny státy se snažily nějakým způsobem posoudit přínosy a ztráty britského začlenění do Evropského hospodářského společenství. Karibské země, do té doby než se Velká Británie v roce 1972 přidala k Evropskému společenství, cítily, že pokud by se pustily do samostatného vyjednávání s evropským kontinentem, neměly by takovou šanci na úspěch jako Afrika. To se ovšem změnilo, když Velká Británie rozšířila řady EHS a přizvala k jednání i státy ležící v Tichém

oceánu. Nejprve to bylo Fidži, Papua Nová Guinea a Šalamounovy ostrovy, později se přidaly další.

Impuls, který dostaly karibské státy v důsledku vstupu Velké Británie do EHS, přispěl ke sjednocení karibských zemí a vzniku Karibského společného trhu. Dnes má Karibské společenství 15 členů a 5 přidružených zemí, ale v roce 1973 ho zakládaly čtyři státy (Trinidad a Tobago, Barbados, Jamajka a Guyana). Tehdejší Karibské společenství mělo poměrně těžkou pozici. Na jedné straně se snažilo vytvořit účinnou strukturu, která by mohla být efektivní při vyjednávání s evropskými zeměmi, na druhé straně ovšem čelilo tlaku ze strany USA a Kanady. Zvláště USA vyhrožovaly malým karibským státům zrušením výhodnějšího přístupu na jejich trh. Veškerá tato jednání a diskuze na závěr tedy vyústily ve vznik skupiny ACP, která v té době sdružovala 46 členských států z Afriky, Karibiku a Pacifiku.

Sjednotit téměř padesát různých států bylo samo o sobě obtížné, a ačkoliv se nakonec všechny státy ACP připojily k Úmluvě z Yaoundé, ne všechny ji považovaly za vítězství. Zásadní rozpor byl mezi frankofonní a anglofonní Afrikou. Zatímco země původně spadající pod francouzskou koloniální nadvládu byly spokojeny, tak anglofonní státy viděly Úmluvu z Yaoundé jako neo-koloniální a vykořisťující. Jednání, která stále probíhala, nezměnila ani ropná krize z roku 1973 (Lecomte, 2001). Tak trochu se očekávalo, že ropa by mohla být v tu chvíli mocnou zbraní v rukou Jihu. Ale i přes značnou závislost Evropy na nerostných surovinách, kterými disponovaly a disponují země ACP, nemohly rozvojové země jednat s Evropou jako rovný s rovným. Podle některých evropských politiků a úředníků bylo docela překvapením, že se rozvojové státy z těchto třech částí světa sjednotily. Mnozí by čekali, že budou jednat odděleně, ale společné problémy je přiměly spojit svoje síly a navíc země Karibiku a Pacifiku si byly dobře vědomy vyjednávací moci černé Afriky.

1.3 Úmluva z Lomé

První velké změny přišly s podpisem Úmluvy z Lomé, která byla podepsána roku 1975 (Myen, 2008). Tento dokument nastavil nový směr mezi zeměmi ACP a budoucí Evropskou unií. Podle kritiků se zprvu zdálo, že Úmluva z Lomé představuje přelom ve vztazích mezi Severem a Jihem. Mohlo by se zdát, že všechny strany dosáhly svého. Ve své době se jednalo o nejambicióznější a nejkompexnější dohodu. S odstupem času se ovšem shodují, že dohoda nebyla zase tak úspěšná a nenaplnila celou řadu svých cílů. V rámci své účinnosti kombinovala oblasti pomoci, politiky a obchodu. Do roku 2000, kdy byla podepsána zatím poslední Úmluva z Cotonou, prošla celkem čtyřmi modifikacemi.

V rámci obchodní strategie tato smlouva prosazuje nerekiproční a tudíž diskriminační přístup, který se zcela odlišoval od dosavadního režimu recipročních obchodních vztahů. Země ACP považovaly tento fakt za svoji výhru a velký úspěch ve vyjednávání. Získaly preferenční vstup na evropský trh, zatímco evropští exportéři tuto možnost neměli. Z pohledu rozvojových zemí to byla dobrá příležitost k rozvoji svého průmyslu a vymanění se z chudoby. Nicméně nově nastavený přístup nebyl v souladu s pravidly GATT a odporoval doložce nejvyšších výhod (*Most Favoured Nation*, MFN). Proto nakonec byla pro země ACP udělena výjimka ze strany WTO, která umožnila jejich jednostranně preferenční přístup ze strany pozdější EU.

Původně se počítalo s tím, že konference v Lomé v podstatě prodlouží Úmluvu z Yaoundé a evropské země budou pokračovat v poskytování pomoci a budování zóny volného obchodu. Myšlenka nerekipročního přístupu zemí ACP na evropský trh byla nakonec podpořena řadou faktorů. Za prvé, na konci 70. let 20. stol. vznikala celá řada rozvojových institucí a i celkový trend byl v ochraně trhů rozvojových zemí a podpora industrializace. Takže Evropa šla pouze s proudem, když udělila zemím ACP preferenční přístup na svůj trh. Za druhé to bylo i v samotném zájmu Evropy. Bývalé koloniální velmoci si stále chtěly udržovat určitou míru vlivu ve svých původních koloniích. Navíc v kontextu tehdejšího geopolitického rozdělení světa a Studené války, si Evropa chtěla udržet strategickou výhodu v podobě přístupu k surovinám. Svůj vliv uplatňovaly i Spojené státy, které odmítaly jakýkoliv reciproční vztah mezi karibskými státy a Evropou.

1.3.1 Výjimka z GATT

Jedním z nejzákladnějších pravidel světového obchodu je rovnost pro všechny státy, které jsou členy WTO. To má garantovat doložka nejvyšších výhod, která je zakotvená v Článku 1 Všeobecné dohody o clech a obchodu (Curran et al., 2008). Pokud tedy jeden členský stát poskytne jinému obchodní koncesi, potom by se tato výhoda měla rozšířit automaticky i na další členské státy WTO. Existují ovšem dva případy, kdy se dá zmíněná doložka obejít. Jedním z nich je možnost preferenčního přístupu v případě, že se jedná o otázku rozvoje. V druhém případě může být doložka nejvyšších výhod porušena s ohledem na seskupení v rámci zón volného obchodu.

Zmocňovací doložka je dokument, který poskytuje preferenční přístup a zvýhodněné jednání rozvojovým zemím. Na základě tohoto musí být výhody nabídnuty všem rozvojovým zemím nebo všem nejméně rozvinutým zemím světa bez rozdílu. Této výjimky mohou využít

i rozvojové státy mezi sebou k urychlení a podpoře liberalizace obchodu. Příkladem obchodního mechanismu, který využívá právě této Zmocňovací doložky je Všeobecný systém preferencí (*Generalised System of Preferences, GSP*) nebo iniciativa Vše kromě zbraní (*Everything but Arms, EBA*), která je určena přímo pro země LDCs.

Tedy kromě rozvojových zemí mohou výjimku získat i regionální obchodní uskupení. Podmínky pro získání preferenčního přístupu jsou popsány v Článku 24 Všeobecné dohody o clech a obchodu, která vznikla v roce 1947 (Curran et al., 2008). Tyto podmínky byly doplněny a pozměněny Dohodou z Marrákeše z roku 1994, ve které je uvedeno, že členské státy WTO mohou ignorovat princip MFN, pokud se zapojí do procesu vzniku FTA. Do kategorie, která může tedy získat výjimku, se mohou řadit i Dohody o ekonomickém partnerství (EPAs). Podmínkou je, že obě strany úmluvy nabídnou symetrické podmínky.

Země Afriky, Karibiku a Pacifiku by se ovšem mohly pokusit využít právě Článku 24, který jim nabízí možnost zachování určité míry asymetrie budoucích obchodních vztahů. Konkrétně by mohly využít jedné formulace, jejíž výklad je poměrně nejednoznačný. V osmé části Článku 24 se uvádí, že cla a veškerá další restriktivní opatření by měla být eliminována v podstatě pro všechny obchody, které se uskuteční mezi partnerskými zeměmi (Myen, 2008). Právě formulace "v podstatě" a její přesný význam se stal tématem mnoha diskuzí. Především africké země se začaly ptát kolik obchodu je tedy zapotřebí liberalizovat a kolik ho může zůstat pod jejich kontrolou. Přesně toto může být ta trhlina v zákoně, která zemím ACP umožní udržet si alespoň nějakou ochranu pro svoje vývozce v rámci EPAs. Co se týká množství obchodu, které je potřeba liberalizovat, je nepsaným pravidlem minimálně 90 % veškerého obchodu v rámci obchodních dohod (Karingi et al., 2005). Jenže tato hranice nemá žádný legální základ a to právě v důsledku nejasného vyjádření se v osmé části 24. článku Všeobecné dohody o clech a obchodu. Jedním z příkladů země, která tohoto využila, je Jihoafrická republika. V rámci této dohody EU liberalizovala 95 % svého obchodu s JAR, zatímco JAR liberalizovala necelých 86 % (Karingi et al., 2005). Může se to zdát jako nepatrný rozdíl, nicméně ochrana určitého druhu komodit může být pro některé rozvojové země podstatná.

Všeobecná dohoda o clech a obchodu nabízí ještě další možnost pro země ACP, jak získat výhodnější pozici, zmiňuje termín přiměřené doby (Karingi et al., 2005). Neexistuje žádná interpretace toho, co je přiměřená doba, ačkoliv se obecně mluví o hranici deseti let. V řadě případů si rozvojové země vymohly delší dobu na provedení změn, než měla k dispozici Evropská unie. Tohoto také využily rozvojové státy vyjednáující o EPAs a některé na zavedení obchodních reforem získaly až 25 let. Veškeré nejasnosti a dvojznačné body

Všeobecné dohody o clech a obchodu a zvláště Článek 24 se měly stát součástí několikaletého vyjednávání členských států WTO, které odstartovalo v roce 2001 v Doha.

1.3.2 Konec Úmluvy z Lomé

Na konci 90. let se nad osudem Úmluvy z Lomé vedly dlouhé debaty, jichž se účastnili nejrůznější zástupci společnosti z obou skupin. Úmluva, která po dobu 25 let určovala nejen obchodní vztahy mezi zeměmi EU a ACP měla řadu velkých chyb a nenaplnila cíl v podobě podpory a diverzifikace exportu zemí ACP. Podle vyjádření Evropské unie muselo dojít ke změně nerekipročního preferenčního režimu především kvůli neuspokojivým výsledkům a zpochybňování legitimacy. Zásadním rozpor byl v tom, že preference nebyly uděleny plošně, ale získaly je především země s malým exportním potenciálem průmyslových výrobků. Dále se výhody udělovaly pouze některým zemědělským výrobkům, ale opět se jednalo o ty, které nemohly konkurovat těm evropským.

Dalším určujícím momentem ve vývoji vztahů EU-ACP se ukázal konec Studené války a přesun geostrategických priorit na straně evropských států. Poté, co padla železná opona, se pozornost bývalých zemí EHS přesunula na jejich sousedy, kteří patřily do té doby do područí Sovětského svazu. Někteří mluví také o jakési únavě evropských států z dárcovské a humanitární politiky, proto se možná pozornost obrátila ke zbylým evropským státům a zemím Středozeří. Navíc Evropa si potřebovala udržet a posilnit svoji politickou a obchodní pozici vůči dalším regionům jako USA a některé asijské země, které se začaly angažovat na africkém trhu.

K problematičtějšímu aspektům úmluvy také patří výjimka, která byla udělená ze strany WTO, aby země ACP mohly využívat preferenčního nerekipročního přístupu na trh evropských zemí. Nicméně ani to se neukázalo, jako to nejlepší řešení v posílení obchodní pozice rozvíjejících se zemí. Angažovanost zejména afrických zemí na světovém vývozu se výrazně nenavýšila. Světlou výjimkou může být například Mauricius, jehož textilní a oděvní průmysl se stal tahounem ekonomického rozvoje země. Kromě toho, že nerekiproční dohody nenaplnily zcela zamýšlený závěr, způsobily problém i v rámci EU. Státy EU vždy vystupovaly jako silní zastánci mezinárodních pravidel a norem a vyjednávání výjimky od WTO je stála i řadu ústupků vůči dalším světovým hráčům. To byl taky významný důvod, který donutil EU hledat od poloviny 90. let cestu zpět k rekipročním vztahům.

1.4 Úmluva z Cotonou

Úmluva z Cotonou byla podepsána 23. června 2000 a je poslední z řady dohod, které nastavují vzájemné politické, ekonomické a sociální vztahy mezi Evropskou unií a rozvojovými zeměmi. Byla podepsána na dobu dvaceti let, přičemž každých pět let docházelo k dílčím úpravám.

Základem pro správné fungování nové dohody, tak aby naplnila svoje cíle, je pět vzájemně provázaných pilířů. Prvním z nich komplexní politika založená na dialogu. Speciální důraz je kladen na vojenské konflikty, jejich prevenci a řešení. Podobně důležitým tématem jsou otázky dobrého vládnutí a respektování mezinárodně uznávaných právních norem, se zvláštním důrazem na dodržování lidských práv. Druhým pilířem je občanská společnost a její zapojování v rámci nových programů. Třetí bod zaměřuje svoji pozornost na strategie snižování chudoby a větší zapojení soukromého sektoru a regionálních integračních uskupení do rozhodovacího procesu o rozvojových strategiích. Obchodní a ekonomická spolupráce by měla podle nové úmluvy pomoci zviditelnit a uspořádat současné i nově vznikající regionální uskupení a rozšířit jejich vliv a oblast zájmu i do neobchodních sfér. Posledním kouskem mozaiky je reforma fiskální spolupráce. Tato reforma by měla zjednodušit finanční nástroje, které slouží i například k poskytování rozvojové pomoci a učinit dané partnerství flexibilnější. (Bilal, Rampa, 2006) K Úmluvě z Cotonou se vrátím podrobněji v části, která se bude zabývat přímo Dohodami o ekonomickém partnerství.

2. Všeobecný systém preferencí

Evropská unie jako jeden z hlavních a velmi významných obchodních partnerů a importérů zboží z rozvojových zemí hraje velmi důležitou roli v mezinárodním obchodu (Aillo, Demaria, 2009). To je také důvod, proč jakákoliv změna v jejím obchodním režimu může mít regionální ale také celosvětový dopad. Co se týká postavení Evropské unie vůči rozvojovému světu, tak se dá mluvit o několika typech jednotlivých politik, jak rozvojové státy mohou vstoupit na trh EU. Kromě jednotlivých bilaterálních smluv nebo navázání zvláštních vztahů prostřednictvím zón volného obchodu mají všechny rozvojové země bez rozdílu zajištěný přístup na trh Evropské unie na základě preferenčního přístupu v rámci Všeobecného systému preferencí. Tento systém přijatý v roce 1968 v Novém Dillí, byl uveden do praxe v roce 1971 Konferencí OSN o obchodu a rozvoji (*United Nations Conference on Trade and Development*, UNCTAD). V 60. letech, kdy UNCTAD vznikl, se začaly množit obavy rozvojových zemí nejen z narůstajícího vlivu rozvinutých zemí, ale také z posilujících nadnárodních korporací. Rozvojové země byly přesvědčeny, že tehdejší organizace nejednají zcela v jejich zájmu (Aillo, Demaria, 2009).

Myšlenka obecného snížení cel pro rozvojové země byla jedním z hlavních témat velké diskuze v rámci UNCTAD v 60. letech. Tento koncept byl presentován v roce 1964 na první konferenci UNCTAD. Raul Prebisch, který v té době zastával funkci generálního tajemníka UNCTAD, poprvé představil takové schéma nediskriminačního preferenčního přístupu rozvojových zemí na trhy industrializovaných států (UNCTAD, 2013). Idea preferenčního přístupu stála ale v opozici proti pravidlům WTO. Aby se tedy Všeobecný systém preferencí mohl stát reálným a nezůstal pouze v teoretické rovině, musel GATT svolit a udělit dočasnou výjimku rozvojovým zemím z Doložky nejvyšších výhod. V roce 1979 GATT učinil udělenou výjimku trvalou, tím že přijala tzv. Zmocňovací doložku (Schneider, 2012). Tato výjimka umožnila členským zemím GATT, zavést systém obchodních preferencí pro jiné země. Jedinou podmínkou ze strany GATT bylo, že systémy musí zůstat zobecněné, nreciproční a nesmějí nikoho diskriminovat. V současné době UNCTAD eviduje 13 národních strategií pro GSP. Mezi industrializované země a uskupení, které poskytují preference GSP patří: Austrálie, Bělorusko, Bulharsko, Kanada, Estonsko, Evropská unie, Japonsko, Nový Zéland, Norsko, Rusko, Švýcarsko, Turecko a Spojené státy americké (UNCTAD, 2013). EU jako jedna z prvních uvedla toto obchodní schéma do praxe.

Jakákoliv preferenční obchodní politika EU, která byla vůči rozvojovým zemím uplatňována po více jak 20 let od Dohod z Lomé, jim měla pomoci rozvinout

konkurenceschopný průmysl. Prostřednictvím rozvíjejícího se průmyslu a zvyšující se zaměstnanosti za příhodných ekonomických a politických podmínek, by mohlo dojít i k poklesu chudoby a celkovému socioekonomickému rozvoji chudých zemí (Aillo, Demaria, 2009). GSP byl a je jen jedním z mnoha dílků rozvojové politiky EU. Má sloužit jako nástroj pro exportní politiku rozvojových zemí, který bude v souladu s jejich potřebami. Primárním cílem GSP Evropské unie je tedy usnadnit rozvojovým zemím vstup na trh EU tím, že evropské státy sníží cla pro dovoz zboží z rozvojových regionů. Tím, že získají nerekiproční preferenční přístup na trh EU, by měly být více schopny podílet se na mezinárodním obchodu, zvýšit svoje státní příjmy a snížit míru chudoby.

2.1 Standardní GSP a GSP+

Všeobecný systém preferencí je soubor v současnosti tří na sebe navázaných možností, jak mohou rozvojové státy vstoupit na trh EU. Základ tvoří standardní dohoda o GSP, která předkládá možnost obecného snížení cel pro rozvojové země. Redukuje celní zatížení importů z rozvojových zemí celkem u 2/3 veškerých produktů. V současnosti tohoto preferenčního přístupu využívá 30 států a území. Skrze základní GSP mají na trh EU přístup rozvojové a rozvíjející se země, které ovšem nejsou součástí nějaké jiné dohody a nečerpají výhody například ze zóny volného obchodu. Zmiňovaných 30 zemí poslalo v roce 2014 do EU zboží v hodnotě 52 mld. EUR (EC, 2015l).

Vyřazení („*graduation*“) konkurenceschopných sektorů je proces, při kterém určitá skupina zboží dováženého ze země, která je součástí GSP programu, ztratí preference (Stevens, Kennan, 2011). Toto opatření vychází z faktu, že některé rozvojové země jsou klasifikovány jako země s nízkým příjmem, nicméně mají rozvinutý určitý sektor průmyslu, který je schopen konkurovat ostatní zemím na evropském trhu. V mnoha případech se jedná o odvětví textilního nebo chemického průmyslu, jehož produkce se dostala na světovou úroveň. Pokud tedy určitá část průmyslu nebo zemědělské produkce dosáhne na takovou úroveň, není potřeba podporovat export daného sektoru pomocí preferenčního systému. Evropská unie na základě svého systému může ze seznamu preferenčního dovozu vyškrtnout jakoukoliv skupinu nebo druh produktu, pokud uzná, že již nepotřebuje stimulovat. K tomu byl v rámci GSP vytvořen vyřazovací mechanismus.

Vyřazovací mechanismus se používá v případě, že průměrný dovoz z dané skupiny zboží ze země benefitující z GSP překročí hodnotu, která odpovídá 17,5 % celkového dovozu dané skupiny zboží ze všech zemí čerpajících výhody preferenčního systému GSP (EC, 2015l).

Do roku 2014 byla hranice, která určovala vyřazovací mez, 15 %. Výjimku z tohoto pravidla má textil. Pro textilního průmyslu byla hranice zvýšena z 12,5 % na 14,5 %. To vychází z faktu, že tím nejvíce konkurenceschopným sektorem je právě textilní průmysl. Mírné zvýšení hranice souvisí s reformou systému, o které se zmíním dále. Nicméně zjednodušeně řečeno se hranice pro vyřazovací mechanismus navýšila v důsledku snížení počtu zemí čerpajících výhody systému. Vyřazovací mechanismus se v současnosti uplatňuje pouze pro standardní GSP. Pro GSP+ a EBA se neuplatňuje a je to tedy jeden z prvků, který by měl činit oba systémy atraktivnější.

Lepší verzi standardního GSP má představovat GSP+. GSP+ zcela odbourává celní zatížení uvalené na dovoz z rozvojových zemí. Jedná se ovšem o výčet stejných produktů, které jsou již pod kompetencí GSP. Tato možnost je nabízena ze strany EU pouze těm státům, které ratifikují a také implementují důležité mezinárodní úmluvy týkající se lidských práv, životního prostředí a správného vládnutí (EC, 2015l). Konkrétně se jedná o 27 stěžejních mezinárodních dohod, které se zabývají mimo jiné korupcí, dětskou prací, právy žen, drogami a psychotropními látkami nebo změnami klimatu. Celý systém nadstandardního GSP je založen na filozofii pobídek a motivací. Nejprve preferenční systém slouží k dosažení nastavených cílů, tzn. samotné přijetí podmínek ze strany EU. Preference mohou být také vnímány jako donucovací prostředek, aby si EU zajistila i následné dodržování daných pravidel (Hertz, Wagner, 2010). Některé rozvojové země i řada kritiků toto může považovat za jakýsi projev neokolonialismu a nadřazenosti Evropy nad rozvojovými státy. I proto se některé rozvojové státy také nehrnou do možnosti čerpat výhody bezcelního přístupu na trh EU za těchto podmínek.

Aby země dosáhly na GSP+, musejí splňovat řadu podmínek kromě již zmíněné implementace a plnění mezinárodních úmluv. Země, které se uchází o zařazení do skupiny GSP, musí odpovídat kritériím, které definují zranitelnou. Po dobu tři let nesmí být kandidující země klasifikována Světovou bankou jako země s vysokým nebo vyšším středním příjmem. Co se týká dovozu, tak ten musí být tvořen pouze malou skupinou produktů, ale zároveň se musí jednat o většinu dovozu. Konkrétně se maximálně 7 typů výrobků musí postarat o 75 % dovozu do EU (Aillo, Demaria, 2009). K definici zranitelnosti se váže ještě malý podíl na celkovém dovozu do EU. Konkrétně dovoz z dané země nesmí překročit 2 % hodnoty celkového importu krytého Všeobecným systémem preferencí (Schneider, 2012). K tomu musí daná země také souhlasit s pravidelnou kontrolou a monitoringem ze strany EU.

2.2 Vše kromě zbraní

Poslední z trojice forem Všeobecného systému preferencí je iniciativa Vše kromě zbraní. EBA je součástí nerekipročních obchodních preferenčních přístupů na trh rozvinutých zemí. Přístup na trh EU pod záštitou této iniciativy mají pouze nejméně rozvinuté země světa tzv. LDCs (*Least Developed Countries*). Vstup do tohoto obchodního systému není ničím dalším podmíněn a není také omezen žádným časovým obdobím. Pokud se některé ze zemí LDCs podaří posunout na vyšší úroveň rozvoje, potom ztrácí nárok na čerpání výhod z iniciativy EBA (EC, 2014d). Aby EU usnadnila těmto zemím přechod na nový systém obchodování, ponechává jim přechodnou dobu tří let, po kterou mohou přistupovat na trh EU pod hlavičkou iniciativy Vše kromě zbraní.

EBA odstraňuje veškeré kvóty a cla na všechny produkty z LDCs pouze s výjimkou zbraní a munice. To z ní dělá nejvýhodnější a nejštedřejší formu preferenčního přístupu pro země LDCs (European Commission, 2014d). Cílem této iniciativy je především podpora nejméně rozvinutých zemí v jejich snaze snižování chudoby obyvatel a všeobecného zlepšení socioekonomických indikátorů skrze sektor obchodu. Při vzniku této iniciativy se rozsah preferencí měl vztahovat na veškeré zemědělské produkty. To ovšem narazilo na velmi silnou zemědělskou politiku a její lobby v EU. Na nátlak evropských pěstitelů EU udělila pro tři nejcitlivější komodity několikaletou výjimku (UN, 2001). Konkrétně se jednalo o rýži, cukr a banány. Ty nemohly exportéři rozvojových zemí bezcelně vyvážet až od roku 2009 (UN, 2001). Navíc dovoz cukru byl až do roku 2012 ovlivněn regulací dovozních cen, které jsou opět výsledkem lobby producentů cukru z EU (Bruntrup, 2006). V roce 2013 vyvezly země LDCs do EU v rámci iniciativy zboží v hodnotě 14,1 mld. EUR (EC, 2015l). Tato částka představuje více jak 15 % všech preferencí, které nabízí evropský Všeobecný systém preferencí. V roce 2014 dovezené zboží EBA dosáhlo hodnoty 17 mld. EUR. Celkově bylo v rámci GSP, GSP+ a EBA dovezeno zboží v hodnotě 76 mld. EUR (EC, 2015l). Výhody EBA jsou poskytovány 49 LDCs. Z toho je jich 39 součástí skupiny zemí ACP.

Přestože EBA se svým prvotním záměrem představuje velmi výhodnou možnost, jak mohou země LDCs proniknout na trh EU, stává se i předmětem diskuzí a kritik ať už ze strany samotných LDCs a dalších rozvojových zemí nebo států z EU. Když EBA deklarovala bezcelní preference, které nejsou omezeny ani časově ani množstevně, mohla EU počítat s kritikou v momentě, kdy z tohoto systému vyjmula tyto tři důležité komodity. Pro mnohé LDCs státy jsou právě banány, cukr a rýže tím nejcitlivějším a nejhodnotnějším, co mohou exportovat do EU. Další kritika na tuto iniciativu byla mířená od ostatních rozvojových zemí. Ty měly pocit,

že země LDCs budou benefitovat na jejich úkor. Tedy pokud dojde k nárůstu exportu ze zemí LDCs na evropský trh, budou na tom ostatní rozvojové státy hůře. V rámci této iniciativy k výraznému nárůstu exportu ze zemí, které jsou označovány, jako nejméně rozvinuté nedošlo, a tudíž se ani ostatní rozvojové státy nemusely bát o svoji pozici. Velmi podstatným a tak trochu neviditelným problémem je neschopnost zemí LDCs investovat do výroby a produkce a tedy i zvyšovat objemy exportu (Hoekman, Ozden, 2005).

Co EBA vůbec neřeší, jsou standardy. Nejrůznější hygienické, sanitární nebo technologické normy jsou dalšími vážnými překážkami ve využívání nerekipročního přístupu. Ačkoliv země LDCs v rámci iniciativy Vše kromě zbraní mohou využívat bezcelního přístupu na trh, nejsou toho často schopny (UN, 2001). Důvodem jsou právě standardy a normy. Ty velmi často neodpovídají normám Evropské unie, a tudíž se na trh EU vůbec nesmí dostat. Podle kritiků jsou tyto normy nastaveny příliš přísně a vyplývají opět z velmi silné zemědělské politiky (UN, 2001).

Problémem zůstávají i velmi striktní pravidla původu a přílišná administrativní zátěž. Pravidla původu představují výraznou překážku pro exportéry z rozvojových zemí. Aby produkt nebo výrobek mohly vstoupit na obchodní trh prostřednictvím EBA, musí splňovat normy v oblasti místa výroby. Tedy aby stát mohl čerpat výhody iniciativy, musí celý výrobek nebo jeho majoritní část vzniknout na území daného státu. To je značně nevýhodné, pokud by země LDCs mohly rozprostřít svoji výrobu alespoň částečně, mohly by mnohonásobně zvýšit svoje zisky (Hoekman, Ozden, 2005).

3. Dohody o ekonomickém partnerství

3.1 Historický vývoj EPAs a jejich současná situace

Obchodní vztahy Evropské unie a zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku za poslední desetiletí prošly výraznou proměnou. Vztah mezi obchodem a rozvojem se stal jedním z prioritních bodů v rámci evropské rozvojové politiky. Jednou z nejvýraznějších změn bylo přijetí Dohod o ekonomickém partnerství (EPAs), které představují posun od nerecipročního preferenčního přístupu na trh EU k recipročnímu, který je platný pro všechny země ACP. Úmluva z Cotonou poskytla právní základ pro vznik obchodních dohod, které v současnosti spojují 78 zemí skupiny ACP a 27 členských států EU.

3.1.1 Úmluva z Cotonou a období po Cotonou

Jak jsem se již zmínila na konci první kapitoly, Úmluva z Cotonou byla podepsána na začátku nového milénia v Beninu. Vystřídala Úmluvy z Lomé a spojila 78 zemí ACP a tehdy 15 členských států EU. Byla ratifikována o tři roky později a stala se zatím nejkomplexnější dohodou, která upravovala vztahy mezi oběma skupinami (Karingi et al., 2005). Z diskuze mezi EU a rozvojovými státy, která předcházela podpisu smlouvy, vyplynula shoda nad restrukturalizací politik upravující vzájemné vztahy. Tak vznikla úmluva, která ve své době přišla s novým nastavením a přístupem založeným na potřebách jednotlivých partnerů. Jedinou zemí, která nepodepsala, byla Kuba a posledním státem ratifikujícím úmluvu se stal Východní Timor, krátce po získání své nezávislosti.

Právní rámec, který vychází ze současné úmluvy, slouží jako ohraničený prostor, kde mezi sebou soupeří o postavení politika, ekonomika a obchod a také rozvojová spolupráce. Někteří odborníci a političtí představitelé vyzdvihují právě to, jak Úmluva z Cotonou dokáže tyto oblasti propojit. Pro jiné je právě toto jednou z velkých slabin celé úmluvy. Úmluva z Cotonou měla být přelomová právě v oblasti obchodních vztahů, jenže jednání o nových obchodních dohodách (EPAs) několikrát ztroskotalo a muselo překonávat řadu obrovských překážek. Až poslední vývoj přinesl konečně nějaké změny. Konkrétním vývojem EPAs se budu zabývat dále.

Jedinou oblastí, která slouží téměř výlučně jako pojící prvek v rámci úmluvy, je část zabývající se rozvojovou spoluprací. Funkce Evropského rozvojového fondu zůstaly více

méně stejné a principy přerozdělování financí vyčleněných na rozvojovou pomoc také. Úmluva z Cotonou měla znamenat posun v rozvojové spolupráci a měla změnit zastaralé vztahy dárce – příjemce, ale toto se bohužel nepodařilo úplně zrealizovat (Karingi et al., 2005). Čelí kritice za to, že partnerství je založeno stále převážně na pomoci a financích, které obecně umožňují snadněji prosazovat vůli toho mocnějšího (D.I.E., 2013). Tedy v tomto případě se samozřejmě jedná o EU, která přerozděluje finance na základě naplňování jí stanovených kritérií. Skupina zemí ACP se již několikrát ohradila proti jednotným a zastaralým pravidlům určující finanční pomoc. Podle nich by mělo dojít k upřednostňování těch nejpotřebnějších zemí a projektů, ne zemí, které si vyhodnotí jako vhodné EU od stolu. Do problematiky přidělování finanční pomoci a její reformy vstupuje také otázka ekonomického růstu řady zemí ACP. Při podpisu smlouvy byla ekonomická výkonnost Afriky mnohem nižší, než je v současnosti. Dnes jsme v úplně opačné situaci než v roce 2000. Africký kontinent zažívá mnohem silnější ekonomický růst než EU (ECPDM, 2014).

Úmluva z Cotonou je prozatím celkově vzato považována za jeden z největších úspěchů v jednání o rozvojové spolupráci a obchodu mezi regiony EU a ACP. Nicméně její platnost skončí 1. března 2020 a mezi EU a skupinou ACP bude muset dojít k vyjednání nové dohody. Už poslední revize současné úmluvy z roku 2015 nastínila nové problémy a obrysy vztahů, které budou na pořadu po roce 2020. V rámci rychlých a mnohdy i zásadních změn a událostí, které probíhají ve světě, dochází na obou stranách k přehodnocování historických vazeb a současného nastavení systému spolupráce (D.I.E., 2013). Jak EU, tak i zástupci zemí ACP již podnikli aktivní kroky směrem k nastavení nadcházejícího období. V roce 2010 vznikla pracovní skupina, jejímž úkolem je příprava setkání aktérů a zainteresovaných stran především na institucionální úrovni jak EU, tak ACP. Na konci roku 2012 zasedali zástupci zemí ACP v Rovnickové Guinei, kde vyjednali a přijali deklaraci o budoucím směřování svých zemí. Země ACP vytvořili i skupinu konzultantů, která navštěvuje jednotlivé země a zajímá se o jejich názory na směřování skupiny ACP a vývoj evropských vztahů.

3.1.2 Charakteristiky EPAs

Podle definice EU (EC, 2015a) jsou EPAs obchodní dohody vyjednané mezi EU a společenstvím zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku. Jejich výsledkem by měl být vznik zóny volného obchodu mezi oběma regiony. Mají za cíl podporovat obchod, který probíhá mezi oběma skupinami prostřednictvím zvýhodněných obchodních podmínek, udržitelného rozvoje a snižování chudoby. EPAs upravují především obchodní vztahy týkající se

průmyslové a zemědělské výroby. Nicméně snaží se řešit i problematiku služeb, necelních bariér, investic, hospodářské soutěže, ochrany práv duševního vlastnictví nebo sanitární podmínky.

Představují zcela nový rámec vztahů mezi oběma regiony. EPAs mají být nastaveny tak, aby pomohly zemím ACP integrovat se do globalizovaného světa a stát se rovnocennými obchodními partnery s určitou ekonomickou úrovní. I přesto, že země ACP měly možnost preferenčního přístupu na trh EU po dlouhou dobu, nikdy se nestaly rovnocenným a konkurenceschopným partnerem (Drieghe, 2008). EPAs by měly být nastaveny tak, aby vyhovovaly stávajícím a poměrně unikátním podmínkám zemí ACP. V současnosti tvoří země ACP více než 5 % veškerého dovozu a vývozu do EU. Evropská unie je hlavním obchodním partnerem pro skupinu ACP, ačkoliv podle UNCTAD (EC, 2015d) v posledních letech celkový objem obchodu mírně klesá. EU je především konečnou destinací pro zemědělské produkty zemí ACP, nicméně velmi významně formují obchod také nerostné suroviny.

EPAs jsou založeny na čtyřech principech. Jsou postaveny na principu nediskriminace, mají k nim tedy přístup všechny rozvojové země. Kromě jejich důrazu na rovnost jsou založeny i na vzájemné oboustrannosti. To znamená, že stejné podmínky budou omezovat jak EU, tak i země ACP. Princip reciprocity zajišťuje také kompatibilitu s pravidly WTO. Výsledkem by mělo být posílení hospodářské soutěže, liberalizace trhu nebo podpora zahraničních i domácích investic. Dále se snaží klást důraz na princip regionalismus. Podpora regionálních uskupení vede k větší stabilitě, politické kooperaci a také ke snížení rizika vypuknutí ozbrojeného konfliktu. Posledním principem je asymetričnost. Asymetrický přístup má pomoci zemím ACP ve snazším rozvoji.

Aby se dodržel princip asymetričnosti a zmírnily se negativní dopady EPAs na země ACP, tak jim EU poskytla určitou dobu na přípravu. Zatímco se obchodní trh EU podle dojednaných podmínek zcela zpřístupnil k 1. lednu 2008, zemím ACP byla ponechána patnáctiletá doba na přizpůsobení se změnám. V některých případech se vymezené období protáhne až na dobu 25 let. Tento časový rámec má sloužit nejen k přípravě obchodní strategie ale i jako příprava na dovoz zboží z EU. EPAs zatím zemím ACP umožní vyvázet zboží do EU bez cel a maximálních kvót v souladu s pravidly WTO. Původní snahou EU bylo také podrobnější upřesnění hranic, které se týkají zahraničních investic, služeb, otázek mezinárodní dopravy, zadávání veřejných zakázek nebo byrokracie celních správ. Nicméně v důsledku obav ze strany ACP a přibývajících překážek ve vyjednáváních byla tato ambice obětována ve prospěch flexibility jednání.

Elisabeth Pape (2013) se v časopise *Journal of International Development* zabývá obavami zemí ACP a možnými negativními dopady obchodních dohod. Země ACP nebyly Úmluvou z Cotonou a budoucími EPAs úplně nadšeny a na povrch vystoupilo několik obav, které se odrazily v obtížném vyjednávání. První z nich je strach o konkurenceschopnost svého zboží a služeb v případě preferenčního přístupu EU na jejich trhy. Druhou obavou je citelný zásah do veřejných rozpočtů, které jsou významně dotovány příjmy z dovozních cel. A jako další důvod uvádí nedostatek času a prostoru pro tak velkou změnu. Zároveň na povrch vypluly obavy související s jejich absorpční schopností. Mají země ACP vůbec kapacitu na to vyjednat a implementovat nové dohody, případně dokáží plně obstát v tak silném konkurenčním prostředí a využít maximálně každé příležitosti? Společným jmenovatelem řady rozvojových zemí je nedostatečná infrastruktura, nepříznivé investiční klima, slabé instituce a nedostatek kvalifikované pracovní síly. Tyto všechny faktory a řada dalších může při každé příležitosti zhatit celý cíl EPAs. Bez transformace a adekvátních politik se benefity vyplývající z EPAs budou přijímat velmi těžko.

3.1.3 Motivy vyjednávání EPAs

Existuje mnoho názorů na vznik EPAs a na jejich dopad na samotné země a na vztahy mezi EU a ACP. Avšak hodnotit motivace, které vedly k vyjednávání EPAs, je poměrně obtížné. Podle stanoviska Evropské komise se jedná o snahy pomoci liberalizovat rozvojovým zemím jejich politiky a zapojit je více do globálního i evropského trhu. Otázkou je, zda je toto ten nejlepší způsob, jak přesvědčit rozvojové země, že potřebují nějakou reformu přijmout. EPAs měly především nahradit jednostranné obchodní preferenční dohody, které byly výsledkem Úmluvy z Lomé. Poté, co skončila výjimka poskytnutá WTO, EU byla v podstatě nucena přijmout nějaké reciproční dohody. Evropská unie už totiž musela svoje obchodní politiky před WTO několikrát obhajovat (Bilal, Rampa, 2006). Jedním z takových případů je banánová politika nebo politicky motivované rozšíření GSP. Ke vzniku EPAs tedy zcela jistě přispěl zvyšující se tlak ze strany WTO. Ta poukazovala na fakt, že stávající preferenční dohody odporují pravidlům WTO, jsou nereciproční a v mnoha ohledech diskriminační vůči rozvojovým zemím (viz 1. kapitola).

Dalším z důvodů, který mohl podpořit začátek jednání o nové obchodní politice, jsou ekonomické zájmy. Faktem je, že podíl obchodu, který míří do zemí ACP z EU, je oproti jiným mizivý. Pravdou ale také je, že například region Afriky je na vývozu do EU mnohem závislejší, než je tomu naopak. Ale je zde i možnost, že EU vidí velký potenciál v sektoru služeb, který

není zatím v zemích ACP tolik rozvinutý. Stejně tak by mohl být větší potenciál pro země EU více investovat do zemí ACP, kdyby mezi oběma stranami vznikla zóna volného obchodu.

Zvláštním případem ve vyjednávacím procesu se stala Jihoafrická republika. JAR jakožto země ACP vstoupila do jednání o EPAs v roce 2006, ačkoliv nebyla nikdy svazována obchodním režimem podléhajícím ani Úmluvě z Lomé ani z Cotonou. Tím, že se začlenila do jedné z vytvořených skupin zemí určené k jednání o podmínkách EPAs, posunula celý význam dohod na novou úroveň. Její speciální postavení v rámci zemí ACP vysvětluje fakt, že třetina objemu obchodu mezi EU a ACP pochází právě z JAR. Vyspělostí také převyšuje svoje sousedy a její konkurenceschopný průmysl by mohl v případě získání výhodného vstupu na trh EU, být hrozbou pro citlivé sektory průmyslu v Evropě (Pape, 2013). Jihoafrická republika již uzavřela s EU bilaterální smlouvu v roce 2004. V rámci této smlouvy byly dohodnuty reciproční obchodní podmínky, nicméně vidina lepších možností přístupů na trhy EU byla velmi zajímavá. Zapojení do jednacího procesu EPAs JAR hájila regionální přítomností a jejím členstvím například v Africké celní unii, kde je spolu s Botswanou, Namibií a Lesothem. Na rozdíl od svých sousedů, si JAR nemusela zajišťovat reciproční vstup na trh EU, jí šlo pouze o zlepšení podmínek své bilaterální smlouvy (Pant, 2010). Tím ovšem zkomplikovala situaci svým sousedům. Využívala svůj vliv v oblasti a znepríjemňovala obchodní styky EU se svými sousedy. Nicméně nakonec se EPAs podařilo vyjednat a JAR získala lepší podmínky pro vstup na evropské trhy. Podrobněji se k jednáním o EPAs v rámci regionů vrátím v následující části 3.2.

Kromě těchto důvodů EU přišla s tvrzením, že dříve využívané nereciproční dohody de facto selhaly. Tento argument může být ale vyložen i jinak. Mohl by rozvojové země postavit do pozice, že si za své problémy mohou samy. To ovšem neodstraní ani odpovědnost ze strany EU. EPAs se dostaly i do hledáčku mnoha neziskových organizací, které se snažily upozornit na nerovné podmínky ve vyjednávacím procesu. Dokonce vznikla i iniciativa zastřešující připomínky a podporující kampaň na zrušení EPAs pod názvem Stop EPA. Ale připomínky a kritika se nesnesla pouze ze strany NGOs. Na novou politiku EU reagovala i Světová banka. Podle některých ekonomů z WB jsou EPAs potencionálním nástrojem ekonomického rozvoje zemí ACP. Důležité ale je minimalizovat veškerá rizika spojená s přijetím EPAs, jako je snížení státních příjmů, zvýšení nezaměstnanosti, narušení lokální produkce, narušení regionálních struktur nebo uvalení daňové zátěže. Pokud se tak nestane, měly by být pravděpodobně nahrazeny novými preferenčními dohodami nebo by se mělo uvažovat o nějakém jiném řešení (Pant, 2010).

3.1.4 Problémy ve vyjednávání a současná situace

Pokud jde o samotnou dohodu, tak podle některých názorů, si EU stanovila velmi ambiciózní cíl. Když jakákoliv země nebo region vstupuje do obchodního jednání, vždy je to spojeno s určitými zájmy. Každá ze stran se snaží dosáhnout svých zájmů a k jejich dosažení využívají nejrůznějších strategií. Pokud se tedy vedle sebe postaví rozdílné skupiny s nerovnoměrným rozložením sil, je téměř jisté, že každá z nich bude od výsledku očekávat něco jiného. Tento fakt společně s dalšími faktory přispěly k tomu, že jednání nebyla moc úspěšná a nepředcházela jim nijak hladký proces.

K tomu, že EPAs nebyly přijímány podle časového plánu a zcela hladce, přispěl i krok tehdejšího Komisaře EU pro obchod (Pape, 2013). Pouze měsíc po uzavření Úmluvy z Cotonou a vzniku EPAs byla evropskými zeměmi přijata iniciativa EBA, která zajišťuje v podstatě neomezený přístup na trh EU zemím LDCs. Ty tvoří 39 zemí ze 78 zemí ACP, tudíž výhody plynoucí z uzavření nových EPAs šly stranou a motivace uzavírat jakékoliv reciproční dohody byla nulová, alespoň pro země LDCs. Přijetí EBA se zcela jistě odrazilo i na náladě a ochotě zemí, které nepatří k LDCs.

Podle Úmluvy z Cotonou byla na vyjednávání nových dohod vyčleněna doba pěti let (EC, 2008a). Procedurami vyjednávání měly obě strany projít od září 2002 do konce prosince 2007. Ve skutečnosti byla realita jiná. Při vymezování časového rámce EU počítala s hladkým průběhem, nicméně ať už to byl ozbrojený konflikt, ekonomická krize způsobená propadem cen komodit zásadních pro vývoz některé ze zemí ACP nebo pouze neochota a strach z nového, tak dnes je jasné, že pětileté období nebylo dostačující. Ve skutečnosti se vyjednávání neplánovaně vyčlenilo do třech velkých fází.

První fáze zahrnovala jednání na všeobecné úrovni mezi zástupci zemí ACP a EU. Země ACP byly rozděleny do sedmi regionů, se kterými EU vyjednávala. Tématem jednání byly povětšinou obecná témata, která byla společná pro všechny země ACP. Cílem měl být společný zájem skupiny ACP a nastavení mantinelů pro vznik nových obchodních dohod. Navzdory tomu, že byla používána k přednesení závěrů rétorika vyzdvihující konsenzus mezi oběma smluvními stranami, tak podle mnoha účastníků i přihlížitelů byla tato fáze velkým zklamáním (ECDPM, 2014). To byl jeden z řady excesů, které se následně odrazilily v problematickém jednání. Jestli zde došlo pouze k nedorozumění nebo za střety mezi stranami bylo něco jiného, je v současnosti nepodstatné. Důležité je, že každá ze stran si vysvětlovala smysl tohoto počátečního jednání jinak a je docela pravděpodobné, že první fáze dala špatné základy pro vybudování konečných dohod. O dalších neshodách v jednání, jako bylo

vyjednávání v rámci skupin nebo pouze s jednotlivci, začlenění určitých částí ochranných položek pouze do některých úmluv atd., se zmíním později.

Podle Evropské komise (EC, 2008a) měla první fáze pouze přípravný charakter. Jejím hlavním cílem bylo objasnění širokých témat pouze v obecné rovině. Rozhodně neměla být uzavřena jakákoliv smlouva nebo přijaty nějaké závazné pokyny. Naopak země ACP přistupovaly k první fázi jako k příležitosti podepsat s EU závaznou smlouvu s pravidly, která bude zastřešovat další jednání. Státy ACP mluvily především o zásadách, jako je mechanismus pro řešení sporů nebo pravidla původu, které usnadní budoucí detailnější smlouvy mezi regiony a EU. Vyřešit se měl také proces ratifikace jednotlivých smluv. Nebylo jasné, zda budou země ratifikovat dohody sami anebo tento úkol padne na vzniklé regionální celky. Nakonec někteří ratifikovali dohody jako region a někdy to byly pouze státy. To způsobilo další zbytečné neshody mezi státy, zvláště pak v Africe kde panuje mezi zeměmi značné napětí (Karingi et al., 2005). Žádný zásadní výsledek z jednání nevzešel. Jediný konkrétní výsledek byla závěrečná zpráva, která operovala s tématy, jako byly organizační náležitosti nebo problémy dávno řešené jinými nařízeními.

Obecná témata společná pro všechny zainteresované země vystřídala jednání na regionální úrovni. Druhá fáze se však ukázala být ještě komplikovanější v hledání přijatelného konsenzu než ta první. V říjnu 2003 se rozvinuly první debaty o EPAs na regionální úrovni mezi sedmi vytvořenými oblastmi a EU. Ke konkrétním regionům a jejich EPAs se vrátím v následující kapitole 3.2, nicméně všechny regiony aktivně vstoupily do jednání v období od října 2003 do září následujícího roku. Ačkoliv druhá fáze ve vyjednávání měla být již individuální pro každé ze sedmi uskupení a schůzky se konaly nezávisle na sobě, tak všechny regiony následovaly podobný scénář. Na počátku si každý region odsouhlasil předpokládaný harmonogram a obsahovou náplň budoucích schůzek. Velmi obecně se v první části diskutovaly vzniklé regionální celky, jejich možnosti spolupráce a také možné technické a sanitární překážky obchodu. Teprve poté mohlo dojít k jednání o obsahu a formě samotných EPAs. Tato fáze je potom běžně označována jako fáze třetí.

Podle předjednaných podmínek měly EPAs vstoupit v platnost v roce 2008. Tohoto cíle se ale nepodařilo dosáhnout. Pouze 15 karibských zemí dokončilo jednání v termínu. Na konci roku 2007 ratifikovaly a přistoupily na komplexní EPA. Ani po osmi letech od podepsání Úmluvy z Cotonou se ostatním regionům příliš nechtělo přistoupit na nová pravidla hry. Navíc se začal zvyšovat tlak ze strany WTO, jejíž výjimka měla skončit posledním dnem roku 2007. WTO při podpisu současné úmluvy udělila poslední výjimku, která umožňovala zemím ACP po dlouhou dobu preferenční přístup na trhy EU (EC, 2008a).

EU ve snaze o urychlení procesu podpisu nových obchodních dohod poskytla všem zemím ACP zcela volný přístup na svůj trh, podobně jako tomu bylo u iniciativy EBA. Tento návrh byl odsouhlasen v dubnu 2007, nicméně nepřispěl k předpokládanému vývoji situace a navíc de facto dále odporoval pravidlům WTO, protože výjimka pro nerekiproční preferenční přístup vypršela na konci roku 2007 (Pape, 2013). Místo toho, aby tento krok učiněný ze strany EU působil jako stimulant na jednatele, přinesl opačný efekt. Všechny země ACP si mohly užívat volného vstupu na trh EU, neměly tedy důvod spěchat s otevřením svého trhu.

Když v prosinci 2007 vypršela výjimka WTO a začala platit přechodná doba volného přístupu, která byla odsouhlasena v dubnu téhož roku, byly rozjednány dohody s 36 zeměmi. Některé země podepsaly dohodu s EU sami, bez ohledu na svoje sousedy a jiné se k podpisu vůbec neměly. Řada zemí vyjádřila svůj názor, že nepodepíší nebo neimplementují téměř hotové dohody. Důvod byl jednoduchý. Nechtěly se vzdát výhodného vstupu na trh EU, který jim byl poskytnut. Kvůli protahujícímu se jednání Evropská komise nastavila nové podmínky pro uzavření EPAs. Přišla s ultimátem, které říkalo, že pokud státy ACP neuzavřou do 1. října 2014 nové regionální dohody nebo neratifikují stávající, tak EU zruší preferenční přístup na evropský trh. Pro země Pacifiku a Karibiku to nebyl takový problém jako pro Afriku. Přístup na evropský trh je pro Afriku velmi podstatný. Na druhou stranu podle některých výpočtů by byla ztráta daňových příjmů v důsledku liberalizace obchodu větší než ztráta ze zvýšených cel (Pape, 2013). Země ACP a především africké země byly postaveny před velké dilema.

3.2 EPAs v rámci regionálních uskupení

V této kapitole se budu zabývat všemi sedmi uskupeními, do nichž byly země ACP rozděleny a v rámci kterých jednají s EU o novém obchodním přístupu. Představím každou ze skupin, proces vyjednávání o EPAs a s ním spojené motivy a problémy. První podkapitola zabývající se karibskými zeměmi je největší a nejdetailnější. Jedná se o první komplexní EPA vůbec a karibské státy již procházejí procesem implementace. Ostatní uskupení měly s uzavíráním EPAs mnohem větší problémy a řada z nich dohody ještě ani nepodepsala.

Jednání o EPAs bylo oficiálně zahájeno v roce 2002, ale státy a uskupení přistupovaly k jednání různě. Cílem EPAs bylo uzavřít komplexní dohody. Komplexní EPA se zabývá obchodem se zbožím, službami, tématy spojenými s obchodem (investice, veřejné zakázky, adekvátní legislativa, atd.), ochrannými mechanismy a udržitelným rozvojem. EPAs mohly být uzavřeny buď s celými uskupeními, což bylo preferované řešení nebo se mohly státy dohodnout s EU samostatně. Pokud došlo jen k částečné dohodě, která neobsahovala všechny

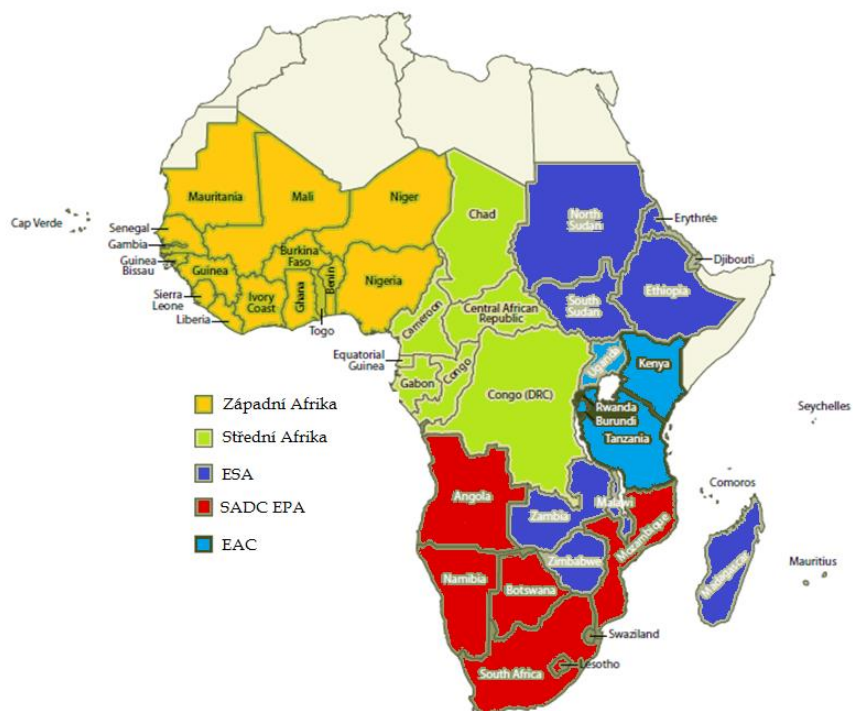
požadované kapitoly, tak ta byla označena jako interim EPA. Státy nebo uskupení musejí požadované kapitoly v budoucnu dojednat, aby mohla platit dohoda i nadále.

Jednotlivé EPAs měly být primárně vyjednávány na sub-regionální úrovni. K tomu účelu EU rozdělila 78 afrických, karibských a tichomořských zemí do sedmi oddělených vyjednávacích uskupení. Africké země tvoří pět uskupení – Západní Afrika, Střední Afrika, Východoafrické společenství (EAC), Východní a jižní Afrika (ESA) a Jihoafrické společenství pro rozvoj (SADC EPA). Oblast Pacifiku (PACP) a Karibiku (CARIFORUM) tvoří zbývající dvě uskupení, které vyjednávaly s EU o svých vlastních dohodách. Těchto sedm skupin ovšem budilo od počátku vlnu kritiky. Rozdělení, které provedla EU, neodpovídá přesně regionálním uskupením, které v současnosti existují mezi zeměmi ACP. Evropskou unií utvořená uskupení představovala po celou dobu vyjednávání obrovský problém a způsobila v mnohých případech i průtahy v jednání. Situace se stala ještě složitější v momentě, kdy se jednotlivé země rozhodly uzavřít vlastní dohodu bez ohledu na zbytek regionu.

V počáteční fázi EU poměrně podporovala vznik EPAs na základě stávajících regionálních integrací (ECOWAS, UEMOA, CEMAC, SADC, EAC atd.), jenže nakonec se přiklonila k vlastnímu rozdělení. Důvodem měla být nepřehledná situace v existujících regionálních seskupeních a mnohonásobné členství některých států v regionálních integracích. Jakkoliv byl záměr sjednotit státy do určitých celků a utvořit s nimi jednotnou dohodu dobrý, tak nakonec sedm nových skupin přispělo spíše k regionální desintegraci. Podle kritiků by bylo snazší, kdyby se EU nejdříve pokusila vyřešit regionální integraci zemí ACP, především tedy na africkém kontinentu, než začne s tak rozsáhlou změnou. Aplikovat jednotné dohody mezi státy, které jsou součástí několika různých uskupení, je totiž značně obtížné.

Pokud tedy EU chtěla pomoci regionální integraci prostřednictvím EPAs, měla sjednat dohody s ECOWAS, COMESA, SADC a CEMAC a africké země, které buď nejsou členem těchto organizací, nebo naopak jsou členy víc seskupení, se měly rozhodnout se, kým budou o EPAs jednat. Když už se tak nestalo a v Africe vzniklo pět EPAs seskupení, tak EU měla trvat na pěti jednotných EPAs. Byl by to pravděpodobně vhodnější krok, než nabídnout zemím možnost samostatné dohody. V momentě, když jedna země z uskupení podepsala EPAs a ostatní ne, tak byl význam regionální integrace zcela popřen. Výsledkem je ještě větší fragmentace afrických zemí a zpomalení procesu sjednocování regionálních seskupení. Grafické zobrazení pěti afrických EPA skupin je na obr. 1. Na obr. 2 jsou současné regionální integrace v Africe, ze kterých EPAs vycházejí. Z důvodu přehlednosti je zde vyznačeno pouze šest nejvýznamnějších seskupení.

Obr. 1: Pět EPA uskupení v Africe (2016)

Zdroj: ICMPD, 2015 (upraveno autorem)

Obr. 2: Nejvýznamnější regionální integrace (2016)

Zdroj: ICMPD, 2015 (upraveno autorem)

Na začátku roku 2016 je komplexní EPA uzavřená pouze s CARIFORUM, nicméně její plné funkčnosti se nepodařilo ještě dosáhnout a implementační proces má zpoždění. Země Pacifiku, jako jednoho celku, se k žádné EPA nezavázaly a vyjednávání je v podstatě na mrtvém bodě. Jedinými dvěma zeměmi, které podepsaly interim EPA je Papua-Nová Guinea a Fidži. V jejich případě došlo k ratifikaci, ale implementační fáze také nenásleduje původní plán. Západní Afrika odsouhlasila dohodu na začátku roku 2014, avšak v současnosti ji stále všechny země ještě nepodepsaly. Pobřeží slonoviny a Ghana jsou jedinými dvěma zeměmi z uskupení Západní Afrika, které obchodují s EU prostřednictvím interim EPA. Z uskupení Střední Afrika podepsal interim EPA pouze Kamerun, zbytek zemí stále jedná. Východoafrické společenství uzavřelo jednání v roce 2014 a do konce roku 2016 by EPA měla vstoupit v platnost. Východní a jižní Afrika plánuje uzavřít EPA do konce roku 2016, prozatím pouze čtyři země z regionu obchodují prostřednictvím interim EPA. Jihoafrické společenství pro rozvoj v roce 2014 uzavřelo jednání a v současnosti EPA čeká na podpis všech zemí.

3.2.1 CARIFORUM

Tab. 1: Členské země CARIFORUM

CARIFORUM	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Haití	EPA, EBA	LDCs
Guyana	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Belize, Dominikánská rep., Dominika, Grenada, Jamajka, Surinam, Svatá Lucie, Svatý Vincenc a Grenadiny	EPA, GSP	Vyšší střední příjem
Antigua a Barbuda, Bahamy, Barbados, Svatý Kryštof a Nevis, Trinidad a Tobago	EPA, GSP	Vysoký příjem

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

Všechny země kromě Haiti podepsaly EPA v roce 2008, jen Haiti se připojilo až v prosinci 2009. První kompletní EPA byla milníkem ve vývoji. Země z CARIFORUM si nemohly dovolit být závislé na vstupu na evropský trh pouze prostřednictvím GSP, což by byla nutná alternativa pro většinu z nich a pro EU znamenala příslib budoucí zóny volného obchodu (Heron, 2009). Karibská EPA pokrývá nejen obchodování se zemědělskými výrobky, rybolov a další produkty, ale obsahuje i pasáž týkající se služeb, investic nebo témat propojených s obchodem (soutěž, inovace, duševní vlastnictví, ochrana osobních údajů, veřejné zakázky). Proto, aby nový obchodní režim naplnil podmínky WTO, by stačila pouze

část pokrývající obchod se zbožím. Všechny ostatní části a kapitoly EPA jsou zde na žádost EU.

Jednání o EPA pro karibskou oblast začala v dubnu 2004 a ke konci roku 2007 byla ukončena. Dohoda byla podepsána čtrnácti zeměmi Karibského uskupení a zástupci Evropské komise 15. října 2008. Haiti, které jako jediné v uskupení CARIFORUM spadá do skupiny zemí LDCs, přistoupilo na dohodu o EPA až o rok později. V současnosti ještě stále Haiti smlouvu neratifikovalo a využívá přístup na trh EU pod záštitou iniciativy EBA. Když byla jednání o regionálních EPA u konce, tak zástupci zemí CARIFORUM a EU stanovily datum provizorní implementace nového obchodního systému na 29. prosince 2008. Účel prozatímního režimu je v postupném zavádění nových pravidel spojených s novým obchodním režimem.

A. Karibská EPA

Když členové CARIFORUM přistupovali k jednacímu stolu, jejich cílem bylo do výsledné EPA zakomponovat pět klíčových bodů. Mezi ně patří udržitelný ekonomický růst a odstranění chudoby z členských států, specifický přístup pro zboží a služby s ohledem na zákonitost místního a evropského trhu, snaha o respektování místních vztahů v rámci uskupení, fázované načasování průběhu liberalizace a jako poslední speciální důraz na služby v regionu se zaměřením na turismus a kulturní zvyky. Nakonec výsledná dohoda naplňuje kompatibilitu s pravidly WTO a navíc Evropská komise odsouhlasila speciální podporu pro posílení funkčnosti a kapacity institucí, aby bylo dosaženo co největší výhody z obchodních dohod. Toto vše je součástí první z šesti velkých částí dohody, která se zabývá obecným nastavením a rozvojem.

Druhá část se týká obchodu se zbožím. K 1. lednu 2008 Evropská unie odstranila všechny zbývající cla a kvóty omezující vývoz z Karibského uskupení. Výjimkou se stal pouze cukr a rýže. EU garantovala minimální cenu cukru a nastavila i speciální kvóty pro jeho dovoz. Od ledna 2008 do září 2009 mohlo CARIFORUM vyvézt 60 000 tun cukru do Evropy (Humphrey, 2011). Toto množství vycházelo z kvóty nastavené v tzv. protokolu o cukru. Země z CARICOM se musely společně s Dominikánskou republikou podělit o toto množství. Technicky tedy karibské země mohly od října 2009 vyvážet cukr bez celního zatížení, nicméně EU si ponechala únikovou cestu. Mohla totiž od října 2009 do září 2015 uvalit cla na cukr, musela jen prokázat, že se jedná o zvláštní okolnosti. Co se týká rýže, tak ta získala volný vstup na evropský trh teprve od roku 2010. Do té doby musely exportéři rýže dodržovat kvóty. Za rok 2008 to bylo 187 000 tun a 250 000 tun mohli vyvézt v roce 2009. Kvóty na vývoz rýže byly

bezcelní, do roku 2007 exportéři platili 65 EUR za tunu rýže (Heron, 2009). Banány získaly volný vstup se začátkem platnosti EPA.

Karibské země přislíbily naopak postupné otevírání svých trhů. Během deseti let bude bez omezení 61 % vývozu z EU, za dalších pět let se hranice posune na 83 % a během dalších deseti let se bude vyvážet z EU 87 % zboží. Odstraňování cel a kvót se netýká vymezeného počtu citlivých produktů, které byly vybrány většinou v každé zemi z CARIFORUM. Překvapivě došlo i ke změně pravidel původu oproti Úmluvě z Cotonou. CARIFORUM vyjednálo mnohem flexibilnější pravidla pro textil a oblečení. V souladu s Úmluvou z Cotonou musí oblečení podstoupit dvojitou transformaci (nitě-tkanina a tkanina-oblečení) na území dané země, aby mohlo být exportováno do EU v rámci EPAs (Thornburn et al., 2010). Karibská EPA umožňuje první krok vynechat. To znamená, že země z CARIFORUM mohou dovážet látku z jiných částí světa a bezcelně prodávat do Evropy hotové výrobky. V menší míře došlo také ke změnám pro produkty zemědělství a rybolovu.

Následuje velká část popisující obchod v rámci sektoru služeb. Otevření otázky liberalizace sektoru služeb je podle některých velmi kontroverzní otázka a EU se tak snaží zvýšit svoji výhodu na trhu (South Centre, 2013a). Nicméně liberalizace služeb v rámci karibské EPA zahrnuje jen omezený výčet služeb. Ze změn byly vyloučeny podniky malé nebo střední velikosti podnikající v klíčových sektorech. Zároveň liberalizace služeb podobně jako zboží byla asymetrická. EU liberalizovala 94 % veškerého sektoru služeb, zatímco země z CARIFORUM přistoupily na 65 % (Humphrey, 2011). Článek 60 karibské EPA (EC, 2008b) zdůrazňuje, že dohoda nevyžaduje privatizaci žádného státního podniku, nebo nebude zasahovat do veřejných zakázek v oblasti služeb. Obě strany si také ponechávají právo na regulaci hospodářské činnosti zahraničních poskytovatelů služeb, včetně práva na zavedení nových předpisů pro splnění legitimních politických cílů. Dohoda se nedotýká služeb poskytovaných státem a dopravní obslužnosti nebo audiovizuálních služeb. Chráněny jsou také telekomunikační, finanční nebo IT služby, námořní doprava a cestovní ruch. Všeobecně je část o službách vnímána poměrně pozitivně. Nicméně zástupci karibských států se obávají samotné implementační fáze. Ta má začít nejdříve pět let od podpisu EPA.

Důležitou částí jsou přímé zahraniční investice (FDIs). Karibská EPA přinesla přelom v ochraně FDIs. Do nedávna byly starosti o FDIs, ochrana proti vyvlastnění a pravidla repatriace zcela v kompetenci členských států EU. Ty uzavíraly s cílovými zeměmi bilaterální smlouvy. Změna přišla s Lisabonskou smlouvou. Ta přesouvá tuto pravomoc pod společnou evropskou politiku. Dříve nebo později budou tedy všechny bilaterální dohody o FDIs znovu projednány pod vedením EU. Nicméně karibská EPA již splňuje pravidla vycházející

z Lisabonské smlouvy. Liberalizace FDIs bude podobně jako u zboží nebo služeb asymetrická. Obě strany přislíbily větší přístup investorů na trhy, ale zbývá ještě poměrně dost věcí dojednat. Stejně jako u služeb musí obě strany zajistit, aby v důsledku zvýšeného přílivu FDIs nebyly porušovány předpisy nebo snižovány standardy v oblasti životního prostředí, práce nebo bezpečnosti (CEDA, 2009). Zvláštní ustanovení upravuje veřejné zakázky a soutěže. Zde je možno nalézt výčet pravidel, kterými se musí řídit ti, kteří se účastní výběrového řízení.

Pátá část dohody popisuje institucionální zabezpečení. Nedůležitější institucí je Společná rada CARIFORUM – EU. Setkává se na ministerské úrovni v pravidelných intervalech nepřesahujících dva roky. Je zodpovědná za dohled nad prováděním podepsané dohody. V její pravomoci je přijmout jakékoliv ustanovení upravující nebo související s dohodou. Druhou institucí v pořadí je Výbor CARIFORUM – EC pro obchod a rozvoj. Pomáhá Radě a je zodpovědná za rozvojovou stránku dohody. Dále je ustanoven Parlamentní výbor CAERIFORUM – EC. Ten se skládá ze zástupců Evropského Parlamentu a zákonodárců ze zemí Karibského uskupení. Usnadňuje setkávání a výměnu názorů. Čtveřici uzavírá Poradní výbor CARIFORUM – EC. Byl navržen, aby se do procesu implementace mohla zapojit i občanská společnost.

B. Proces jednání a jeho úskalí

Karibské státy si od podpisu EPA slibovaly především zvýšení konkurenceschopnosti svých producentů a exportérů komodit i služeb (Girvan, 2008). Uskupení CARIFORUM je přesvědčené, že EPAs jsou efektivním prostředkem k pozvednutí regionálního rozvoje. Nová obchodní pravidla omezí překážky, které negativně ovlivňovaly pěstitele a výrobce členských států CARIFORUM (Nurse et al., 2008). Ti budou moci čerpat více výhod z tržního přístupu na trh EU. Evropská unie je druhým největším exportním odbytištěm pro státy z CARIFORUM, hned po USA (EC, 2015e). Nicméně dovoz z EU netvoří zdaleka takové množství, jakou tvoří dovoz z USA. Pokud by měly karibské země přijít o příjmy plynoucí z obchodu s USA, vypadala by intenzita jednání pravděpodobně úplně jinak.

Podle představitelů CARIFORUM potřebovala liberalizace obchodu novou podobu a EPAs mohou být vhodným nástrojem. Změna byla nutná, protože význam dosavadního přístupu na trh EU byl značně omezen. Pokud totiž region není schopen vyhovět zcela požadavkům cílového trhu nebo je zatěžován nejrůznějšími sanitárními nebo tarifními zatíženími potom jeho hodnota, jako celku klesá (CEDA, 2009). Navíc si karibské země uvědomují, že je zde nutná potřeba účinněji diverzifikovat svoje příjmy a zaměřit se více na

produkcí s vyšší přidanou hodnotou. Jedněmi z nejvýznamnějších vývozních artiklů je stále cukr, banány a rýže a i přes preferenční přístup zajištěný Úmluvami z Lomé visela nad těmito strategickými komoditami hrozba ze strany EU a její zemědělské politiky (Thornburn et al., 2010). Státy tvořící CARIFORUM jsou převážně malými ostrovními státy a jejich ekonomický rozvoj čím dál tím více závisí na sektoru služeb. Karibská EPA mimo jiné upravuje sektor služeb a karibské země si od ní slibují stálý a stabilní přístup pro obchodníky se službami. CARIFORUM si také od EPAs slibují větší podporu ze strany EU a jejich rozvojových fondů.

Za rok 2014 podle EUROSTAT se karibské státy podílely na obchodování EU 0,3 %. Celkově dovezly (5,7 mld. EUR) a vyvezly (4,5 mld. EUR) zboží a služby v hodnotě 10,3 mld. EUR. Karibské státy rok 2014 ukončily s obchodním deficitem ve výši 1,2 mld. EUR. Tento trend je stejný po celé období let 2004 - 2014. Výjimku tvoří pouze rok 2008, kdy země CARIFORUM vyvezly o téměř 0,3 mld. EUR více, než dovezly z EU. To bylo způsobeno náhlým jednostranným otevřením evropských trhů. CARIFORUM vyváží do Evropy převážně primární produkty jako je zemní plyn (20 %), ropa (17 %), drahé kameny (10 %) a železo a ocel (dohromady 5 %). Naopak EU vyváží do zemí CARIFORUM mechanické stroje (20 %) a elektronické zařízení (11 %), tedy produkty s vyšší přidanou hodnotou. (EC, 2015e)

Ačkoliv byla oblast Karibiku první, která přistoupila na podpis EPA, tak proces implementace nebyl a není nijak zvláště plynulý a bezproblémový. S podpisem EPA se pojí i závazek vytvoření patřičných správních orgánů a komisí. Ty mají za úkol sledovat a dohlížet na adekvátní tempo zavádění a na správnou funkčnost nového obchodního systému. Zatímco Dominikánská republika měla již od roku 2002 ustanovenou komisi, která se zabývala pouze implementací mezinárodních obchodních dohod, tak země skupiny CARICOM na tom tak dobře nebyly. Ke vzniku potřebných institucí docházelo velmi pomalu a neuspořádaně. Do procesu zavádění nového systému také citelně zasáhla celosvětová finanční krize. Ekonomická recese zaměstnávala naplno politické představitele zemí CARIFORUM. Jejich tehdejší prioritou byla zaměstnanost a sociální systém, pro zavedení EPA nebyla politický vůle a nezbývaly ani lidské, ani finanční zdroje (South Centre, 2013a). A tak i přesto, že regionální implementační komise vznikla s podpisem samotné EPA, nebyla využívána tolik, kolik by bylo potřeba. Navíc její pomocné komise, které působí jen v jedné zemi, mnohdy nevznikly.

Dalším zásadním problémem je komunikace. Informační deficit se ukazuje jako stále přítomný a nijak nepřispívá úspěšné a hladké implementaci EPA. To vyplývá z rozhovorů, které provedla organizace ECDPM v roce 2011. Státní instituce, u kterých se předpokládá, že budou informovány v první řadě, tak nejsou zdaleka srozuměné se všemi změnami. Nicméně poznatky, které mají, jsou v porovnání se soukromým sektorem nadstandartní. Podnikatelé si

stěžují na to, že nevědí jak čerpat benefity a mnohdy toho nevědí dostatek o samotné dohodě. Se stejným problémem se potýká i sektor služeb a přitom byl v rámci vyjednávání považován za neopomenutelný. Veřejné i soukromé instituce by měly v zájmu bezproblémového zprovoznění dohod investovat více času a peněz do předávání informací v jednoduchém a srozumitelném formátu. S nedostatečnou informovaností také souvisí opožděné ustanovení institucí, které dohlíží na dodržování plánu implementace.

Finanční podpora, kterou měly karibské země přislíbenou, nepřicházela přesně. Mělo se jednat o prostředky na usnadnění přechodu od starého systému. Jenže evropské státy, které dříve přislíbily určité částky do iniciativy Aid for Trade, své příspěvky neposlaly nebo ve značně zredukované míře, pravděpodobně se na tom podepsala finanční krize (Silva, 2014). Pro země CARIFORUM to bylo velké zklamání. Při podpisu dohod počítaly s touto finanční podporou, která byla viděna jako snadněji přístupná než financování ze zdrojů Evropského rozvojového fondu (EDF). Aid for Trade je zvláště vhodný pro podporu soukromého sektoru a zvyšování jeho konkurenceschopnosti. CARIFORUM má na implementaci přislíbeno 346 mil. EUR z EDF na období let 2014 - 2020. Jedná se o značné navýšení oproti předcházejícímu období. Za rok 2008 - 2013 přišlo téměř 200 mil. EUR na zavedení EPA.

V roce 2013 se konala dvoudenní schůzka zákonodárných představitelů zemí z CARIFORUM, aby se zhodnotily posuny ve vývoji týkajícího se legislativních změn. Pět let od podpisu karibské EPA se ukázalo, jak nepřipravené karibské země jsou. Právní prostředí karibských zemí všeobecně nebylo připraveno na implementační kroky, a tudíž došlo k mnohým zpožděním v zaváděcím procesu (Silva, 2013). Na problémy se zákony posléze narážely i termíny pro snižování cel. Jamajka měla provést první škrty v roce 2011 a další v roce 2013, nakonec se oba kroky udály v roce 2013 naráz. To ale mělo mnohem větší negativní dopad na místní ekonomiku. Na Barbadosu se odehrála podobná situace a navíc snižování cel proběhlo bez potřebné legislativy.

V současnosti se obě strany musí dohodnout na společném systému, který bude nadále pozorovat karibskou dohodu a vydávat v pravidelných intervalech zprávy o vývoji. Dále se musí CARIFORUM a EU vrátit k tématu geografického označení a názvům regionálních produktů. Vytvořené operační skupiny budou projednávat a upravovat části EPA, které zůstaly neupřesněné a čekají na dojednání. Za dobu platnosti karibské EPA se již třikrát sešla Společná rada CARIFORUM - EU, naposledy to bylo v Georgetownu v roce 2015. Ve stejnou dobu zde došlo i k pátému setkání Výboru pro obchod a rozvoj. Na druhou stranu Poradní výbor se doposud sešel pouze jednou a to v roce 2014. Pro další vývoj bude důležité, aby do procesu byla mnohem více zapojena místní komunita a také, aby výstupy z těchto jednání

měly i legitimní základ v jednotlivých karibských státech. Od února 2014 je součástí jednání i Kuba, která přistoupila na jednací podmínky EC a tím si otevřela možný přístup i ke karibské EPA.

3.2.2 Pacifik

Tab. 2: Členské státy PACP

PACP	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Papua-Nová Guinea	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Fidži	EPA, GSP	Vyšší střední příjem
Maršallový ostrovy, Palau, Tonga	GSP	Vyšší střední příjem
Mikronésie, Samoa	GSP	Nižší střední příjem
Cookovy ostrovy, Nauru, Niue	GSP	-
Kiribati, Šalamounovy ostrovy, Vanuatu, Tuvalu	EBA	LDCs

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

Všech 14 států PACP společně s Austrálií a Novým Zélandem tvoří Fórum tichomořských států (Pacific Island Forum, PIF). Obchod v oblasti je především podřízen regionálním vazbám. Základním dokumentem, který určuje obchodní vztahy Tichomoří, je Dohoda tichomořských ostrovních států. Současně tichomořský region vyjednává o rozšíření obchodní dohody s Austrálií a Novým Zélandem. EPAs nepatří mezi největší priority regionu. PACP se podílí na celkovém obchodu s EU 0,1 % (EC, 2015i), což je ještě méně než CARIFORUM. Podíl EU na obchodu PACP je celkově 5,1 % a EU se tím řadí až na šesté místo. Nicméně hlavními vývozními produkty PACP do EU je palmový olej, káva, kokos, ryby a kaviár. Naopak PACP dováží z EU především stroje a technické vybavení. Statistiky ukazují, že podíl obchodu mezi EU a PACP je velmi malý, tudíž i motivace ve vyjednávání není nijak výrazná.

V současnosti stále probíhají jednání o komplexní dohodě se všemi státy. Komplexní EPA by se měla podobně jako ta karibská týkat obchodu se zbožím a službami, rozvojové spolupráce a témat jako jsou zdravotní, hygienické a bezpečnostní otázky, technické překážky v obchodu, veřejné zakázky nebo investice. Nicméně poslední zprávy z roku 2016 naznačují, že se jednání na regionální úrovni pomalu uzavřou a v případě zájmu bude EU jednat se státy individuálně. Prozatím se EU podařilo vyjednat pouze prozatímní dohody (interim EPA) s Fidži a Papuou-Novou Guineou. Dohoda byla ratifikována Evropským Parlamentem

v lednu 2011. V květnu stejného roku k ratifikaci přistoupila i Papua-Nová Guinea. Fidži pozdrželo celý proces a k ratifikaci přistoupilo až v červenci 2014.

A. Interim EPA mezi Fidži, PNG a EU

Prozatímní dohoda uzavřená mezi EU a PNG a Fidži se zabývá pouze liberalizací obchodu se zbožím, služby a další témata nejsou součástí. Interim EPA se stále vyvíjí a se zařazením liberalizace služeb se počítá do budoucna. Interim EPA je podobně jako ta karibská nastavená asymetricky. Zatímco se trh EU otevřel k 1. lednu 2008, tak pro PNG a Fidži byl odsouhlasen pozvolný postup. Celkově přislíbila Papua-Nová Guinea liberalizovat 88 % zboží, které je dováženo z Evropy, během 15 let (EC, 2014e). Výjimku získaly pouze nejohroženější sektory a produkty včetně masa, ryb, zeleniny, nábytku nebo šperků. Fidži dojednalo liberalizaci ve výši maximálně 87 % během 15 let. 14 % bude liberalizováno v ten den, kdy Fidži začne nový systém uplatňovat, další 2 % během pěti let, 60 % do 10 let a zbylých 11 % za dalších pět let. Produkty, které nepodléhají změnám v případě Fidži, jsou například maso, ryby, ovoce nebo alkohol. (EC, 2014e) Součástí interim EPA je i bezpečnostní ustanovení. To umožňuje PNG a Fidži opět zavést cla a kvóty v případě vážného narušení funkčnosti jejich ekonomik způsobeného obchodem s EU. Součástí dohody je také kapitola, která řeší technické, sanitární nebo hygienické překážky v přístupu na trh. Interim EPA zdůrazňuje i rozvojovou problematiku, na niž navazuje ustanovení o potravinové bezpečnosti. Na závěr je připojen i mechanismus řešení sporů a institucionální normy. PNG začala prozatímní dohodu uplatňovat až v roce 2012. Fidži začalo s provizorní implementací až v polovině roku 2014.

Pro PNG bylo klíčové, že EU byla ochotná zmírnit pravidla původu omezující dovoz ryb. PNG může levněji nakupovat ryby od konkurenčních rybářských lodí z jiných zemí a nemusí zpracovávat pouze svoje úlovky, aby získala bezcelní vstup na trh EU. Konzervovaný tuňák tvoří největší část dovozu do EU, a když EU zmírnila pravidla, pro PNG to znamenalo lepší zisky. Pro Fidži, které odložilo ratifikaci až na rok 2014, nebyla otázka rybolovu až tak zásadní jako pro PNG. Snažilo se ve vyjednávání podpořit i jiná témata spojená s obchodem a vyjednat lepší podmínky pro všechny země PACP. Nakonec však Fidži na interim EPA kývlo kvůli cukru. Cukr je velmi důležitým aspektem pro Fidži a to i přes to, že podíl cukru na státním HDP se pohybuje okolo necelých 4 % (Hamilton et al., 2011). 90 % vývozu z Fidži do EU tvoří právě cukr. Monopol na produkci surového cukru na Fidži drží státem vlastněná firma Fiji Sugar Corporation. Jedná se o největší státní podnik na ostrově a zaměstnává téměř 3 000 lidí. Dalších 200 000 obyvatel žijících ve venkovských oblastech závisí na produkci

cukrové třtiny. V roce 2008 podnik podepsal s evropským odběratelem z Velké Británie smlouvu platnou do září 2015, která zaručovala každoroční odběr až 300 000 tun surové cukrové třtiny. Když o cukrovou třtinu z Fidži projevil zájem také Japonsko, Egypt, Bangladéš nebo Čína, v tu chvíli se nad implementací interim EPA na Fidži objevil velký otazník. Pokud totiž dojedná smlouvu například s Čínou, potom bude export do EU úplně zanedbatelný a tudíž i podepsaná EPA by pozbyla významu.

B. Komplexní PACP EPA

Sekretariát PIF, který zjednodušuje komunikaci mezi EU a PACP, vydal v roce 2013 zprávu o nejproblematictějších otázkách jednání, které přispívají výrazným způsobem ke zbrzdění celého procesu. Je zde zmíněn nedostatek rozvojové pomoci, MFN, exportní cla, nově vznikající průmysl a řada dalších, nicméně nejvážněji diskutovaným tématem je rybolov. Tichomořské státy zdůrazňují, že rybolov je klíčem k uzavření EPA. Rybolov je jedním z mála odvětví, jehož prostřednictvím mohou tichomořské státy docílit udržitelného ekonomického růstu a rozvoje (CTA, 2012). Pokud mají tichomořské státy podepsat komplexní EPA, tak chtějí rozšířit ustanovení o globálním zajišťování zdrojů na čerstvé, chlazené i mražené ryby. Spekuluje se, že právě proto, aby se snížil tlak na prosazení tohoto ustanovení, EU donutila PNG odstoupit z jednání o komplexní EPA (Kwa et al., 2014). Rybolov se stal hodně kontroverzním tématem, na něž padá spousta kritiky ze všech stran.

Proměnná geometrie vyjadřuje postoj tichomořských zemí ve vyjednávání o EPAs. Je to základní princip, který je již zakotven v Úmluvě z Cotonou a umožňuje zemím buď podepsat EPAs nebo se z vyjednávání stáhnout a odejít, popřípadě se vrátit do jednání. Podle hlavního zástupce PACP ve vyjednávání Roberta Sisilo dojde jednoduše k tomu, že dosavadní interim EPA podepsaná PNG a Fidži se promění v komplexní (Kwa et al., 2014). Budou jen dojednány další aspekty obchodování, jako jsou služby, investice atd. Na základě pravidla proměnné geometrie se zbylé státy z regionu pouze připojí k podpisu. Jeho vyjádření podporuje i fakt, že EC tlačí zbylé země PACP, aby podepsaly již vzniklou interim EPA. Problémem pro malé země PACP je, že podle nich v uzavřené prozatímní dohodě není adekvátně řešeno několik témat včetně cel a podpore vznikajícího průmyslu, které jsou pro ně určující (PIPP, 2008).

EPAs pro země z Tichomoří nejsou tolik důležité. Ztráty vycházející z nutnosti platit cla za dovoz na evropský trh by nebyly tak významné. Každopádně ani přijetí EPAs by neznamenal významnější zásah do příjmů států. Země PACP importovaly za rok 2014 zboží

v hodnotě 216 mil. EUR (EC, 2015i). V porovnání s Austrálií, která je jejich nejdůležitějším partnerem, to je až 10x méně. Mnoho PACP se naopak obává, že EPAs mohou mít vliv na jejich vztahy s Austrálií, s níž jednájí o nové obchodní dohodě. Státy, které nepřistoupily na EPAs a chtějí vyvážit do EU, musely od roku 2008 využít nabízených alternativ. Nejméně rozvinuté země jako je Kiribati, Samoa, Šalamounovy ostrovy, Tuvalu a Vanuatu mají prospěch z bezcelního vstupu na evropský trh prostřednictvím EBA. Zbylé země (Cookovy ostrovy, Marshallovy ostrovy, Mikronésie, Nauru, Niue, Palau, Tonga) vyváží do EU v rámci GSP, jejich dovoz do EU je tedy od října 2014 zatížen cly. Vzhledem k minimálnímu množství co pacifické země exportují do EU, by v současnosti bylo zavádění EPAs nákladnější než vstup skrze GSP.

3.2.3 Západní Afrika (West Africa)

Tab. 3: Členské státy Západní Afriky

Západní Afrika	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Mauretánie, Benin, Burkina Faso, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Niger, Senegal, Sierra Leone a Togo	EBA	LDCs
Kapverdy	GSP+	Nižší střední příjem
Pobřeží slonoviny, Ghana	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Nigérie	GSP	Nižší střední příjem

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

Region Západní Afriky je jedním z pěti uskupení sloužící k vyjednávání o EPAs na africkém kontinentu. Pod hlavičkou tohoto uskupení jedná 16 afrických zemí. K Mauretánii se připojilo 15 členů ECOWAS. Osm z těchto zemí je také součástí Západoafrické ekonomické a měnové unie (West African Economic and Monetary Union, WAEMU). Uskupení Západní Afrika je v oblasti Sub-saharské Afriky největším obchodním partnerem EU a platí to i naopak. Ačkoliv se podíl Číny a Indie zvyšuje, EU stále drží první místo. V roce 2014 Západní Afrika vyvezla do EU více, než dovezla. Tento trend je výrazný především od roku 2011. Do té doby buď byla obchodní bilance vyrovnaná, nebo mírně převyšoval import z EU.

EU zastává pozici dodavatele zboží, které se podílí na ekonomickém růstu a rozvoji oblasti a zároveň je trh EU odbytíštěm pro západoafrické produkty rybolovu a zemědělství (EC, 2014c). Export Západní Afriky je tvořen především pohonnými hmotami. Naproti tomu

se z EU nejvíce dováží palivo, potravinářské výrobky, stroje, chemikálie a farmaceutické výrobky. Rozšiřuje se i obchod v sektoru služeb. Nejvýrazněji oblast dopravy, logistiky, cestování a služeb s tím spojených. Největší podíl na vývozu do EU má Pobřeží slonoviny, Ghana a Nigérie. Tyto země vyvážejí až 80 % celkového objemu exportu regionu Západní Afriky (EC, 2014c).

Pobřeží slonoviny podepsalo individuální interim EPA na konci roku 2008 a Ghana parafovala tu svoji o rok dříve. Obě země jsou tedy zatím jediné, ve kterých platí prozatímní režim nových dohod. Současně také obchodují v rámci GSP. Toho využívá také Nigérie, která se v období 2009 - 2011 neúspěšně pokoušela o získání přístupu na trh EU skrze GSP+. Důvodem bylo, že si Nigérie neratifikovala jednu z požadovaných 27 smluv. Konkrétně se jednalo o Úmluvu o zabránění a trestání zločinu genocidy. K ní se připojila až v polovině roku 2009. První africkou zemí, která získala přístup na trh EU prostřednictvím GSP+, jsou Kapverdy. To jim umožňuje vyvážet svoje rybí produkty na trh EU bez celního zatížení.

Jednání se Západní Afrikou o EPAs začala 6. října 2003 v Cotonou. Jednání, která trvala více jak 10 let, byla ukončena v únoru 2014. Západoafrická dohoda byla posléze schválena i všemi státy a ECOWAS podpořil její podepsání. V současnosti je EPA stále v procesu podepisování a až ji podepíší všechny země, bude muset být ratifikována. Západoafrická EPA se zabývá pouze obchodem se zbožím a sektorem rozvojové spolupráce. V dohodě je však ponechán prostor pro jednání o službách, investicích a dalších tématech, které jsou již například součástí karibské EPA. Obě strany se nakonec dohodly, že Západní Afrika zpřístupní 75 % svého trhu v období 20 let (EC, 2014f). ECOWAS původně navrhoval zpřístupnit 60-70 % v průběhu 25 let, s tím ale nesouhlasila EU. Ta požadovala 80 % za 15 let. (EC, 2014c)

Důvodů, proč se jednání zpozdřovala nebo neprobíhala, je jistě celá řada. Podíl na tom ale paradoxně má právě Pobřeží slonoviny, které je velkým podporovatelem EPAs. V roce 2011 zde proběhla občanská válka, která byla výsledkem prezidentských voleb. Tehdejší prezident odmítl uznat svoji porážku a v současnosti je souzen v Haagu za zločiny proti lidskosti. Dále uskupení řeší podobný problém jako ostatní africké skupiny. Překrývání se celních unií, regionálních uskupení nebo jiných celků je v rámci afrického kontextu dost složité. WAEMU tvoří osm francouzsky mluvících států, k nim se má přidat ostatních sedm zemí z ECOWAS a tím dojde k rozšíření celní a měnové unie (ICTSD, 2014a). Mauretánie není členem ani jednoho z těchto celků, nicméně byla přiřazena EU k těmto zemím pro účely vyjednávání.

Obavou zemí ECOWAS je především ztráta daňových příjmů, které mají velký význam pro státní rozpočty. Cla uvalená na dovážené zboží z EU průměrně tvoří 15 % státních rozpočtů (Rommel, 2012). Na základě odhadů by se státní příjmy zemí mohly snížit v průměru od 4 do 7 procent, když ztratí preferenční přístup zaručený Úmluvami z Lomé. Například Ghana měla přijít dokonce až o 20 % svých příjmů, pokud by ztratila preferenční přístup na trh EU a navíc otevřela svoji ekonomiku. (Rommel, 2012) Proto se rozhodla co nejdříve uzavřít interim EPA s EU, a tím chránit svoje nejcitlivější produkty cly. Všeobecně rozvojové země čelí nižší efektivitě ve výběru daní nebo cel. S celním systémem bojují i státy ECOWAS, ty potřebují zvýšit efektivitu svého celního systému. V roce 2010 dosahovala efektivita výběru cel v průměru 67 % (Ramdoo, 2014).

Pobřeží slonoviny a Ghana jsou zatím jedinými dvěma státy, které využívají volného vstupu na trh EU prostřednictvím interim EPA. Aby mohly vyvážet do EU bez celního a množství omezení, museli přislíbit postupnou liberalizaci i svých ekonomik. Ghana kývla na odstranění 80 % cel a Pobřeží slonoviny na 81 % cel z dováženého zboží s původem v EU (Kwa et al., 2014). Nicméně ale s ratifikací komplexní západoafrické EPA se liberalizace sníží na 75 %. Pobřeží slonoviny od začátku působilo jako jeden z hlavních iniciátorů EPAs. Jeho prominentní zájem byl v zachování výhodných podmínek především pro vývoz kaka, banánů a tuňáka. Interim EPA obsahuje mimo jiné i bezpečnostní ustanovení, které oběma zemím umožňuje chránit zranitelné sektory. Většinou se jedná o znovuzavedení cel nebo kvót. Dohoda také řeší přeshraniční obchod v rámci regionu, oba státy implementují nové celní systémy a celkově se snaží přizpůsobit světovým standardům.

Mnoho obchodních expertů připomíná, že ačkoliv nakonec došlo k dojednání regionální dohody, pokračovat nebude jednoduché. Sloučit zájmy šestnácti rozdílných afrických zemí není snadné. Zájmy, které má společenství ECOWAS jako celek, jsou jiné než zájmy LDCs a ještě jiné než zájmy Kapverd, Ghany a Pobřeží slonoviny (Busse et al., 2004). Ačkoliv všech šestnáct zemí přistoupilo na regionální EPA, není jisté, že ji nakonec všechny podepíší, popřípadě ratifikují. ECOWAS se ocitl v situaci, kdy některé státy jsou ochotny zpřístupnit svoje trhy prostřednictvím EPAs a některé ne. Takováto situace by mohla vyústit i v regionální potyčky.

3.2.4 Střední Afrika (Central Africa)

Tab. 4: Členské státy Střední Afriky

Střední Afrika	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Kamerun	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Kongo	GSP	Nižší střední příjem
Gabon	GSP	Vyšší střední příjem
Demokratická republika Kongo, souostroví Svatý Tomáš a Princův ostrov, Středoafriická republika, Čad, Rovnicková Guinea	EBA	LDCs

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

Střední Afrika je podle celkového objemu řádově mnohem méně významným obchodním partnerem pro EU, než je EU pro Střední Afriku. Ta nejvíce dováží z EU a naopak EU je druhým největším odbytištěm pro její produkty. Podle údajů EUROSTATU z roku 2014 (EC, 2015f) dovoz z EU činil 6,9 mld. EUR a vývoz 9,4 mld. EUR. Střední Afrika má dlouhodobě pozitivní obchodní saldo s EU. To, že více vyváží do EU, než dováží, je dáno především ropou. Ropa tvoří více než 70 % veškerého vývozu ze středoafriických zemí do EU. Jedinou zemí ze Střední Afriky, která nevyváží do EU ropu, je Středoafriická republika. Mezi další vývozní artikly patří kakao, měď, banány nebo diamanty. Naopak dovozu z EU dominují stroje, mechanické vybavení, auta, potravinářské a farmaceutické výrobky.

Jednání o EPA začala v říjnu 2003, nicméně dodnes nebyla dokončena. Region Střední Afriky a EU se zatím nedokázal dohodnout na podmínkách dohody. Jedním z problémů, který brání efektivnímu vyjednávání, je rozdílná ekonomická vyspělost zemí v rámci uskupení. Na jedné straně stojí země LDCs a na druhé země ze skupiny s nižším a vyšším středním příjmem. Opět tedy jednání naráží na nesourodost zájmů zemí, které se mají společně dohodnout. Vůbec ale největší překážkou ve vyjednávání byl požadavek EU na míru otevření trhů. Návrh EU bylo liberalizovat 80 % středoafriických produktů v průběhu 15 let. V roce 2008, kdy se měla dohoda původně uvést v platnost, padl protinávrh ze strany afrických států na 71 % za 25 let. To ale EU odmítla s tím, že tento návrh je nedostatečný, protože nesplňuje požadavek GATT. V roce 2013 africké státy upravily svoji nabídku na 73 % za 20 let. V rámci kompletní EPA se jednalo i o službách. Na tomto bodě došlo překvapivě k poměrně rychlé shodě, nicméně na obě strany čekají další jednání.

V současnosti pět zemí ze skupiny, které mají status LDCs, obchodují s EU na základě preferenčního přístupu v rámci EBA. Republika Kongo a Gabon obchodují skrze GSP. Gabon

ani Kongo, které vyváží především ropu, nebyli tolik zasaženi přechodem na GSP. Zvýšení cel na vývoz zemědělských produktů, které je důsledkem GSP, pro ně není nijak zásadní (Kwa et al., 2014). Pro Gabon je ropa hlavním exportním artiklem a zvýšení cel na zemědělské produkty, pro něj neznamena ohrožení. Jedinou zemí, která přistoupila na interim EPA je Kamerun. Ten tedy v současnosti obchoduje v rámci GSP a také interim EPA. Přistoupení Kamerunu na interim EPA se pravděpodobně negativně odrazilo v nižší ochotě dalších zemí jednat o EPA. Pravidla, která vyplívají z interim EPA, příliš ostatním zemím nevyhovovaly. Ty by musely snížit množství chráněných produktů a tím by přišly o větší příjmy.

Kamerun se rozhodl uzavřít interim EPA s EU kvůli jeho závislosti na exportu banánů do EU. V letech 2006 – 2008 byl Kamerun čtvrtým největším exportérem banánů do EU (EC, 2015m). EU a Kamerun dokončili jednání v roce 2007 a od srpna 2014 Kamerun začal dohodu postupně implementovat. Dohoda poskytuje volný vstup pro zboží z Kamerunu na evropský trh. Podmínkou pro Kamerun je liberalizace 80 % exportu z EU během 15 let. Kamerun z liberalizace vyřadil některé druhy mas, vín a lihovin, slad, mléčné produkty, mouku, určitou zeleninu, výrobky ze dřeva, použité oblečení a pneumatiky.

Kromě obchodu se zbožím dohoda pokrývá také finanční pomoc potřebnou ke změně obchodního režimu, institucionální problémy, mechanismus pro urovnání sporů, veřejné zakázky, otázky duševního vlastnictví nebo udržitelný rozvoj. Obě strany mají v plánu dále jednat o liberalizaci služeb. Názory na přijetí interim EPA v Kamerunu nebyly jednotné. Tehdejší premiér tvrdil, že EPAs nabízejí Kamerunu možnost rozvoje. Podle opozice EPAs znamenají pětikrát až osmkrát větší finanční ztráty než obchodování v rámci GSP (Schmiege, 2014). Nespokojenost je patrná i na straně společnosti. Podle neziskových organizací nebyli obyvatelé a ani nepříliš rozvinutý soukromý sektor Kamerunu o ratifikaci informováni.

3.2.5 Východoafrické společenství (East African Community, EAC)

Tab. 5: Členské státy EAC

EAC	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Keňa	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Burundi, Rwanda, Tanzanie, Uganda	EBA	LDCs

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

EAC je poměrně regionálně i ekonomicky homogenní skupinu. Kromě Keni, která má status země s nižším středním příjmem, všechny ostatní státy patří mezi LDCs. Hlavní

zástupce pro jednání je Sekretariát EAC. V roce 2005 se EAC stalo celní unií a od roku 2010 platí i nulové tarify v rámci této skupiny. Objem obchodu s EU je v kontextu všech afrických skupin nejnižší. Celkově EAC vyvezl do EU v roce 2014 zboží za 1,9 mld. EUR (25 % veškerého regionálního vývozu) a importoval zboží z EU za 3,6 mld. EUR (11 % veškerého regionálního dovozu) (EC, 2015g). Trend obchodní bilance EAC s EU je dlouhodobě negativní. Mezi hlavní exportní položky EAC patří káva, řezané květiny, čaj, tabák, ryby a zelenina. Naopak EAC dováží z EU stroje technické vybavení, vozidla a farmaceutické přípravky. Podíl primárních produktů na vývozu EAC do EU téměř 74 %, 90 % dovozu z EU zabírají průmyslové výrobky (EC, 2015g).

U jednacího stolu se obě strany sešly poměrně pozdě. Začaly jednat na začátku roku 2007 a už na konci všechny státy podepsaly interim EPA. Jednání o komplexních EPAs však nadále pokračovalo. Jednání o regionální EPA byla dokončena v roce 2014 a očekává se, že v říjnu 2016 dojde k podpisu a ratifikaci EPA. Tím také vstoupí v platnost. EAC EPA obsahuje kapitolu popisující obchod se zbožím a rozvojovou spolupráci. Je zde také kapitola zabývající se rybolovem. Regionální EPA obsahuje i ustanovení o budoucím jednání o službách a investicích.

Tím, že všechny země EAC podepsaly, ale neratifikovaly interim EPA, skončil jejich preferenční přístup na trh EU v říjnu 2014. Ten bude zase obnoven v den ratifikace komplexní EPA. V současnosti má Keňa zajištěný přístup na trh EU v rámci GSP, což pro ni znamená zhoršení situace. Zbylé státy využívají prozatím EBA. EAC přistoupil na liberalizaci 82,6 % dovozu (jako procento celních položek EU) z EU během 25 let. Liberalizace je naplánována do třech fází. Během prvních tří let státy odstraní cla a kvóty z 60 % importovaných výrobků, za dalších 12 let to bude už 80 % a zbylá necelá 3 % za dalších 10 let (EC, 2015b). Státy EAC se také s EU dohodly na vyloučení zemědělských produktů, vín a lihovin, textilu a oblečení, chemikálií, papíru, skla, kovových výrobků a papíru z procesu liberalizace.

Mezi hlavní problematické aspekty jednání patřilo regionální začlenění států EAC. Burundi, Rwanda, Uganda a Keňa jsou zároveň členy COMESA a dokonce byly do poloviny roku 2007 součástí vyjednávací skupiny Jihovýchodní Afrika. Další sporným bodem bylo začlenění Doložky nejvyšších výhod (MFN). Ta má zajistit, že se s EU v budoucnu nebude jednat hůře než s jakýmkoliv jiným velkým obchodním partnerem zemí EAC. EU požadovala něco za to, že si země EAC mohly z liberalizace vyloučit některé položky, zatímco ona svůj trh otevřela úplně. MFN je všeobecně neoblíbené téma všech zemí ACP, ty se totiž nechtějí vzdát možnosti politického manévrování v rámci vyjednávání (Njehu, 2014). Ačkoliv všechny země EAC vystupovaly proti začlenění MFN do EPA, nakonec ji EU prosadila.

Největším tahounem ve vyjednávání byla od začátku Keňa. V Keni to byl především průmysl s květinami, který tlačil na uzavření EPA. Podle keňských vládních představitelů je nespravedlivé, že Keňa, ačkoliv je zemí s nižším střední příjmem, přišla o bezcelní přístup na trh EU. V porovnání s evropskou konkurencí je to stále malá a ohrožená ekonomika a nemůže si dovolit ztratit možnost preferenčního přístupu. (ICTSD,2014b) Podle některých studií (Bilal, 2014) bylo v sázce přes 500 000 pracovních míst, kdyby Keňa musela čelit 8 – 12% dani uvalené na vývoz řezaných květin. Na druhou stranu místní neziskové organizace a občanská společnost tvrdí, že ztráty spojené s 82,6% liberalizací převýší potencionální zisky (Kwa et al., 2014). A přikláněly se raději k GSP nebo GSP+. Alternativa GSP+ ale ztroskotala na tom, že Keňa neratifikovala potřebné úmluvy. Když země ztratila k 1. říjnu 2014 preferenční vstup na trh EU, tak přešla pod GSP. Tato změna znamenala 8,5% celní zatížení pro řezané květiny, 15% clo na zpracovanou zeleninu a ovoce, 6% clo na ryby a téměř 12% daň na džusy (Bilal, 2014). Rozpětí cel činilo 4-24 % a podle Keňské asociace výrobců zaplatí Keňa 5,7 mil. EUR za měsíc na clech. Co se týká zemí LDCs, je nejnakloněnější ke změnám Uganda. Naopak opatrný styl jednání zastává Tanzanie. V Tanzanii mnohem silněji než v sousedních zemích zaznívaly obavy z EPAs, z možných finančních ztrát, dopadu na zaměstnanost a vlastní produktivitu.

Ze studie mezivládní organizace South Centre (2013b) vyplývá, že státy EAC jsou konkurenceschopnější než EU v pouze 10 % celních položek. Z toho plyne, že většina produkce ze států EAC může být v ohrožení. Země EAC ztratí příjmy z dovozu EU a navíc evropské výrobky mají větší potenciál uchytit se na místních trzích. Mezi nejohroženější sektory patří zpracované ropné produkty, chemické výrobky pro zemědělství, komoditní chemikálie, léky, vakcíny a antibiotika, meziprodukty průmyslové výrobky, konečné průmyslové výrobky, automobilový průmysl, zemědělské produkty, knihy, brožury a další tiskoviny.

3.2.6 Východní a jižní Afrika (Eastern and Southern Africa, ESA)

Tab. 6: Členské státy ESA

ESA	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Džibuti, Eritrea, Etiopie, Súdán, Malawi, Komory a Zambie	EBA	LDCs
Madagaskar	EPA, EBA	LDCs
Zimbabwe	EPA, GSP	Nízký příjem
Mauricius	EPA, GSP	Nižší střední příjem
Seychely	EPA, GSP	Vysoký příjem

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

ESA je uskupení složené z 11 afrických zemí a patří k územně nejroztržštěnějšímu uskupení v rámci zemí ACP. Jediným významným pojícím prvkem je jejich členství v rámci COMESA. Obchodní bilance s EU je dlouhodobě záporná. Země ESA vyváží méně zboží do EU, než přivezou. Průměrně o 1 mld. EUR převažuje import z EU. Celkově je EU pro státy ESA nedůležitějším obchodním partnerem. V roce 2014 celková hodnota obchodu dosáhla téměř 9 mld. EUR (EC, 2015h). Z toho vývoz do EU činil 3,6 mld. EUR (19,5 % veškerého vývozu) a dovoz z EU činil 5 mld. EUR (11,5 % veškerého dovozu). Země ESA do EU nejvíce vyváží cukr, kávu, ryby, tabák, měď a surovou ropu. Naopak dovozu z EU dominují opět stroje, mechanické vybavení, vozidla a farmaceutické výrobky. Export ESA tvořily ze 70 % primární produkty a 27 % manufakturní výrobky. Naopak dovoz byl tvořen ze 78 % průmyslovými produkty a z 18 % primárními produkty (EC, 2015h).

Vyjednávání o regionální EPA začalo v roce 2004 a v prosinci 2007 dospělo 6 států ESA (Komory, Mauricius, Madagaskar, Seychely, Zimbabwe, Zambie) s EU k dohodě a vznikla interim EPA. Nakonec ji podepsaly jen čtyři země, Zambie a Komory k podpisu nepřistoupily. V roce 2012 začala interim EPA svůj prozatímní režim. V současnosti EU stále vyjednává o komplexní EPA s celým uskupením ESA, ale zatím žádná konkrétní dohoda nebyla schválena. Země ESA se zavázaly k úspěšnému dojednání a uzavření komplexní EPA do konce roku 2016. V červenci 2014 se sešlo na jednání v Lusace všech 11 zemí. Ministři obchodu a průmyslu zde jednali o možných dopadech EPAs na ekonomiky zemí. Negativa i pozitiva vyplývající z přijetí EPAs byly prezentovány experty z COMESA prostřednictvím vypracovaných ekonomických analýz. Přes obavy a negativní pohled některých zemí byly EPAs doporučeny k přijetí a podepsání. Podle názoru COMESA představují přes počáteční náklady vhodný nástroj k posunutí rozvoje zemí na novou úroveň (COMESA, 2015).

A. Interim EPA

Šest zemí, které se v roce 2007 dohodly na interim EPA, získalo volný vstup na trh EU, ovšem s výjimkou pro cukr a rýži. Země ESA byly velmi velkorysé v tom, kolik přislíbily EU. Souostroví Komory slíbilo liberalizovat 81 % evropského dovozu, stejné procento přislíbil i Madagaskar. Zambie a Zimbabwe vyčlenili 80 % a vůbec nejvíce přislíbili liberalizovat Mauricius 96 % a Seychely 98 % (ECPDM, 2006). Interim EPA mimo jiné zahrnuje i bezpečnostní opatření, které umožňuje zavést zpět cla a kvóty, příslib podpory obchodu v rámci regionu a také dalších jednání o službách, investicích a dalších obchodních bariérách. Předmětem této interim EPA je především obchod se zbožím. Nicméně jsou zde také kapitoly zabývající se rybolovem, pravidly původu nebo rozvojem spoluprací.

Z důvodu velké rozdílnosti zemí v rámci ESA, si každý stát vymezil vlastní seznam zboží, které nebude podléhat liberalizaci. Položky na seznamu většinou odrážejí klíčové produkty, které jsou stěžejní pro jednotlivé ekonomiky a ty, které EU vyváží nejvíce. Většinou se jedná o stroje, motorová vozidla, chemické a farmaceutické přípravky, cukr nebo některé druhy potravin. Ostrovní státy navíc chrání produkty rybolovu, ale objevují se i výrobky ze skla, železa nebo keramiky.

Interim EPA byla nakonec podepsána jen čtyřmi státy, Zambie a Komory prozatímní dohodu nepodepsali. Tím pádem se s koncem výjimky k 1. říjnu 2014 musely vrátit pod příslušný obchodní režim a nadále nemohli čerpat výhody interim EPA. Nicméně jejich pozice jako země LDCs jim zaručuje volný vstup na trh EU bez nutnosti otevírat ten svůj.

Podle názorů mauricijské vlády jsou EPAs jediným možným řešením nejen pro Mauricius. I ostatní země by na tom byly mnohem hůře, kdyby musely přejít pod GSP. EPAs nabízejí i lepší podmínky než původní obchodní režim z Lomé. (South Centre, 2012a) Jedním z důvodů je rozšíření preferenčního přístupu na trh EU pro všechny produkty. Úmluvy z Lomé, ačkoliv zajišťovaly jednostranný preferenční vstup, tak mnoho zemědělských produktů zatížily cly a kvótami. Výrazně se také uvolnila pravidla původu pro oblečení, konzervovaného tuňáka nebo některé zemědělské výrobky včetně pšeničné mouky. Madagaskar i Seychely mají na situaci podobný pohled vzhledem k podobné struktuře ekonomiky. Jediné na co upozorňují, je prvotní pokles příjmů státní pokladny. Zambie, která nakonec nepodepsala interim EPA, couvla na poslední chvíli kvůli obavě ze silnějšího evropského průmyslu. Velmi roztříštěný pohled na věc mají jednotlivé občanské společnosti, NGOs nebo zástupci soukromého sektoru. Jedni se na EPAs dívají jako na možnost k rozvoji, jiní jako na hrozbu.

3.2.7 Jihoafrické společenství pro rozvoj (Southern Africa Development Community, SADC)

Tab. 7: Členské státy SADC EPA

SADC EPA	Současný obchodní režim s EU	Rozvojový status
Angola, Lesotho, Mosambik	EBA	LDCs
Botswana, Namibie	MFN	Vyšší střední příjem
Svazijsko	GSP	Nižší střední příjem
Jihoafrická republika	TDCA	Vyšší střední příjem

Zdroj: WB, 2016a; WB, 2016b; Kwa et al., 2014

SADC je region sdružující 13 afrických zemí. Nicméně pro vyjednávání o EPAs bylo EU vybráno jen šest států ze SADC (SADC EPA – Angola, Botswana, Lesotho, Mosambik, Namibie, Jihoafrická republika, Svazijsko). Zbýlých šest států (Demokratická Republika Kongo, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Zambie Zimbabwe) je součástí dvou jiných regionálních uskupení, konkrétně ESA a Střední Afrika. Evropská unie představuje pro SADC EPA největšího obchodního partnera, nicméně statistiky značně zkrlesuje JAR, která má největší podíl na vývozu do EU i na dovozu z EU. Nejvýznamnějším vývozním artiklem SADC EPA jsou diamanty. Kromě drahých kamenů země SADC EPA vyváží například ropu z Angoly, hliník z Mosambiku, ryby z Namibie nebo cukr ze Svazijska. Největší diverzitu má ovšem vývoz z Jižní Afriky. Ta vyváží zboží od ovoce a zeleniny, přes nerostné suroviny, po průmyslově zpracované produkty a luxusní zboží jako je víno nebo již zmíněné diamanty. Dovoz z EU v podstatě kopíruje stejné vzorce jako u předchozích skupin. Celková hodnota obchodu mezi SADC EPA a EU byla v roce 2014 více než 64 mld. EUR, z toho byl dovoz i vývoz zastoupen přibližně polovinou (EC, 2015j). Za posledních deset let měla EU se SADC EPA spíše zápornou obchodní bilanci, ale to je dáno opět silou JAR.

A. Interim EPA a komplexní EPA

Jednání o EPAs začala v roce 2004 a celkem trvala 10 let. Komplexní dohoda, která je v současnosti v podepisovacím režimu, vystřídá interim EPA. Interim EPA byla podepsána pouze Botswanou, Lesothem, Mosambikem a Svazijskem v roce 2009, ale nikdy nebyla ratifikována. To znamená, že výhody plynoucí z interim EPA skončily v říjnu 2014. Jedinou zemí, která se prozatím nepřipojila ke komplexní EPA, je Angola, ta své rozhodnutí může časem změnit. Zatím se rozhodla využívat svého statutu země LDCs a tedy i volného vstupu

na trh EU. Zvláštní postavení ve skupině zastává JAR. Její obchodování s EU je podřízeno bilaterální Dohodě o obchodu, rozvoji a spolupráci (TDCA).

Interim EPA zajistila všem čtyřem africkým zemím přístup na evropský trh bez cel a kvót. Výjimkou opět tvořil pouze cukr a rýže. Cukr přestal podléhat cům a kvótám v roce 2015, u rýže to bylo o pět let dříve. Mosambik přislíbil liberalizovat 81 % veškerého dovozu z EU do roku 2023. Botswana, Lesotho a Svazijsko přijalo závazek liberalizovat 86 % dovozu z EU během čtyř let. (Kwa et al., 2014) Nakonec ji ani jedna země neratifikovala, a tudíž nedošlo ani k její implementaci. Po několika letech nečinnosti se v roce 2012 nakonec všechny zúčastněné strany dohodly na jednání o komplexních EPA.

Pokud si země SADC EPA chtěly udržet volný vstup na trh EU, musely přijmout a ratifikovat komplexní dohodu ještě před koncem ultimáta vydaného ze strany EU. To se nepodařilo dodržet, proto státy SADC EPA přešly pod alternativní obchodní režimy. Komplexní EPA byla sice dojednána v červenci 2014, ale zatím nebyla podepsána a ani ratifikována všemi státy. V okamžiku, kdy se tak stane, EU začne uplatňovat preferenční systém. Pro JAR z toho plyne rozšíření přístupu na trh EU přesahující výhody z již existující bilaterální dohody mezi EU a JAR z roku 1999. Lepší obchodní podmínky získá pro export vína, cukru, rybích produktů, květin nebo konzervovaného ovoce. Státy EU naopak získají výhodnější podmínky pro vývoz na trh zemí tvořící Celní unii jižní Afriky (SACU). Zejména pro pšenici, ječmen, sýry, masné výrobky a máslo.

Na základě dohody všech stran EPA zajistí státům SADC EPA kromě JAR zcela volný vstup na trhy EU. Zvláštní režim připadá na JAR, které EU nabídla zpřístupnění 98,7 % svého trhu. Země SACU, tedy JAR, Namibie, Lesotho, Botswana a Svazijsko, se s EU dohodly na liberalizaci zboží a služeb importovaných z EU ve výši 86,2 % (EC, 2015n). Mosambik, který není členem SACU a navíc je zemí LDCs, se dohodl s EU na liberalizaci 81 % veškerého dovozu z EU během 15 let od začátku platnosti EPA. Státy SACU mají na liberalizaci o čtyři roky méně. Kromě míry zpřístupnění trhů je součástí dohody také bezpečnostní doložky, požadavky na legislativní úpravy SADC EPA zemí, podpora udržitelného rozvoje nebo mechanismy v případě řešení konfliktů.

B. SACU a Jihoafrická republika

Jednání skupiny SADC EPA byla v mnoha ohledech náročná. Obě strany musely řešit nesoulad v pravidlech SACU a EPAs. Svou roli zde sehrála také pozice JAR. Různý stupeň

rozvinutosti ostatních států a na to navázané zájmy zapříčinily roztržky mezi jednotlivými členy.

Pět ze šesti zemí, které jednaly o komplexní EPA, jsou členy Celní unie jižní Afriky. Země SACU přijaly společný celní sazebník pro obchody uzavírané vně unie. Právě společný sazebník byl jedním z velkých problémů, když se Botswana, Lesotho a Svazijsko rozhodly v roce 2007 uzavřít interim EPA. Tyto země se s EU dohodly na 86% zpřístupnění trhu, ale toto bylo v rozporu s 90 % liberalizací trhu, které platí pro JAR (Hurt, 2012). JAR se postavila ostře proti tomu a varovala všechny tři země v dalších krocích. Podle ní interim EPA ohrozily samotnou existenci SACU (Walker, 2009). Jako odpověď na krok tří členských zemí JAR zpřísnila celní kontroly a prověřovala také přísněji pravidla původu. Navíc obvinila EU z podkopávání regionální hospodářské integrace. Nakonec ani jedna země interim EPA neratifikovala a Namibie nepřistoupila na její podpis. Všechny země se shodly na jednání o komplexní EPA, která bude v souladu s vnitřními pravidly unie.

Ještě významnější pozici než SACU zastává samotná Jihoafrická republika. JAR původně neměla benefitovat z preferenčního režimu vyplývajícího z Úmluvy z Cotonou. Součástí skupiny SADC EPA se stala až v roce 2006. EU udělala toto gesto, aby pomohla k posílení regionální integrace. Zároveň si však byla vědomá, že může za drobné ústupky získat lepší přístup na jihoafrický trh, a tím pádem i do celého regionu SADC (Hurt, 2012). V rámci SADC je JAR nejdůležitějším obchodním partnerem pro EU. TDCA umožňuje JAR nikam ve vyjednávání nespěchat a získat z vyjednávání s EU co nejvíce. Navíc si je EU vědomá postavení JAR v regionu. Má největší vliv na obchod SACU a její partneři jsou na ní závislí a neodvážejí se proti JAR vystupovat (Ramdoo, 2014). JAR z EPAs získala rozšířený přístup na trh EU pro některé zemědělské produkty a zmírnění některých položek, které jsou součástí TDCA. Za to musí rozšířit ochranné známky pro 250 produktů pocházejících z EU.

Botswana, Namibie, Lesotho a Svazijsko mají většinu svých příjmů z cel, které získává SACU díky silnému postavení JAR. Na základě výzkumu Mezinárodního centra pro obchod a udržitelný rozvoj (Walker, 2009) pochází 60 % státních příjmů Lesotha a 70 % příjmů státního rozpočtu Svazijska ze zisku SACU. Kdyby tedy došlo ke zničení SACU v důsledku přijetí interim EPA, mohlo by dojít k poklesu HDP v obou zemích přibližně o 20 – 25 %. To by mělo drtivé dopady na funkčnost států, ekonomický růst, zaměstnanost nebo chudobu.

4. Dopady EPAs na země ACP

EPAs jako celek jsou poměrně kontroverzním tématem. EU je hlavním zastáncem těchto dohod a na druhé straně stojí většina zemí ACP, které čelí nejistotě změn a strachu ze ztráty celních příjmů. Ačkoliv se po zdlouhavém procesu vyjednávání jednotlivých regionálních dohod obě strany dohodly na nějakém konečném znění, další potřebné kroky budou ještě obtížné. Většina uskupení v Africe přistoupila na EPAs až v roce 2014, takže implementace ještě ani nezačala. Ačkoliv oblast Karibiku uzavřela první EPA už v roce 2008, jejich implementace nese s sebou celou řadu problémů a karibské státy mají značné zpoždění oproti plánu. A Pacifik, kromě Papui-Nové Guinei a Fidži, se na EPAs ještě nedohodl. Konkrétní dopady EPAs tedy ještě nejsou zcela patrné, ale řada studií analyzuje EPAs a přináší možné scénáře vývoje.

EPAs ovlivňují země ACP přinejmenším na dvou paralelních úrovních. Na jedné z nich stojí země LDCs proti relativně bohatším ekonomikám, jako jsou Seychely, Mauricius, Madagaskar, PNG, Gabon nebo Keňa. Na druhé úrovni proti sobě stojí zájmy jednotlivých zemí ACP v rámci sedmi regionálních uskupení. Rozdílnost jednotlivých členských států je veliká a ve vyjednávání způsobila řadu problémů. Status LDCs má 39 států ze 78 zemí ACP a jejich motivace v přijetí EPAs byla vůbec nejnižší. Na druhé straně potom stojí bohatší státy, pro něž záchrana v podobě EBA neexistovala. Ty musely začít jednat, protože přesun od jednostranného preferenčního obchodního přístupu, který zajišťovala Úmluva z Lomé, k recipročnímu vstupu na trh EU skrze EPA nebo vstup přes GSP v každém případě zasáhne jejich celní příjmy a to se projeví na státních rozpočtech.

Čistě z obchodního hlediska pro země LDCs otevření trhu EU prostřednictvím EPAs nemá žádnou hodnotu. Země LDCs mají již zajištěný volný přístup na trh EU a to i bez reciproční podmínky EPAs. Navíc EU pro země LDCs v roce 2009 zrušila cla na dovoz cukru, rýže a banánů, takže výhody EBA se ještě zvýšily. I přesto mnoho LDCs ze skupiny ACP přistoupilo na regionální EPAs nebo alespoň přislíbilo být součástí dalších jednání. Země LDCs musely vzít v úvahu několik rizik specifických pro EBA a pramenících v jejím jednostranném charakteru. EU drží v ruce několik trumfů, kterými by mohla země LDCs úplně vyřadit ze hry. EU by mohla využít všeobecnou ochrannou doložku a zatížit ty nejkonkurenceschopnější produkty ze zemí LDCs dovozními cly (South Centre, 2010). Navíc tyto země v okamžiku, kdy vypadnou ze skupiny zemí LDCs, automaticky přestávají čerpat z výhod EBA. V takovém případě by musely obchodovat pod GSP a čelily by tak pravděpodobně většímu šoku, než by znamenalo přijetí EPAs. Pro některé země LDCs navíc

mohly EPAs znamenat méně restriktivní a jednodušší pravidla původu, snížení necelních překážek, popřípadě finanční podporu na přizpůsobení se potřebným změnám.

Kromě obavy ze ztráty preferencí EBA, čelily země LDCs nátlaku ze strany bohatších zemí, které s nimi tvořily vyjednávací skupiny. Ty neměly záchranu v podobě bezcelního přístupu, a pokud nechtěly využívat GSP, potom musely přistoupit na EPAs. Regionální rozdělení vyjednávacích skupin ve většině případů neodpovídalo regionální konfiguraci zemí ACP. Jednotlivé integrační uskupení zemí ACP mají mezi sebou nastavená pravidla společného obchodu, jako jsou jednotná cla pro dovoz zboží do regionu nebo sjednocená pravidla původu či zdravotní standardy. Pokud tedy podepsaly pouze některé země z vyjednávacích uskupení, narušily tím společná interní pravidla regionálních integrací. Takový problém například dlouho řešila Keňa a zbylé čtyři země LDCs v rámci EAC nebo JAR v rámci uskupení SADC EPA. Stejnou vlnu odporu uzavření individuální EPA řešila i Papua-Nová Guinea a Fidži. Zbytek tichomořského regionu na EPAs nepřistoupilo, to znamená rozdílnou pozici v EU, narušení pravidel v rámci jejich regionálního obchodu i problémy v obchodování s dalšími partnery jako je Austrálie nebo Nový Zéland. Na druhou stranu například v rámci Západní Afriky země konečně přijaly společný celní sazebník pro země sdružené v ECOWAS. Na prohloubení spolupráce musela spolupracovat také Dominikánská republika se státy z CARICOM.

Aby ty země, které neměly jistotu preferencí EBA, nespadly v roce 2008 do pro ně nevýhodného obchodního režimu, tak v roce 2007 bylo přislíbeno nebo podepsáno 21, většinou dočasných, sub-regionálních nebo bilaterálních dohod. Nakonec se skutečně uvedla v platnost pouze jedna komplexní regionální EPA a to karibská. Zbytek tvořilo 10 individuálních bilaterálních smluv s PNG, Fidži, Pobřežím slonoviny, Ghanou, Kamerunem, Zimbabwe, Madagaskarem, Mauriciem, Seychelami a Keňou. Tyto země patří k těm bohatším v rámci vyjednávacích skupin a mají také největší objemy vývozu do EU. Proto jsou EPAs pro ně potencionálně vhodným řešením. Zbytek zemí nad uzavření EPAs hodně váhal. Jednání sice pokračovala a EPAs byly i sepsány, ale v podstatě ke konečnému rozhodnutí chyběla politická vůle vládních představitelů buď k podpisu, nebo k ratifikaci. Státy měly a stále mají strach z negativních dopadů EPAs, jakými jsou finanční ztráty z liberalizace, snížení konkurenceschopnosti svých produktů, zastavení rozvoje průmyslu nebo snížení zaměstnanosti.

I přesto, že se nakonec některé dohody uzavřely, cílem EU bylo sedm komplexních regionálních EPAs. Proto EU nastavila ultimátum volného přístupu na svůj trh pro všechny země, které ještě nepřistoupily na EPAs. Pokud neprojevíly skutečný zájem tím, že by

nepodepsaly a/nebo neratifikovaly vyjednané dohody do 1. října 2014, ztratily preferenční přístup na trh EU a musely by podléhat režimu GSP nebo MFN. To byl nový impuls pro vyjednávání a země nakonec na regionální EPAs přistoupily. Výjimkou zůstal pouze Pacifik a uskupení ESA. Obě skupiny stále jednají, ale konkrétní dohoda zatím nevznikla.

Dnes existuje jedna platná regionální EPA (karibská), tři další regionální dohody jsou dojednané, ale zatím ve fázi podepisování a čeká je následný proces ratifikace (Západní Af., EAC, SADC EPA) a další tři jsou v jednání. Předběžnou podobu a míru liberalizace má zatím středoafriická EPA. ESA a PACP zatím na žádnou regionální dohodu nepřistoupily (Tab. 8). Kromě karibské EPA existuje v každém regionu minimálně jeden případ individuální dohody. Tyto individuální EPA přestanou platit v okamžiku, kdy vstoupí v platnost regionální dohody. Většina uskupení nemá přesnou představu, kdy se to stane, ale SADC EPA, EAC i Západní Afrika mluví o konci roku 2016.

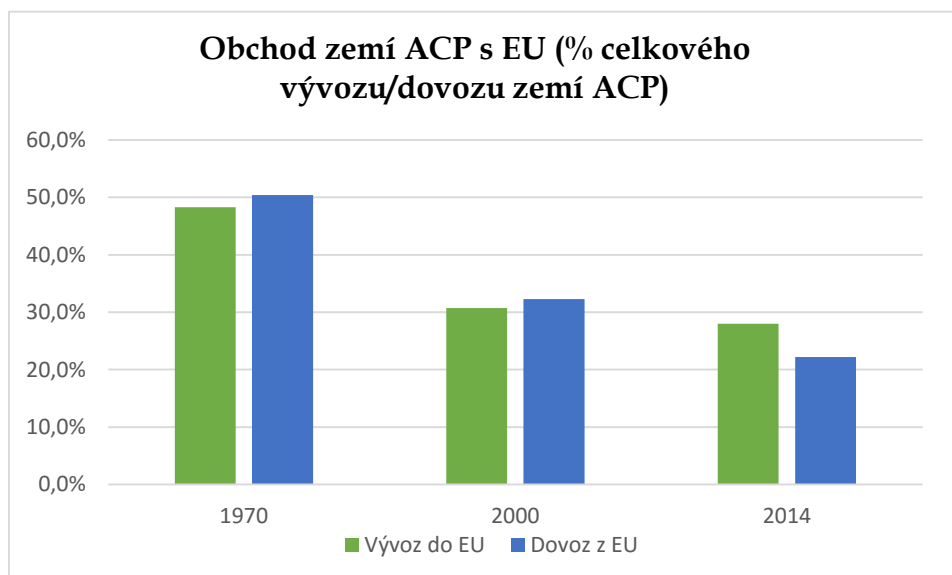
Tab. 8: EPAs v rámci uskupení a současný přístup na trh EU

Region	Míra liberalizace (% dovozu celních položek z EU; rok dosažení)	Typ EPA	Stav v roce 2016
CARIFORUM	87 % (2033)	Komplexní	Implementace
PACP	88 % PNG (2027) 87 % Fidži (2029)	Interim	Implementace
Západní Af.	75 % region (20 let od začátku implementace) 81 % Pobřeží sl. (2030) 80 % Ghana (2035)	Interim	Region: podepisování Ghana, PS: implementace
Střední Af.	73 % region (20 let od začátku implementace) 80 % Kamerun (2029)	Interim	Region: jednání Kamerun: implementace
EAC	82,6 % (25 let od začátku implementace)	Interim	Podepisování
ESA	80 % Zimbabwe (2028) 81 % Madagaskar (2028) 96 % Mauricius (2028) 98 % Seychely (2028)	Interim	Implementace
SADC EPA	81 % Mosambik (15 let od začátku implementace) 86,2 % region (11 let od začátku implementace)	Komplexní	Podepisování

Zdroj: Kwa et al., 2014; EC, 2016

Jedním z důvodů proč nakonec některé země s EPAs souhlasily a jiné ne, je jejich obchodní napojení na EU. Ačkoliv absolutní objem obchodu mezi oběma skupinami narůstá, procentuální podíl celkového obchodu zemí ACP s EU klesá. To ovšem nic nemění na tom, že EU je zatím nejdůležitějším obchodním partnerem zemí ACP a země ACP jsou na vývozu do EU závislé. Proto nakonec většina zemí ACP s EPAs souhlasila. A to i přes to, že zvláště pro nízkopříjmové země, budou náklady významné a citelně zasáhnou státní rozpočty. Zvláště pro africké země ACP je trh EU hlavním odbytíštěm jejich zboží a služeb, a proto ekonomické dopady, které doprovázejí EPAs, mohou země ACP značně pocítit. Z celkového objemu exportu zemí ACP v roce 2014 činil podíl vyvezeného zboží do EU 28 % (EC, 2015d). Import z EU se na celkovém dovozu do zemí ACP podílel 24,1 % (EC, 2015d). Ještě v roce 1970 vyvezly země ACP do Evropy 48,3 % z celkového vyvezeného množství. Poté následoval pokles a na začátku nového milénia podíl exportu do EU činil 30,7 %. Dovoz z EU se vyvíjel podobně, v roce 1970 se EU celkově podílela na dovozu do zemí ACP 50,4 %, v roce 2000 to bylo 32,3 %. (Borrmann et al., 2005) Za celkový pokles podílu EU mohou posilující ekonomiky Číny, Indie, Brazílie a dalších rychle rostoucích světových ekonomik. Druhým nejvýznamnějším vývozním trhem pro země ACP je Čína. Ta se podílí na vývozu zemí ACP 19,3 %. Otázkou je, zdali a kdy předčí EU, avšak už dnes je pro uskupení PACP významnějším partnerem než EU. Procentuální význam obchodu jednotlivých skupin je uveden v Tab. 9.

Graf 1: Podíl obchodu zemí ACP s EU

Zdroj: EC, 2015d; Borrmann et al., 2005

Tab. 9: Procentuální podíl obchodu mezi ACP a EU (2014)

Region	Podíl regionálních ACP uskupení na vývozu do EU (% celkového vývozu uskupení)	Podíl regionálních ACP uskupení na dovozu z EU (% celkového dovozu uskupení)	Podíl vývozu EU do zemí ACP (% celkového vývozu EU)	Podíl dovozu EU ze zemí ACP (% celkového dovozu EU)
Země ACP	28,0	22,2	5,0	5,4
CARIFORUM	13,1	10,8	0,3	0,3
PACP	7,0	2,5	0,1	0,1
Západní Af.	37,2	23,3	1,8	2,2
Střední Af.	26,0	26,8	0,4	0,6
EAC	25,1	11,3	0,2	0,1
ESA	19,5	11,3	0,3	0,2
SADC EPA	22,9	29,6	1,9	1,9

Zdroj: EC, 2015d

Pacifické země jsou uskupením, které mělo vůbec nejmenší motivaci vyjednávat s EU. Jejich celkový podíl obchodu je nízký a ani pro EU to není příliš významný partner. Země Pacifiku obchodně směřují k Austrálii, Novému Zélandu a Číně. Proto nevidí důvod, proč by měly otevírat svoje trhy a zatěžovat tak svoje rozpočty. Jedinými dvěma zeměmi, které souhlasily po několika letech váhání s EPAs je Papua-Nová Guinea a Fidži. V případě Papui-Nové Guinei šlo především o vývoz tuňáka a u Fidži to byl cukr, jehož objemy vývozu do EU jsou natolik zásadní, že země přijaly EPAs. EU navíc zmírnila pro dovoz konzervovaného tuňáka pravidla původu, a tudíž udělala EPAs atraktivnější.

Mírnější pravidla původu, ať už pro rybí produkty nebo například pro oblečení, využívají všichni, co podepsali EPAs. Vůbec prvním uskupením, co si vyjednalo lepší pravidla původu exportovaného zboží do EU, bylo CARIFORUM. Výhodnější pravidla původu byly jedním z důvodů, proč nakonec podepsalo i Haiti. Protože pravidla původu v rámci EPAs byla výhodnější, než jaká platí pro vývozce zemí LDCs v rámci EBA. Celkově je oblast Karibiku významnějším obchodním partnerem než Pacifik, ale na africké země z hlediska podílu vývozu do EU zdaleka nestačí (viz Tab. 9). Pro CARIFORUM je mnohem významnějším partnerem USA (celkem 40 % exportu CARIFORUM míří do USA). Kdyby měly mít EPAs sebemenší vliv na obchod zemí CARIFORUM s USA nebo dalšími partnery, tak by pravděpodobně nikdy nebyly uzavřeny. Potencionálně problematickou se může stát Doložka nejvyšších výhod. Nicméně i přes poměrně nízký objem obchodu jsou země CARIFORUM přesvědčené, že jim EPAs pomohou v rozvoji a stanou se konkurenceschopnějším a rovnocennějším partnerem evropských zemí a nebudou pouze

dodavatelů primárních surovin. To byl také důvod, proč uzavřely komplexní EPA a kromě obchodu se zbožím do ní zahrnuly služby a další aspekty. Navíc tím, že procentuální podíl obchodu s EU je řádově nižší než obchod s USA, otevření trhu pro EU nemusí pro karibské země znamenat takové finanční ztráty. To ovšem neplatí pro africké země. Ty jsou na obchodu s EU mnohem více závislé, a tudíž i podobná míra liberalizace pro ně může být ve skutečnosti citelnější.

Největší dilema při uzavírání EPAs musely řešit africké země. Závislost pěti afrických uskupení na Evropě je zdaleka největší. Hrozba ztráty preferenčního přístupu na trh EU byla velká a EU byla poměrně překvapená, jak africké země dokázaly dlouho vzdorovat (ECDPM, 2014). Když EU přišla s návrhem EPAs a s rokem 2008 jako předpokládaným začátkem jejich platnosti, netušila, že ani v roce 2016 nebudou plně fungovat. Uskupením, které procentuálně vyváží do EU nejméně, je ESA. Tu tvoří různorodá skupina, z níž většina států spoléhá na preference EBA a tudíž žádná regionální EPA nevznikla. Individuální dohody podepsaly pouze čtyři země, které se řadí mezi výše příjmové a přístup skrze GSP by pro ně byl nevýhodný.

SADC EPA je uskupení, které se svojí povahou liší od ostatních skupin. V rámci tohoto uskupení jedná i JAR. Ta se nikdy neřadila do skupiny zemí ACP a s EU obchodovala na základě bilaterální dohody. Její přítomnost na jednáních a snaha o výhodnější přístup na trh EU však zkomplikovala pozici ostatním státům. Region SADC EPA přislíbil liberalizovat 86,2 % veškerého dovozu z EU, jenže tím například zhoršil pozici Mosambiku, který původně přislíbil liberalizaci ve výši 81 %. Z afrických skupin se jedná o největší míru regionální liberalizace, větší má pouze CARIFORUM.

Druhou nejvyšší míru liberalizace pro celý region v Africe má region EAC. Liberalizaci dovozu ve výši 82,6 procent prosadila především Keňa. Ta je jedinou zemí, která nepatří do skupiny LDCs a její vývoz řezaných květin do EU je natolik významný, že její zařazení pod GSP nebylo přijatelné. Další čtyři země v uskupení se řadí do LDCs a po dlouhém váhání na EPAs přistoupily. Zatím je tato regionální EPA ve fázi podepisování a není vůbec jisté, že ji nakonec všechny země podepíší nebo dokonce ratifikují. Do té doby musí Keňa obchodovat pod GSP a to zatěžuje její vývoz cly, které se buď odrazí v nižších ziscích, vyšších cenách produktů nebo nižší míře zaměstnanosti.

Vůbec nejnižší míru liberalizace dokázala vyjednat Západní a Střední Afrika. Zde EU přistoupila na nižší než 80% míru liberalizace. To se jinému uskupení ani jednotlivému státu nepovedlo. Zároveň jsou tyto dvě uskupení vůbec největšími obchodními partnery EU ze skupiny ACP. Až obě dohody vstoupí v platnost, potom z nižší míry liberalizace budou čerpat

i tři státy, které uzavřely individuální EPA už dříve. Západní Afrika a státy ECOWAS jsou vzájemně hodně propojené. Proto se zbylým zemí příliš nelíbilo, když Ghana a Pobřeží slonoviny vytvořily vlastní EPAs. Největší země, Nigérie se o EPAs dlouho nezajímala a to především kvůli struktuře jejího vývozu. Ropu a ropné výrobky totiž EU cly nezatažuje, tudíž volný vstup pro hlavní exportní komoditu má a zbylé exportní produkty nehrají v příjmech Nigérie takovou roli. Zbylé země ECOWAS se spoléhaly na EBA, ale když se ECOWAS v roce 2013 dohodl na společných vnějších clech, potom bylo nemožné, aby se dva státy vyčleňovaly a narušily tím integrační proces.

4.1 Ekonomické dopady EPAs

EPAs, podobně jako další preferenční obchodní dohody, mohou vyvolat celou řadu ekonomických efektů. U všech preferenčních dohod se předpokládá výskyt jednoho základního efektu, a tím je podpora tvorby obchodu. Partnerské země by měly čerpat z konkurenční výhody a obchod v rámci skupiny by měl narůstat. To řeší koncepty trade creation a trade diversion. Domácí produkty by měly být nahrazeny levnějším dovozem z partnerských států a ušetřené peníze by mohly být investovány do rozvoje dalších produkčních kapacit nebo například do dalšího rozvoje státu. Jako výsledek preferenčního jednání by se měl obchod mezi smluvními stranami navyšovat a úměrně k tomu by mělo dojít ke snížení obchodu s ostatními partnery. Teoreticky by země ACP měly navyšovat objem obchodu s EU a u dalších partnerů, jakými je Čína, USA, Indie, Japonsko atd., by mělo dojít k celkovému poklesu. Podle dosavadních čísel tomu prozatím tak není. Země ACP, ačkoliv je EU prozatím největším obchodním partnerem, navyšují podíl obchodu s jinými hráči na trhu. Země ACP tvoří velmi roztržštěnou skupinu s rozdílnými zájmy jak individuálními, tak regionálními. U některých afrických států by mohl tento efekt platit, ale zvláště u zemí z Karibiku a Pacifiku je velká pravděpodobnost, že svůj obchod budou směřovat převážně směrem k regionální velmocem, jakými jsou USA, Čína, Austrálie nebo Brazílie. Jestli se podaří naplnit cíle EPAs a mezi zeměmi ACP a EU vznikne zóna volného obchodu, kde budou obě strany těžit z preferenčního uspořádání, se ukáže nejdříve za 15 až 20 let, kdy skončí transformační období a EPAs nabydou úplné účinnosti.

Země ACP budou mnohem pravděpodobněji a dříve postaveny před výzvy a dopady, jakými jsou například ztráty příjmů v důsledku odstranění celního zatížení, konkurenčnější prostředí pro producenty, změna směnných kurzů, ale také úspory z rozsahu v důsledku rozšíření trhu, zisky ze zvýšení konkurence na trhu, příliv kapitálu a přímých zahraničních

investic nebo převod nových technologií. Skupina zemí ACP je hodně heterogenní a její zájmy se hodně liší, proto bude každá ze zemí vnímat intenzitu těchto dopadů různě. Už v rámci vyjednávání se k EPAs země ACP stavěly a staví s různou intenzitou zájmu. Ty země, které si z nějakého důvodu nemohly dovolit ztratit preferenční vstup na trh EU, podepsaly EPAs poměrně rychle a působily jako stimuly v jednání. To jak bude daná země na EPAs reagovat záleží především na její unikátní ekonomické a politické situaci.

4.1.1. Liberalizace dovozu a ztráta příjmu

Ztráta části příjmu ve státním rozpočtu v důsledku odstranění celního zatížení na produkty a služby dovážené z EU je pravděpodobně tím nejčastějším argumentem využívaným pro nebo proti EPAs. Na téma EPAs bylo vypracováno mnoho studií a konkrétní výsledky se v nich poměrně liší. To je způsobeno rozdílnou metodikou výpočtů, jiným časovým horizontem a rozdílnými daty, nicméně většina těchto studií se spíše shoduje na negativním dopadu EPAs na země ACP. Studie, které se naopak kloní k opačnému závěru, také připouští finanční ztráty, avšak zdůrazňují dlouhodobý charakter EPAs a jejich postupné zavádění, což pomůže finanční ztráty eliminovat. Záleží, jak se k EPAs jednotlivé země postaví. Pokud přijmou potřebné kroky a dodrží časový rámec implementace, mohly by do budoucna zvýšit svoje výnosy a stát se ekonomicky vyspělejší zemí. Každopádně většina zemí ACP zastávala a stále zastává velmi opatrný postoj.

Mnoho studií vypracovaných před rokem 2008 (oficiální začátek platnosti EPAs) nebo po něm předpokládá snížení příjmů státních rozpočtů, v důsledku odstranění cel, pro země ACP v průměru mezi 5 - 20 % za rok. Takový pokles zasáhne více či méně ekonomickou situaci a míru blahobytu v každé zemi ACP. Citelné dopady na státní rozpočty, které jsou výsledkem EPAs, postavily země ACP na rozcestí. Buď země ACP, které přijaly EPAs, musí čelit značným nákladům na strukturální přizpůsobení, které vzniknou v důsledku přerozdělování finančních zdrojů a potřebné restrukturalizace dosavadního daňového a rozpočtového systému. Nebo v případě, že EPAs nepřijaly a nepatří do skupiny LDCs, potom musí přijmout náklady spojené s alternativním vstupem na trh EU skrz GSP.

Ačkoliv se země nepatřící do skupiny zemí LDCs od počátku obávaly částečné ztráty zisků v důsledku odstranění celních bariér pro většinu dovozu z EU, tak strach ze ztráty preferenčního vstupu na trh EU byl pravděpodobně větší. Všechny země, které nepatří do LDCs, nakonec EPAs podepsaly. Většina ze zemí ACP dospěla k tomuto kroku kvůli jedné strategické surovině. PNG a Fidži přijalo EPAs kvůli tuňákoví a cukru, Kamerun kvůli

banánům, Keňa kvůli řezaným květinám, Pobřeží slonoviny nechtělo ztratit bezcelní přístup pro kakao a banány, Botswana, Svazijsko a Zimbabwe podepsali EPAs kvůli vývozu hovězího masa a ostrovní státy potřebovaly přístup na trh EU kvůli produkci ryb. Podstatnou roli v rozhodování mnoha států hrál cukr. Pokud země ACP přistoupily na EPAs, mohou od roku 2015 vyvážet cukr bez omezení na evropský trh. Podobně tomu bylo s banány a rýží. Země LDCs mohou tohoto využívat už od roku 2009, ale pro země nepatřící do LDCs z toho může plynout konkurenční výhoda oproti rozvojovým zemím, které nepatří do ACP.

Podle jedné ze studií (South Centre, 2012a) však náklady spojené s EPAs budou pro většinu zemí vyšší než obchodování v rámci GSP. Pokud pomineme JAR, která obchoduje pod specifickým režimem TDCA, tak mezi africké státy, pro které budou EPAs pravděpodobně výhodnější patří pouze Botswana, Mauricius, Namibie, Seychely, Svazijsko a Zimbabwe. Pro zbylých sedem zemí, které nepatří do LDCs, je pravděpodobnější, že náklady na EPAs převýší náklady spojené s GSP. Stejný trend platí i pro všechny země LDCs. Náklady při podpisu EPAs se podle výpočtu pro všechny africké země dohromady vyšplhají na více jak 3 mld. USD, zatímco náklady spojené s GSP byly vyčísleny na necelých 800 mil. USD. Odlišný pohled na věc přináší studie z roku 2007 od Jones a Hormeku. Ti přichází s tvrzením, že náklady na standardní GSP by byly pro země ACP mnohem vyšší než bezcelní přístup na trh EU skrze EPAs. Podle nich by standardní GSP zničilo klíčové vývozní produkty ACP zemí. Přijatelnější alternativou by bylo GSP+.

Zemědělský sektor zemí ACP už za obchodního režimu z Lomé čelil nepříjemnému tlaku zemědělských produktů z EU (UNECA, 2015). EU dovážela široké spektrum zboží od drůbeže, přes mléčné produkty po obiloviny a zpracované potraviny. Ačkoliv Úmluvy z Lomé omezovaly dovoz určitého druhu zboží do zemí ACP, tak země EU dokázaly toto obejít a vyvážely náhražky, které ale konkurovaly zboží produkovaného místními zemědělci. EPAs a liberalizace obchodu tuto nerovnost ještě více vychýlí ve prospěch evropské zemědělské politiky. Řada zemí ACP na seznamy svých citlivých produktů, které nebudou podléhat liberalizaci, zařadila svoje strategické produkty, nicméně v některých případech to není nic platné. Seznamy musely být v rámci regionálních uskupení sjednoceny a ty jsou následně pro EU závazné. Problém je, že každá země vnímá citlivost produktů jinak, a tak některé z produktů ochráněny nebudou a mohou být v podstatě liberalizovány. Pro země ACP budou tyto dovozy znamenat další finanční ztráty.

Konečný dopad liberalizace a konkrétní finanční zatížení pro země ACP nakonec bude záležet na tom, jestli byl závazek liberalizace učiněn na regionální úrovni nebo na úrovni jednotlivých zemí (Bilal et al., 2012). Mnoho zemí ACP přiznalo, že primárně individuální

nastavení EPAs a konkrétně zaměřená liberalizace by byla lepší. Rozmanitost zemí ACP je natolik velká, že ztráty pro jeden stát mohou znamenat velké ekonomické problémy a pro druhý impuls a investici do budoucna. Navíc liberalizovat celní položky na úrovni individuálního státu není takový problém jako sloučit různou citlivost stejných položek z různě vyspělých zemí.

4.1.2 Lokální produkce

Země ACP se obávají, že EPAs a přílišná míra liberalizace povede k oslabení lokální produkce a ke snížení jejich produkčních kapacit. I přes to, že země ACP dlouho chtěly s EU vyjednat nižší míru liberalizace importovaného zboží, nakonec se jim to nepovedlo. EU prosadila minimální hranici liberalizace 80 %. Jedinými dvěma výjimkami se stala Západní (75 %) a Střední Afrika (73 %). Podle EU 80 % je maximální hranice, kam mohla v rámci recipročních dohod ustoupit. Žádná přesná hranice však neexistuje. Ustanovení v GATT týkající se vzniku zóny volného obchodu obsahuje neurčité slovní spojení „v podstatě veškerý obchod“, které odkazuje na potřebnou míru liberalizace. Takže 80% hranice nemá pevnější základ v mezinárodní legislativě. EU to potvrdila i v případě výše zmíněných uskupení, když přijala nižší míru liberalizace, pravděpodobně kvůli zásobám ropy.

Ačkoliv je větší a efektivnější zapojení do globálního obchodu pro země ACP nezbytné pro další rozvoj, bez kvalitních základů tvořených lokální produkcí se může vidina ekonomického rozvoje rychle rozplynout. Kvalitní a výkonná domácí produkce je zásadní pro rozvoj zemí ACP, zvláště těch menších. Lokální produkce je jedním z hlavních prostředků pro rozvoj. Pokud domácí trh funguje správně, mělo by se to prokázat na kupní síle místních obyvatel (Borrmann et al., 2007). Ti se následně stávají tažnou silou rozvoje. Když v roce 2008 došlo k celosvětové finanční krizi a rozvinuté industrializované státy ztratily svoji výkonnost, která je zásadní pro globální obchod, ukázalo se, že rozvíjející se země nemají kapacity na to nahradit zpomalení rozvinutého světa (Bilal et al., 2012). Rozvíjející a rozvojové státy mohly především plnit funkci stimulu a to jedině na regionální úrovni. K tomu je ale zapotřebí, aby měly pevné základy lokální produkce.

Organizace South Centre (2012b) zhodnotila lokální produkci všech pěti regionálních uskupení a vyhodnotila, kolik procent lokálních výrobků je ohroženo levnějšími importy z EU. EU produkuje a zároveň exportuje přes 5 000 různých produktů. SADC, kde produkci především táhne JAR, vyrábí a exportuje téměř 4 000 různých výrobků. Za SADC následuje propad: EAC - 2 144, ESA - 1 839, Západní Afrika - 1 820 a Střední Afrika - 913 druhů

produktů. Za ohrožené produkty lokální produkce jsou považovány ty, které nejsou zařazeny na seznam citlivých produktů, a EU je v jejich dodávkách konkurenceschopnější. Konkurenceschopnost vychází z obchodní bilance. Pokud EU v tříletém období (2009 - 2011) prodala více kusů určitého výrobku v Africe, než afričtí producenti prodali v EU, potom se předpokládá, že EU je ve výrobě daného produktu konkurenceschopnější. Výsledky studie ukazují, že množství produktů lokální produkce, které jsou ohroženy, je vysoké. Mezi nejčastější ohrožené produkty patří hotové průmyslové zboží, konečné produkty zemědělské produkce, léky a chemické výrobky, stavební materiál nebo zpracované ropné produkty.

EPA uzavřená pro region EAC by mohla ohrozit až 1 100 (51,4 %) položek lokálně produkovaného zboží, které jsou zároveň celními položkami a budou liberalizovány hned po začátku platnosti EPA. Pokud přičteme položky, které mají být postupně liberalizovány v budoucnu, tak je celkově potenciálně ohroženo až 68,6 % lokální produkce. Západoafrická EPA by ohrozila 986 takových produktů, což představuje 54,1 %. Pokud započítáme i budoucí produkci, potom ohrožené množství produktů dosahuje 66,8 %. SADC EPA by ohrozila 3 144 položek, což představuje 80,5 % veškeré produkce. S budoucí produkcí se počet ohrožených produktů může dostat na 84,5 %. Středoafriická EPA potenciálně může ohrozit až 84,6 % lokálních produktů, určených na vývoz. ESA EPA by mohla ohrozit až 71,6 % svých produktů. (South Centre, 2012b)

Země ACP mají celkově s EU zápornou obchodní bilanci. Snad kromě uskupení SADC a Střední Afrika, EU vyváží do všech zbylých pěti regionů více, než dováží. Pokud vlády ACP nepřijdou s nějakými ochrannými mechanismy pro lokální producenty, potom EPAs jen umocní nerovný obchodní vztah a někteří lokální producenti na to doplatí (Borrmann et al., 2007). Ve prospěch EPAs a liberalizace nemluví příliš ani minulost. Mnohé státy již mají špatnou zkušenost s předčasnou a uspěchanou liberalizací. Programy strukturálního přizpůsobení z 80. a 90. let neměly výraznější politický dopad a často způsobovaly místo rozvoje průmyslu jeho úpadek (Curran et al., 2008).

Pokud navýšený dovoz z EU bude limitovat lokální produkci, potom je pravděpodobné, že se to odrazí i na zaměstnanosti. Ačkoliv vláda Keni uzavřela EPAs a podporovala i jejich regionální uzavření, tak keňský ministr obchodu nebyl příliš optimistický. Podle jeho slov až 65 % keňského průmyslu je ohroženo konkurencí z EU (Jones, Hormeku, 2007). Keňa kromě květin, které vyváží do EU, vyrábí také potravinářské výrobky, oblečení a další průmyslově zpracované produkty určené pro regionální trh v Africe. Tyto firmy zaměstnávají více než 100 000 lidí a vyváží téměř 70 % průmyslových produktů na trh COMESA, na rozdíl od toho do EU míří pouze 9 % (Jones, Hormeku, 2007).

4.1.3 Regionální obchod

Obchodování afrických, karibských a tichomořských zemí v rámci svého regionu nedosahuje takových zisků, jako například obchod s EU, USA nebo Čínou, ale poměrně dynamicky se rozvíjí. Afrika jako největší z regionů zemí ACP rozvíjí mnohem rychleji regionální obchodování, než obchod s EU (UNECA, 2015). Většina místně produkováného zboží v Subsaharské Africe je také prodána na místním trhu. Vůbec největší procento produktů, které kromě exportu do zahraničí zároveň exportují producenti na místní trh každé ze sedmi skupin, připadá na region SADC EPA. Region SADC EPA takto obchoduje s 99 % celních položek, ESA s 94 %, EAC s 93 %, Západní Afrika s 88 % a Střední Afrika s 69 % (South Centre, 2012b). Zbýlý procentuální podíl celních položek většinou míří přímo do zahraničí. Například v rámci regionu Západní Afriky se jedná o kovy jako nikl, olovo, uran nebo titan. Dále se jedná o mražené mořské plody, řezané růže, kakaovou pastu a přírodní latex. Pro region EAC to jsou nerostné suroviny jako měď nebo diamanty nebo zemědělské výrobky jako řezané květiny, lilek nebo kvěťák.

Evropská unie ve své propagaci EPAs uvádí, že dohody podpoří rozvoj regionálního obchodu. Když země ACP podepsaly dohody, tak se automaticky staly součástí integrovaného obchodního rámce s EU. Jinými slovy, když se země ACP obchodně spojily s EU skrze EPAs, potom by se měly i obchodně integrovat v rámci svých regionů. Když se ale otevřely trhy zemí ACP Evropě, potom v krátkodobém ani střednědobém měřítku se jen stěží podpoří obchod v rámci regionů (Borrmann et al., 2007). Levnější dovoz z Evropy přinese pro potencionální vývozce v zemích ACP problémy. Kromě toho nastavení EPAs umocňuje pozici zemí ACP jako dodavatelů převážně primárních komodit, které míří do EU. Ta následně do zemí ACP vrátí hotové produkty s přidanou hodnotou a rozvoj průmyslu a regionálního obchodu v zemích ACP se opět upozadí.

Pro velký africký trh bude do budoucna existenčně důležitá především průmyslová výroba. Drtivá většina průmyslově vyrobeného zboží v Africe je také prodána na africkém trhu (UNECA, 2015). V některých případech jsou regionální trhy již dobře nastavené a funkční, takže průmysloví výrobci posílají své zboží i za hranice svých států. Řada studií došla k závěru, že EPAs budou mít negativní vliv na regionální obchodování. Levnější dovoz z EU by nejen zasáhl do produkce pro daný stát, ale zároveň by zničil dodávky do okolních zemí. Pro producenty ACP z toho plyne dvojitá ztráta.

4.1.4 Konkurenceschopnost

Evropská unie je jedním z nejkonkurenceschopnějších trhů na světě a mnoho zástupců veřejného i soukromého sektoru ze zemí ACP se obává jejího vlivu na místní rozvíjející se trhy. Obavy z přívalu konkurenčnějšího zboží mají především drobní farmáři a rozvíjející se průmyslové podniky. Na druhou stranu získat na větší konkurenci mohou spotřebitelé v zemích ACP. Určitá míra konkurence na trhu je nezbytná pro rozvoj podnikání, na tom se shodují více či méně všichni zástupci jednání, nicméně země ACP se snaží upozorňovat na stále přetrvávající nerovnost mezi nimi a EU.

Ačkoli země ACP pravidelně zaznamenávají progresivní vývoj ve svém celkovém rozvoji, za dobu 40 let, kdy pro ně platil jednostranný preferenční vstup na trh EU, neprodělaly takový posun, jak se očekávalo na začátku platnosti Úmluv z Lomé. A ačkoliv je sektor průmyslu a služeb na vzestupu, většina pracovní síly je stále zaměstnaná v sektoru zemědělství a země ACP jsou zatím převážně vnímány jako dodavatelé primárních surovin. Podle názorů některých představitelů afrických zemí Úmluvy z Lomé nesplnily jejich očekávání a měly svoje nedostatky. I přes jejich jednostranný preferenční charakter nebyly úplně to pravé pro rozvojové země. Jejich výhody byly užitečné hlavně ze začátku, potom ale výrazněji k větší konkurenceschopnosti afrických výrobků nepřispívaly (Curran et al., 2008). Země EU navíc uměly využívat slabších míst jednotlivých ustanovení a dovážely do zemí ACP svoje produkty, které konkurovaly místnímu zboží.

Úmluvy z Lomé měly být už dávno upraveny nebo nahrazeny novou méně omezující dohodou, ale EPAs nejsou podle zemí ACP vhodnou alternativou. Již méně konkurenceschopné výrobky zemí ACP budou čelit ještě silnějšímu tlaku evropských exportérů. To může potenciálně vést k nezaměstnanosti a zhoršení ekonomické situace v zemích ACP. Procento produktů (celních položek), které jsou konkurenceschopnější než ty dovezené z Evropy, je velmi nízké. Podle UNECA (2015) pouze 6 % výrobků s původem v Západní Africe je konkurenceschopnější než ty evropské. EAC je konkurenceschopnější než EU jen v 10 % všech celních položek, SADC EPA ve 14 %, Střední Afrika ve 3 % a ESA v 10 %. Ve zbytku produkce jsou evropští výrobci úspěšnější než místní producenti.

Aby EPAs naplnily funkci nejen obchodních dohod, ale i rozvojového nástroje, musela EU zemím ACP nabídnout nějaký ústupek. Možnost postupné a asymetrické liberalizace celních položek patří k těm největším a nejdiskutovanějším. Seznamy citlivých produktů poskytly zemím ACP alespoň částečnou ochranu pro svoje trhy, ale ani ty neušly kritice.

Citlivé produkty importované z EU sice nejsou zbaveny celního zatížení, ale čelí konkurenci v podobě bezcelně dovážených substitutů. Například Západní Afrika vyloučila 18 % produktů, z nichž naprostá většina je zemědělských. Problémem je dovoz zemědělských surovin určených k místnímu zpracování. Tyto produkty podléhají liberalizaci a jsou potom dalším konkurentem pro místní produkty. Například importované sušené mléko z EU, které se zpracuje v normální tekuté, je značným konkurentem pro místní živočišnou produkci. Toto umožňuje Společná zemědělská politika EU a možnost prodávat evropské produkty pod výrobní cenou.

Evropská unie také argumentuje tím, že EU vyváží do zemí ACP produkty s vyšší mírou propracovanosti a ty nekonkurují místním zemědělským produktům. Jenže podle organizace South Centre (2012a) začínají země ACP úspěšně produkovat právě zboží s vyšší přidanou hodnotou. Odstranění cel z těchto položek může mít jediný výsledek a to zabrzdění postupně rozvíjejícího se průmyslu se zbožím s vyšší přidanou hodnotou. Podle některých odpůrců EPAs je toto jeden z hlavních motivů EU, udržet rozvoj produkce hotových výrobků v Africe co nejnižší.

4.1.5 Pravidla původu

K pozitivním ekonomickým dopadům pro země ACP patří změna pravidel původu (RoO). Evropská unie v některých případech uvolnila pravidla původu pro zboží, které je vyváženo ze zemí ACP. Uvolnění RoO znamená pro některé země možnost vyvážet bezcelně i výrobky, které nepocházejí kompletně z dané oblasti. Převážně se jedná o oblečení a o zpracované rybí produkty. Výrobci v zemích ACP mohou levněji nakoupit materiál případně suroviny na výrobu z jiných zemí a posléze hotové výrobky bezcelně vyvézt na evropský trh. Výrobci z rozvojových zemí, které tuto výjimku nemají, musejí dodržovat striktnější pravidla původu svých produktů, a tím mnohdy ztrácejí i část zisku. To je většinou dáno tím, že náklady na výrobu hotových produktů z domácích surovin jsou mnohem vyšší než případný dovoz surovin z jiné země. Pro některé producenty v rozvojových zemí to tedy znamená navýšení zisků, možnost rozšiřování svých podniků a konkurenční výhodu na trhu. Vůbec první výjimku z RoO si s EU vyjednalo CARIFORUM, následně se k nim přidávaly jednotlivé státy z Pacifiku a nakonec určitou míru uvolnění obsahuje každá uzavřená EPA.

4.2 Politické a sociální dopady EPAs

4.2.1 Politická suverenita

Role státu je při řízení trhu nepostradatelná a substituovat ji trhem nelze, zvláště pak v politicky nestálých a nevyspělých zemích skupiny ACP. Navíc vztah trhu a státu se vyvíjí v průběhu času a je tedy nesmyslné předpokládat, že odstranění tarifů a cel zajistí lepší funkčnost ekonomiky. (Bilal et al., 2012) Země ACP se obávají, že se jim v důsledku finančních ztrát z liberalizace sníží i prostor pro politická rozhodnutí. Navíc někteří kritici EPAs poukazují na to, že představitelé zemí ACP již podlehlí nátlaku ze strany EU a přistoupili k podpisu dohod, které nemusí jasně znamenat zisky a lepší postavení. Veřejnost afrických, karibských a tichomořských zemí, která všeobecně vnímá EPAs jako velkou neznámou a spíše se jich obává, není jejich přijetím nadšená, a to se může projevit i v občanské podpoře a politické stabilitě vládních představitelů.

Země ACP se v rámci podpisu EPAs smluvně zavázaly mimo jiné, že budou podporovat všeobecný rozvoj, zaměstnanost, zvyšovat produkční kapacity své ekonomiky, snižovat chudobu nebo například zajišťovat potravinovou bezpečnost. Vzhledem k předpokládané ztrátě příjmů budou muset vlády zemí ACP najít potřebné prostředky někde jinde. Ačkoliv by tento tlak mohl přispět k potřebné restrukturalizaci daňového systému, zavedení efektivních nástrojů na efektivnější manipulaci s veřejnými financemi a například i ke snížení míry korupce, je nepravděpodobné, že se tak stane dostatečně rychle. Následky špatného hospodaření se následně mohou projevit hospodářskou krizí, zvýšenou nezaměstnaností a nechtěným rozšířením chudoby (Fontagné et al., 2008).

EPAs, liberalizace a požadavky EU na rozvoj zemí ACP si ve své podstatě odporují. Podle logiky EU musejí země ACP navýšit svoji produkční kapacitu, aby zvýšily svoji ekonomickou výkonnost a tím vylepšily i rozvojové indikátory. Liberalizace trhu a odstranění cel pro evropský dovoz má zvýšit konkurenceschopnost lokálních producentů, jenže ta podle odborníků ze zemí ACP je nedosažitelná, pokud dojde k odstranění cel na dovoz. Cla a kvóty jsou v podstatě jedinými ochrannými prvky lokálního trhu, které mají vládní představitelé k dispozici (Bilal et al., 2012). Rozvinuté země si svoje trhy silně chrání a mají k tomu celou řadu prostředků. Mimo cel a kvót poskytují svým producentům štědré dotace nebo úlevy na daních. Nejenže to dělají všechny evropské státy, ale EU toto dělá i na celoevropské úrovni pomocí společné zemědělské politiky. Ať už jsou důvody jakékoliv, země ACP většinou možnost takové ochrany nemají. Vládní představitelé budou muset řešit další problém, který

má jen omezený počet řešení a pokud budou chtít chránit svůj trh, budou to muset udělat na úkor něčeho jiného.

4.2.2 Ochranné doložky

Politická svoboda zemí ACP byla omezena také prostřednictvím bezpečnostních a ochranných doložek. Součástí EPAs je několik různých ochranných doložek, které mají chránit buď země ACP, nebo země EU. Jednou z vůbec nejdiskutovanějších se stala Doložka nejvyšších výhod (MFN). MFN byla poměrně dlouho předmětem vyjednávání a země ACP ji vůbec nechtěly do svých EPAs začlenit. MFN zaručuje EU, že s ní nebude obchodně jednáno hůře než s ostatními významnými obchodními partnery zemí ACP. Pokud tedy státy ACP sníží cla některému ze svých klíčových partnerů, potom o stejný podíl musí snížit cla i zemím EU. Pro země ACP to znamená výrazné omezení. Podle MFN obsažené v ustanoveních WTO mohou rozvojové země výhodněji obchodovat s kterýmkoliv obchodním partnerem. Bez ohledu na další země nebo uskupení mohou poskytnout výhody například pouze jedné zemi. To se ale s přijetím EPAs změnilo. Zvláště citelně to zasáhlo africké státy. Africké země dlouhodobě nabízí preferenční zacházení například Číně nebo Indii, to od teď už nebude tak snadné. Pro země ACP to znamená povinnost rozšiřovat preference pro EU v případě budoucích změn v podmínkách obchodování s ostatními partnery. Jinými slovy pokud sníží celní zatížení o 1 %, musí rozšířit celní úlevy o 1 % pro evropské země. To může potencionálně vést k snížené ochotě současných obchodních partnerů se zeměmi ACP obchodovat (Meyn, 2008).

Další doložka, která chrání zájmy EU, se zabývá přetrvávajícími cly. Země ACP si mohly ponechat celní ochranu pro svoje nejcitlivější produkty. Seznamy s citlivými produkty mohly tvořit maximálně 20 % celkového dovozu. Na dovoz těchto produktů mohou země ACP uvalit clo. Výše konkrétních cel vychází z jednotlivých regionálních EPAs. EU dokázala do dohod zakomponovat doložku, která brání zemím zvyšovat nebo jakkoliv měnit cla produktů, které nepodlehly liberalizaci. Pokud by země ACP chtěly zvýšit ochranu pro některý produkt ze seznamu, nemají žádnou možnost to udělat (Fair Politics, 2010).

V rámci EPAs byly také vyjednány ochranné doložky, které mají sloužit na obranu zemí ACP. Pokud budou země ACP v situaci, kdy je bude bezcelní dovoz EU existenčně ohrožovat, mohou dočasně zavést cla na daný druh zboží. Ale ani tady nejsou zcela svobodné v rozhodování. Zavést opět cla mohou jen na omezenou dobu a na velmi limitovaný počet produktů. Přesné podmínky se liší v rámci každého regionálního uskupení, ale všeobecně

platí, že zavedení cel musí schválit obě strany. Mezi zvláštní případy, kdy státy ACP mohou zavést cla pro dovoz z EU, patří ochrana životního prostředí, ochrana rozvíjejícího se průmyslu nebo ohrožení ekonomickým úpadkem.

4.2.3 Regionální integrace

Jedním z cílů EPAs by měla být podpora regionální integrace. Jakkoliv se jedná o ušlechtilý cíl, o jeho naplnění se pochybuje už od počátku vyjednávání. Země ACP jsou sami o sobě velmi složitou a nesourodou skupinou. Kromě toho, že slučují tři úplně odlišné regiony, tak nutí navzájem spolupracovat různě postavené země. Na jedné straně stojí relativně ekonomicky vyspělé státy a na druhé nejchudší země světa. Afrika, Karibik i Pacifik vstoupili do jednání s různými cíli a ty se zásadně mohly lišit od zájmů jednotlivých zemí. Navíc v zájmu snazšího jednání pro EU bylo 78 zemí ACP rozděleno do 7 skupin, jejichž zástupci jednali o novém přístupu na trh EU.

Zvláště africké země mají velké problémy s regionálními uskupeními a integrací. Ekonomická integrace s EU narušuje regionální integraci v Africe a tím, že vzniklo sedm dalších skupin, přispěla k dalšímu chaosu (Fair Politics, 2010). Skupiny sloučily země, které byly již členy jiných unií a koalicí. Pokud státy z jednoho afrického uskupení byly součástí několika vyjednávacích EPA skupin, vedlo to nutně k rozepřím. Příkladem může být SADC, jehož koaliční země byly součástí celkem tří EPA skupin (ESA, EAC, SADC EPA). Připojení Dominikánské republiky ke CARICOM přineslo také řadu problémů.

Ani uzavření interim EPAs nebyl krok úplně správným směrem. Když země uzavřely dohody samostatně bez ohledu na ostatní členy skupiny, vyvolávalo to často další a další neshody. Interim EPAs nejenže nabourávaly snahy regionálních uskupení, ale často také obsahovaly protichůdné dojednání. Vůbec nejčastěji se interim EPAs neshodovaly s kompletními EPAs v procentuální liberalizaci trhu. Pokud EU chtěla opravdu posílit regionální integraci, měla trvat na dohodě s celou skupinou. V momentě, kdy první země podepsala interim EPA, se jakákoliv snaha o posílení regionální integrace zničila nebo výrazně narušila.

4.2.4 Další dopady

Potencionální výhodou uzavřených EPAs by mohla být lepší kvalita institucí. Pokud budou chtít země ACP opravdu získat alespoň nějaké výhody z EPAs, budou muset

zapracovat na kvalitě svých institucí, potírání korupce, dodržování svých zákonů a snížení byrokratické zátěže. Bez dobře fungujících institucí by se země ACP mohly dostat do ještě hlubší propasti, než jakou by představovaly ztráty spojené pouze se zaváděním EPAs (Busse, 2010). Na druhou stranu by EPAs mohly, alespoň částečně, posloužit jako impuls ke změnám.

S lepší funkčností institucí může přijít i příliv FDIs. Země ACP mají stále mnoho prostoru na to, aby se staly pro evropské investory přitažlivější. Podle EU by EPAs mohly sloužit jako indikátor bezpečných investic do zemí ACP. V některých EPAs (karibská a pacifická) jsou řešeny i pravidla pro investiční prostředí, u zbylých se strany dohodly, že investice budou obsahem dalších jednání. Ale podobně jako odstranění cel na dovoz z EU, mohou FDIs působit různě. V pozitivním případě podpoří rozvoj zemí ACP a pomůžou například zvýšit zaměstnanost místních obyvatel a přinést do rozvojových zemí kapitál. V opačném případě mohou investoři podkopávat ekonomický rozvoj zemí a jejich podnikatelského sektoru, což se může projevit na nižší zaměstnanosti nebo na snižování pracovních standardů.

4.3 Alternativy v přístupu na trh EU pro země ACP

Na základě problematického vývoje EPAs se začalo hodně diskutovat o možných alternativách pro země ACP. Některé jsou zcela reálné, některé teoreticky možné a některé úplně nereálné. Mezi nejčastěji zmiňované alternativy patří zachování dosavadního jednostranně preferenčního přístupu na trh EU, nová výjimka ze strany WTO, změna pravidel WTO, GSP nebo změna EPAs. Mezi ty nereálné patří samozřejmě ty první tři a k těm méně reálným patří změna EPAs. GSP, GSP+ nebo EBA se tak stává v podstatě jedinou možnou alternativou.

Teoreticky by bylo možné požádat partnerské země ve WTO o novou výjimku pro země ACP. Problémem je, že ani za 40 let preferenčního přístupu na trh EU, kdy platila výjimka WTO, nebyly země ACP schopny diverzifikovat svoje ekonomiky a posunout se na vyšší úroveň rozvoje. Navíc se jejich podíl obchodu s EU dlouhodobě snižuje. Vůbec nejproblematictějším aspektem zisku nové výjimky by byly další rozvojové země ve WTO. Rozvojové země z Latinské Ameriky a Asie nemají důvod zemím ACP poskytnout lepší podmínky vstupu na trh EU. Aby se tak teoreticky stalo, musela by EU nabídnout zemím Latinské Ameriky a Asie lepší obchodní přístup na svoje trhy. K tomuto kroku EU s největší pravděpodobností nepřistoupí. Navíc by jakákoliv kompenzace pro další rozvojové země snížila význam nové výjimky pro země ACP.

Pokud tedy země neuzavřely EPAs mohou obchodovat s EU v rámci jednoho z typů Všeobecného systému preferencí. Podmínky GSP, GSP+ a EBA jsou podrobněji popsány ve druhé kapitole této práce. Nicméně většina zemí, která nepatří do skupiny LDCs by se mohla ucházet o přístup na trh EU v rámci GSP nebo GSP+. GSP je podle výpočtů EC i jiných neziskových organizací pro země ACP nepřijatelné. Náklady spojené se standardním GSP jsou mnohem větší než náklady na EPAs (ODI, 2007). Procentuální ztráty se liší, nicméně obecně se předpokládá, že finanční ztráty by byly obrovské. Navíc v rámci standardních GSP nejsou zahrnuty některé ochranné mechanismy nebo finanční dotace. Mnohem zajímavější z pohledu zemí ACP, které nejsou LDCs, je GSP+. S ním se sice pojí řada podmínek, ale přináší v podstatě jedinou alternativu k EPAs. Země LDCs mají zajištěný vstup na trh EU prostřednictvím EBA.

Aby se země ACP mohly ucházet o GSP+, musí splňovat kritérium zranitelnosti a musí podepsat a ratifikovat 27 mezinárodních dohod. GSP+ přináší v 88 % případech nižší celní sazby v porovnání s GSP (Michel, 2010). GSP+ by poskytlo v podstatě podobný stupeň bezcelního přístupu pro země ACP jako v současnosti EPAs. Například Keňa by skrze GSP+ mohla do EU vyvážet až 99 % produktů bez celního zatížení. To samé platí pro Ghanu, Mauricius nebo pro Pobřeží slonoviny a PNG by mohla vyvážet 100 % zboží bez celního zatížení. GSP+ by navíc neohrozil ani klíčové sektory produkce, jako je pěstitelství, rybolov nebo vývoz dřeva. (Jones, Hormeku, 2007) Problémem je, že zatím většina zemí ACP by se o GSP+ ucházet nemohla, protože nesplňují veškerá požadovaná kritéria. Země ACP, zvláště ty, co nepatří do LDCs, by musely co nejdříve přijmout požadované změny. Nedostatky se nejčastěji týkají chybějící ratifikace mezinárodních úmluv, popřípadě dodržování standardů a práv.

Závěr

V předložené práci jsem se zabývala Dohodami o ekonomickém partnerství a tématem obchodních vztahů mezi EU a zeměmi ACP. V první kapitole jsem se zaměřila na historii a počátek vztahů EU a zemí ACP. Představila jsem zde všechny tři nejvýznamnější úmluvy, které nastavovaly a nastavují obchodní vztahy nebo také rozvojovou spolupráci mezi oběma skupinami. Popsala jsem jejich charakteristiky a také, jak je vnímají země ACP ze svého úhlu pohledu. Úmluvy z Yaoundé a Lomé, které platily po dobu asi 30 let, byly charakteristické nerekipročním preferenčním přístupem zemí ACP na trh Evropské unie. Vývozci měli zajištěný preferenční vstup, alespoň co se týká některých dovozních cel, na evropský trh. Výraznými překážkami však byly nejrůznější sanitární opatření nebo kvóty na určitý druh zboží a služeb. Země ACP, ačkoliv si chtěly ponechat jednostranně výhodný vstup na trh EU, volaly v některých oblastech obchodu a spolupráce po změně. Typickým příkladem kontroverzních oblastí je evropská společná zemědělská politika, zdravotní standardy nebo využívání substitutů evropskými exportéry, kteří tak využívali skulin v pravidlech a jejich výrobky potom konkurovaly vývozu zemí ACP.

Druhá kapitola detailněji přibližuje Všeobecný systém preferencí a popisuje jeho charakteristiky. Všeobecný systém preferencí je v současnosti jeden ze způsobů, prostřednictvím něhož mohou nejen země ACP, ale všechny rozvojové země, obchodovat s Evropskou unií. Nabízí tři různé výhodné varianty (GSP, GSP+, EBA) obchodního přístupu a záleží na každé zemi, jestli splňuje požadovaná kritéria pro obchodování v rámci jedné z variant. GSP, GSP+ i EBA poměrně výrazně zasahovaly do vyjednávání o EPAs, všechny tři varianty dávají zemím ACP určité možnosti a výhody. Navíc představují v podstatě jedinou reálnou možnou v přístupu na trh EU, v případě zemí ACP, které neuzavřely EPAs.

Třetí kapitola se již výhradně zaměřuje na EPAs a jejich analýzu. V první části je popsán historický vývoj dohod, proces jejich vzniku a počátek jednacího procesu, který se nakonec ukázal jako vůbec nejobtížnější část EPAs a ani na začátku roku 2016 není úplně u konce. Rozsáhlou pasáž tvoří jednotlivé EPAs v rámci sedmi regionálních uskupení. Zde je popsána výchozí situace zemí ACP v jednání a každá z dohod, které se mezi sebou liší. V této kapitole jsem se snažila představit všechny regiony a jejich individuální dohody a ukázat, jak jednání a EPAs ovlivnily a ovlivňují zúčastněné země. V případě karibských zemí došlo k poměrně snadné a rychlé dohodě, ačkoliv vztahy zemí CARICOM a Dominikánské republiky potřebovaly vyjasnit a to se neobešlo bez problémů. Naopak většina afrických regionů s EPAs výrazně bojovala. Například Střední Afrika se na regionální EPA vůbec

nedohodla a jednání se skupinou SADC EPA výrazně narušila JAR, která se do procesu jednání začlenila později a změnila počínání dalších členských zemí.

Poslední čtvrtá kapitola poskytla analýzu potencionálních dopadů na vybrané aspekty politické a ekonomické sféry. Existuje celá řada názorů, výzkumů a argumentů pro a proti přijetí EPAs, nicméně vždy bude záležet na individuální situaci zemí a na jejich úhlu pohledu. Součástí kapitoly je i analýza potencionálních alternativ vstupu pro zemí ACP na trh EU.

Koncept EPAs je postaven především na reciprocitě a asymetrickém přístupu. Reciprocita by měla napomoci posílit hospodářskou soutěž, liberalizaci trhu nebo podporu zahraničních i domácích investic. Asymetrický přístup má pomoci zemím ACP ve snazším rozvoji. Zatímco EU svůj trh zpřístupnila jednorázově k 1. lednu 2008, EPAs v zemích ACP nabydou plné účinnosti mnohdy až kolem roku 2030. Ty země ACP, které podepsaly EPAs, budou v tomto období postupně otevírat svůj trh EU a jejím vývozcům. Míra i rychlost liberalizace se liší mezi regiony i zeměmi. Nicméně minimální míra liberalizace byla 80 % a většinou největší část musejí země liberalizovat v průběhu prvních pěti nebo deseti let. Než země ACP přejdou pod EPAs, většinou obchodují v rámci několika obchodních přístupů. Nejčastěji se jedná o iniciativu EBA a GSP.

EPAs se mohou na první pohled jevit jako poměrně jednoduchý a vhodný nástroj pro rozvojové země, které se snaží o zvýšení konkurenceschopnosti, navýšení zisků z produkce a větší zapojení do světového obchodu. Jenže sjednotit zájmy tak nesourodé skupiny zemí, jako jsou země ACP, je poměrně složité a navíc se s EPAs pojí i řada kontroverzních bodů. Ještě než začal jednací proces, rozvojové země pohlížely na návrh EU v podobě recipročních obchodních dohod velmi opatrně. Země ACP nebyly moc ochotné otevřít svoje trhy EU, a tím se protahovalo celé vyjednávání.

Jednotlivé EPAs měly být primárně vyjednávány na sub-regionální úrovni. K tomu účelu EU rozdělila 78 afrických, karibských a tichomořských zemí do sedmi oddělených vyjednávacích uskupení. Africké země tvoří pět uskupení - Západní Afrika, Střední Afrika, Východoafrické společenství (EAC), Východní a jižní Afrika (ESA) a Jihoafrické společenství pro rozvoj (SADC EPA). Oblast Pacifiku (PACP) a Karibiku (CARIFORUM) tvoří zbývající dvě uskupení, které vyjednávaly s EU o svých vlastních dohodách. Méně obchodně významné jsou poslední dvě skupiny zemí a vyjednání EPAs nebylo klíčové ani pro jednu stranu. Pro země Pacifiku i Karibiku jsou důležitější jejich obchodní dohody s regionálními partnery a mocnostmi, jako je USA, Čína nebo Austrálie. Naopak pro africké země jsou obchodní styky s EU prozatím nepostradatelné. Proto bylo i vyjednávání EPAs na africkém kontinentu složitější. Všechny uskupení kromě PACP a ESA se nakonec na regionálních dohodách

dokázaly domluvit. Není však zatím jisté, jestli a kdy vůbec vstoupí EPAs v plnou platnost. Ačkoliv existuje harmonogram, názor některých zemí se může ještě změnit a dohody nemusejí nakonec přijmout.

EPAs mohou vyvolat celou řadu ekonomických, politických nebo společenských efektů. Analyzovat jednotlivé dopady na skupině ACP jako celku je poměrně těžké. Každý stát, každé ze sedmi seskupení i každý ze tří regionů skupiny ACP je specifický, proto nelze zcela jednoznačně EPAs podpořit nebo je odsoudit. To, co pro jednu zemi bude pozitivní, pro druhou může znamenat vážné finanční ztráty. Pokud se tedy budeme dívat na jednotlivé země ACP zvlášť a budeme vycházet z jejich individuální situace, EPAs pro některé z nich můžou představovat vhodný prostředek ekonomického rozvoje i obchodního přístupu na trh EU. Většinou se bude jednat o relativně bohatší země ze skupiny ACP. Pokud si ale vezmeme země ACP jako celek, potom jsou EPAs viděny spíše negativně. Předpokládá se, že EPAs budou znamenat pro země ACP velké finanční ztráty v důsledku velké míry liberalizace. Ohrožena je i lokální produkce, regionální obchod nebo také konkurenceschopnost lokálních producentů. Země ACP se obávají, že se jim v důsledku finančních ztrát z liberalizace sníží i prostor pro politická rozhodnutí a politická suverenita, což může nakonec vést i k prohloubení regionální desintegrace a chudoby.

EPAs i přes případné dílčí výhody jsou zatím spíše viděny jako vhodný model jen pro hrstku zemí ze skupiny ACP. Jejich komplexní aplikace na celou skupinu zemí ACP nebyla a ani nebude snadná. Současná situace naznačuje, že úspěch EPAs který očekávala EU na začátku, se pravděpodobně nedostaví. Nicméně na skutečné dopady a na fakt, jestli byly EPAs vhodným systémem nebo naopak dalším prokletím rozvojových zemí, si budeme muset ještě řadu let počkat.

Seznam literatury

- Aiello, F., Demaria, F. 2009. *Do trade preferential agreements enhance the exports of developing countries? Evidence from the EU GSP*. MPRA. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/20093/>
- Babarinde, O., Faber, G. 2007. *Economic Partnership Agreements, Regional integration in Sub Saharan Africa and AGOA*. Kanada. <http://aei.pitt.edu/7690/1/babarinde-o-08c.pdf>
- Bagooro, S. 2014. *West Africa and Europe trade: Who will benefit more?*. Aljazeera. <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/west-africa-europe-trade-agree-2014621155835409177.html>
- Bilal, S. 2014. *Kenyan exports to Europe now face tariffs*. allAfrica. <http://allafrica.com/stories/201410061994.html>
- Bilal, S., Dalleau M., Lui D. 2012. *Trade liberalisation and fiscal adjustments: The case of EPAs in Africa*. ECDPM. www.ecdpm.org/dp137
- Bilal, S., Rampa, F. 2006. *Alternative (to) EPAs: Possible scenarios for the future ACP trade relations with the EU*. Maastricht, Netherlands: ECDPM. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/PMR-11-EPAs-Scenarios-For-Future-ACP-EU-Trade-Relations.pdf>
- Borrmann, A., Busse, M., Neuhaus, S. 2005. *EU/ACP Economic Partnership Agreements: Impact, options and prerequisites*. *Intereconomics*. <http://link.springer.com/article/10.1007/s10272-005-0148-1>
- Borrmann, A., Busse, M., Rocha, M. De La. 2007. *Consequences of Economic Partnership Agreements between East and Southern African Countries and the EU for Inter- and Intra-regional integration*. *International Economic Journal* 21 (2), 233 - 253. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10168730701345398>
- Bruntrup, M. 2006. *Everything But Arms (EBA) and the EU-sugar market reform – development gift or trojan horse?*. D.I.E. <https://www.die-gdi.de/uploads/media/10-2006.pdf>
- Busse, M. 2010. *Revisiting the ACP-EU Economic Partnership Agreements: The role of complementary trade and investment policies*. *Intereconomics*, 249 - 254. <http://goo.gl/6yITtv>
- Busse, M., Borrmann, A., Großmann, H. 2004. *The impact of ACP/EU Economic Partnership Agreements on ECOWAS countries: An empirical analysis of the trade and budget effects*. Hamburg Institute of International Economics. Nemecko. http://www.fes.de/aktuell/focus_europa/7/Docs/FES_Publikation_2004_EPA%20Impacts_Hamburg.pdf

CEDA (Caribbean Export Development Agency). 2009. *Overview of the Cariforum-EC Economic Partnership Agreement (EPA)*. <http://www.carib-export.com/login/wp-content/uploads/2010/01/TradeWins%20EPA%20Overview%20Final.pdf>

COMESA. 2014. *ESA group renew commitment to having a full EPA*. http://www.comesa.int/index.php?option=com_content&view=article&id=1051:esa-group-renew-commitment-to-having-a-full-epa&catid=5:latest-news&Itemid=41

COMESA. 2015. *ESA Ministers discuss signing of Economic Partnership Agreements*. http://www.comesa.int/index.php?option=com_content&view=article&id=1256:esa-ministers-discuss-signing-of-economic-partnership-agreements&catid=5:latest-news&Itemid=41

CONCORD. 2015. *The EPA between the EU and West Africa: Who benefits?*. [Spotlight_2015_TRADE_EPA_April_2015_EN_1.pdf](http://www.concord.org.za/spotlight_2015_TRADE_EPA_April_2015_EN_1.pdf)

CTA. 2012. *Pacific wants to extend global sourcing to facilitate long-line operations*. <http://agritrade.cta.int/Fisheries/Topics/Market-access/Pacific-wants-to-extend-global-sourcing-to-facilitate-long-line-operations>

Curran, L., Nilsson, L., Brew, D. 2008. *The Economic Partnership Agreements: Rationale, misperceptions and non-trade aspects*. UNECA. http://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/AEC/2007/louise_curran_lars_nilsson_douglas_brew_0.pdf

D.I.E. (German development institute). 2013. *ACP-EU Relations beyond 2020: Exploring European perceptions*. Germany. https://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_11.2013.pdf

Drieghe, L. 2008. *The European Union's trade negotiations with the ACP: Entrapped by its own rhetorical strategy?*. *Romanian Journal of European Affairs*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1299648

DTI (Department: Trade and Industry Republic of South Africa). 2014. *Conclusion of the Economic Partnership Agreement*. <http://www.dti.gov.za/editmedia.jsp?id=3079>

EC (European Commission). 2008a. *EU-ACP Economic Partnership Agreements: State of play and key issues for 2008*. Brussel, Belgium. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/february/tradoc_137762.pdf

EC (European Commission). 2008b. *CARIFORUM EPA*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/february/tradoc_137971.pdf

EC (European Commission). 2009a. *Eastern and Southern Africa interim EPA*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2012:111:FULL&from=EN>

EC (European Commission). 2009b. *Pacific EPA*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2009:272:FULL&from=EN>

EC (European Commission). 2014a. *East African Community EPA*.
<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/eac/>

EC (European Commission). 2014b. *Economic Partnership Agreement between the EU and the ESA EPA group*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/march/tradoc_149213.pdf

EC (European Commission). 2014c. *Economic Partnership Agreement with West Africa - Facts and figures*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152694.pdf

EC (European Commission). 2014d. *Everything But Arms (EBA) – Who benefits?*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152839.pdf

EC (European Commission). 2014e. *Fact sheet on the interim Economic Partnership Agreements: The Pacific: Papua New Guinea (PNG) and Fiji*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/january/tradoc_142192.pdf

EC (European Commission). 2014f. *West Africa EPA*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153867.pdf

EC (European Commission). 2015a. *Economic Partnerships*.
<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/economic-partnerships/>

EC (European Commission). 2015b. *Economic Partnership Agreement between the EU and the Eastern African Community (EAC)*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/january/tradoc_142194.pdf

EC (European Commission). 2015c. *Economic Partnership Agreement (EPA): Between the EU and the Southern African Development Community (SADC) EPA Group*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152818.pdf

EC (European Commission). 2015d. *European Union, Trade in goods with ACP total*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113340.pdf

EC (European Commission). 2015e. *European Union, Trade in goods with ACP - Caribbean Countries*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113476.pdf

EC (European Commission). 2015f. *European Union, Trade in goods with ACP – Central Africa*.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151899.pdf

EC (European Commission). 2015g. *European Union, Trade in goods with ACP – East African Community (EAC)*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151901.pdf

EC (European Commission). 2015h. *European Union, Trade in goods with ACP - Eastern and Southern Africa (ESA)*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151900.pdf

EC (European Commission). 2015i. *European Union, Trade in goods with ACP - Pacific Countries*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/january/tradoc_147359.pdf

EC (European Commission). 2015j. *European Union, Trade in goods with ACP - Southern African Development Community (SADC)*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151902.pdf

EC (European Commission). 2015k. *European Union, Trade in goods with ACP - West Africa*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151898.pdf

EC (European Commission). 2015l. *The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP)*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf

EC (European Commission). 2015m. *Factsheet on the interim Economic Partnership Agreement: EU-Central Africa (Cameroon)*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/january/tradoc_142190.pdf

EC (European Commission). 2015n. *Southern African Customs Union EPA*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153915.pdf

EC (European Commission). 2015o. *Overview of EPA negotiations*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144912.pdf

EC (European Commission). 2016. *Overview of EPA negotiations*.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144912.pdf

ECDPM (European Centre for Development Policy Management). 2006. *Overview of the regional EPA negotiations ESA-EU Economic Partnership Agreement*. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/IB-14E-Overview-Regional-EPA-Negotiations-ESA-EU-EPA-2006.pdf>

ECDPM (European Centre for Development Policy Management). 2014. *The future of ACP-EU relations post-2020. An overview of relevant analysis by ECDPM. (Version 1, December 2014)*.

Maastricht. ECDPM. <http://ecdpm.org/dossiers/dossier-future-acp-eu-relations-post-2020/>

- Fair Politics. 2010. *Economic Partnership Agreements: A tool for development?!*. http://www.fairpolitics.eu/doc/fair_politics_eu/epa/Economic%20Partnership%20Agreements%20update.pdf
- Fontagné, L., Laborde, D., Mitaritonna, C. 2008. *An impact study of the EU-ACP Economic Partnership Agreements (EPAS) in the six ACP regions*. CEPII. http://www.cepii.fr/PDF_PUB/wp/2008/wp2008-04.pdf
- Girvan, N. 2008. *Implications of the Cariforum-EC EPA*. <http://www.normangirvan.info/wp-content/uploads/2008/08/girvanimplicationsepa21jan.pdf>
- Hamilton, A., Lewis, A., Campling, L. 2011. *Report on the implementation of the derogation to the standard rules of origin granted to the Pacific ACP states in the framework of the interim Economic Partnership Agreement*. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/february/tradoc_149137.pdf
- Heron, T. 2009. *Understanding the CARIFORUM-European Union Economic Partnership Agreement*. <http://www.open.ac.uk/socialsciences/bisa-africa/confpapers/2009/bisa-2009-heron.pdf>
- Herz, B., Wagner, M. 2010. *The dark side of the Generalized System of Preferences*. German Council of Economic Experts. [http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/fileadmin/dateiablage/Arbeitspapiere/The_Dark_Side_of_the_Generalized System_of_Preferences.pdf](http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/fileadmin/dateiablage/Arbeitspapiere/The_Dark_Side_of_the_Generalized_System_of_Preferences.pdf)
- Hodu, Y. N. 2009. Regionalism in the WTO and the legal status of a development agenda in the EU/ACP Economic Partnership Agreement. *Nordic Journal of International Law* 78, 225 - 248. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2637260
- Hoekman, B., Ozden, C. 2005. *Trade preferences and differential treatment of developing countries: A selective survey*. <http://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-3566>
- Humphrey, E. 2011. *Implementing the Economic Partnership Agreement challenges and bottlenecks in the CARIFORUM region*. ECDPM. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/DP-117-Economic-Partnership-Agreement-Challenges-CARIFORUM-Region-2011.pdf>
- Hurt, S. 2012. The EU-SADC Economic Partnership Agreement negotiations: 'Locking in' the neoliberal development model in Southern Africa. In: *Third World Quarterly* 33, 495 - 510. <http://siid.group.shef.ac.uk/wp-content/uploads/2014/09/HURT-2012.pdf>
- Hurt, S., Lee, D., Lorenz-Carl, U. 2013. The argumentative dimension to the EU-Africa EPAs. *International Negotiation* 18, 67 - 87. http://www.bisa-ipeg.org/wp-content/uploads/2013/06/ipeg2012_hurt_lee_lorenz.pdf

ICMPD (International Centre for Migration Policy Development). 2015. *MME on the Move*. http://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_General/Publications/MME_REC_Report-Web_en.pdf

ICTSD. 2010. *South Africa gives green light to SACU-EU EPA talks*. <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges/news/south-africa-gives-green-light-to-sacu-eu-epa-talks>

ICTSD. 2014a. *EPA: West Africa and the EU conclude a deal*. <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/epa-west-africa-and-the-eu-conclude-a-deal>

ICTSD. 2014b. *EU and EAC seal EPA deal*. <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/eu-and-eac-seal-epa-deal>

ICTSD. 2015. *East and Southern Africa resume negotiations on EU-EPA*. <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/east-and-southern-africa-resume-negotiations-on-eu-epa>

Jones, E., Hormeku, T. 2007. *A matter of political will: How the European Union can maintain market access for African, Caribbean and Pacific countries in the absence of Economic Partnership Agreements*. TWN Africa & Oxfam International. <http://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/a-matter-of-political-will-how-the-european-union-can-maintain-market-access-fo-129041>

Karingi, S. et al. 2005. *Economic and welfare impacts of the EU-Africa Economic Partnership Agreements*. African Trade Policy Centre. UNCTAD. [http://vi.unctad.org/tda/papers/Partial%20Equilibrium%20Models_Ralf_David/Economic%20and%20Welfare%20impacts%20of%20EU-Africa%20EPAs%20\(2005\)\[1\].pdf](http://vi.unctad.org/tda/papers/Partial%20Equilibrium%20Models_Ralf_David/Economic%20and%20Welfare%20impacts%20of%20EU-Africa%20EPAs%20(2005)[1].pdf)

Kohnert, D. 2014. *African agency and EU-African Economic Partnership Agreements*. In: *Africa Spectrum* 3, 149 - 155. <http://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/files/journals/1/articles/787/public/787-817-1-PB.pdf>

Kwa, A., Lunenburg, P., Musonge, W. 2014. *African, Caribbean and Pacific (ACP) countries' positions on Economic Partnership Agreements (EPAs)*. European Union. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET\(2014\)433843_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433843/EXPO-DEVE_ET(2014)433843_EN.pdf)

Lecomte, H. 2001. *Effectiveness of developing country participation in ACP-EU negotiations*. ODI. <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/4742.pdf>

Meyn, M. 2008. *Economic Partnership Agreements: A 'historic step' towards a 'partnership of equals'?*. *Development Policy Review* 26 (5), 515 - 528. <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/1714.pdf>

- Michel, L. 2010. *Economic Partnership Agreements: drivers of development*. EC. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/june/tradoc_139093.pdf
- Njehu, F. 2014. *Manoeuvring at the margins of an EPA deadlock: Will the EAC bow down to EU pressure?*. ECDPM. <http://ecdpm.org/great-insights/economic-partnership-agreements-beyond/manoeuvring-margins-epa-deadlock-will-eac-bow-eu-pressure/>
- Nurse, K., Francis, A., Niles, K. 2008. The Economic Partnership Agreement and beyond: The case for innovation and industrial policy. In: *Journal of Eastern Caribbean Studies* 33, 69-103. <http://www.uwi.edu/ccfc/wp-content/uploads/2013/11/The-EPA-Agreement-and-Beyond.Case-for-Innovation-and-Industrial-Policy.pdf>
- ODI (Overseas Development Institute). 2007. *The costs to the ACP of exporting to the EU under the GSP*. <http://www.odi.org/publications/5015-costs-african-caribbean-pacific-group-states-acp-exporting-eu-under-generalized-system-preferences-gsp>
- Pant, M. 2010. *Should South Africa join the SADC EPA? An analysis of the costs and benefits*. Trade Negotiations Insights. ICTSD. <http://www.ictsd.org/bridges-news/trade-negotiations-insights/news/should-south-africa-join-the-sadc-epa-an-analysis-of>
- Pape, E. 2013. An old partnership in a new setting: ACP-EU relations from a European perspective. *Journal of International Development* 25, 727 - 741. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jid.2928/epdf>
- PIPP (Pacific Institute of Public Policy). 2008. *Pacific lessons from the Economic Partnership Agreement*. <http://pacificpolicy.org/wp-content/blogs.dir/2/files/2008/06/dp1.pdf>
- Ramdoo, I. 2014. *ECOWAS and SADC Economic Partnership Agreements: A comparative analysis*. ECDPM. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/ecowas-sadc-economic-partnership-agreement-dp-165-september-2014.pdf>
- Rommel, C. 2012. *Economic Partnership Agreements in the EU's post-Lomé trade regime: Negotiations with West Africa*. Center for European Integration Studies. https://www.zei.uni-bonn.de/dateien/discussion-paper/dp_c214_rommel.pdf
- Schmieg, E. 2014. *EU Economic Partnership Agreements in Sub-Saharan Africa: Avenues of compromise for a constructive outcome by September 2014*. SSOAR. Berlín. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2014C08_scm.pdf
- Schneider, F.B. 2012. *Human rights conditionality in the EU's Generalised System of Preferences: Legitimacy, legality and reform*. <http://paulus.rewi.hu-berlin.de/Mitarbeiter/Schneider%20-%20ZEU%203-2012%20301-328%20-%20Human%20Rights%20Conditionality%20in%20the%20EUs%20GSP.pdf>

Silva, S. 2014. *Implementation challenges: Insights from the first CARIFORUM-EU-EPA five-year review*. GREAT insights Magazine. <http://ecdpm.org/great-insights/economic-partnership-agreements-beyond/implementation-challenges-insights-first-cariforum-eu-epa-five-year-review/>

South Centre. 2010. *EPAs: The wrong development model for Africa and options for the future*. Ženeva. http://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2013/08/AN_EPA23_EPAs-The-Wrong-Development-Model-for-Africa_EN.pdf

South Centre. 2012a. *Economic Partnership Agreements in Africa: A benefit-cost analysis*. Ženeva. http://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2013/08/AN_EPA29_Economic-Partnership-Agreements-in-Africa_EN.pdf

South Centre. 2012b. *The EPAs and risks for Africa: Local production and regional trade*. Ženeva. http://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2013/08/AN_EPA30_The-EPA-and-Risks-for-Africa_EN.pdf

South Centre. 2013a. *The EU-CARIFORUM EPA: Regulatory and policy changes and lessons for other ACP countries*. Ženeva. <http://www.southcentre.int/analytical-note-september-2013/>

South Centre. 2013b. *EU-ACP Economic Partnership Agreements: Current state of play*. Ženeva. <http://www.southcentre.int/analytical-note-march-2013/>

Stevens Ch., Kennan, J. 2011. *Who will benefit from GSP graduation?*. ICTSD. <http://www.ictsd.org/bridges-news/trade-negotiations-insights/news/who-will-benefit-from-gsp-graduation>

Thorburn, D., Rapley, J., King, D., Campbell, C. 2010. *The end of an era? The EU-CARIFORUM EPA and the future of Caribbean trade relations*. In: *The Caribbean Papers*. The Centre for International Governance Innovation. https://www.cigionline.org/sites/default/files/Caribbean_Paper%2010.pdf

UN (United Nations). 2001. *Duty and quota free market access for LDCs: An analysis of quad initiatives*. <http://unctad.org/en/docs/poditctabm7.en.pdf>

UNCTAD. 2013. *About GSP*. <http://unctad.org/en/Pages/DITC/GSP/About-GSP.aspx>

UNECA (United Nations Economic Commission for Africa). 2015. *Industrializing through trade: Economic report on Africa*. http://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/era2015_eng_fin.pdf

Walker, A. 2009. *The EC-SADC EPA: The moment of truth for regional integration*. ICTSD. <http://www.ictsd.org/bridges-news/trade-negotiations-insights/news/the-ec-sadc-epa-the-moment-of-truth-for-regional>

WB (World Bank). 2016a. *Countries and economies*. <http://data.worldbank.org/country>

WB (World Bank). 2016b. *Least developed countries: UN classification*.
<http://data.worldbank.org/region/LDC>